

RAPORT NUP 2X35

Świat po pandemii COVID-19 z wojną w Ukrainie w tle

Perspektywa rozwoju ładu światowego i środowiska bezpieczeństwa do 2040 roku. Wyzwania dla bezpieczeństwa Polski

TOM 1 – WYMIAR POLITYCZNY I GEOPOLITYCZNY

Robert Reczkowski, Jacek M. Raubo, Andrzej Podraza,
Łukasz Jureńczyk, Paweł Turowski

CENTRUM DOKTRYN I SZKOLENIA SIŁ ZBROJNYCH
im. gen. broni Władysława Sikorskiego

Robert Reczkowski, Jacek M. Raubo, Łukasz Jureńczyk,
Andrzej Podraza, Paweł Turowski

**ŚWIAT PO PANDEMII COVID-19
Z WOJNĄ W UKRAINIE W TLE**
PERSPEKTYWA ROZWOJU ŁADU ŚWIATOWEGO
I ŚRODOWISKA BEZPIECZEŃSTWA DO 2040 ROKU.
WYZWANIA DLA BEZPIECZEŃSTWA POLSKI

RAPORT NUP 2X35
TOM 1 – WYMIAR POLITYCZNY I GEOPOLITYCZNY

Bydgoszcz 2023

Rada Wydawnicza CDiS SZ:

Robert Reczkowski (przewodniczący), Radosław Marzec (zastępca przewodniczącego),
Mirosław Wnorowski, Tadeusz Doligalski, Albert Proszowski, Artur Niedźwiecki,
Jacek Ciszek, Agata Cyganek (sekretarz)

Recenzja naukowa:

gen. bryg. dr hab. inż. Mariusz Fryc, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa
dr hab. Aleksander Głogowski, prof. Uczelni, Uniwersytet Jagielloński, Kraków

Redakcja techniczna:

Aneta Wilewska

Korekta językowa:

Katarzyna Orzechowska
Agata Cyganek

Projekt okładki:

Łukasz Gutowski

Skład i łamanie:

Łukasz Gutowski

Treści zawarte w monografii nie przedstawiają oficjalnego stanowiska Ministerstwa
Obrony Narodowej ani Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych, ale są wyłącznie
poglądami i opiniami Autorów.

© Copyright by Wydawnictwo Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych

ISBN 978-83-66731-32-5 (online)

ISBN 978-83-66731-31-8 (druk)

Wydawca:

Wydawnictwo Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych
85-915 Bydgoszcz, ul. Szubińska 105
e-mail: wydawnictwo.cdissz@mon.gov.pl

Druk i oprawa:

Drukarnia Wydawnictw Specjalnych

Edycja pierwsza, Bydgoszcz 2023

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	5
Streszczenie	11
ROZDZIAŁ 1	
Pandemia COVID-19 i wojna rosyjsko-ukraińska jako katalizatory zmian w środowisku bezpieczeństwa	19
Wpływ pandemii COVID-19 na środowisko bezpieczeństwa	20
Problematyka COVID-19 w kampanii NUP 2X35 – wyniki badań empirycznych	23
Wpływ wojny rosyjsko-ukraińskiej na środowisko bezpieczeństwa.....	27
Polityczne i geopolityczne implikacje wojny w Ukrainie w analizach kampanii NUP 2X35	30
ROZDZIAŁ 2	
Środowisko bezpieczeństwa w wymiarze politycznym i geopolitycznym	33
ROZDZIAŁ 3	
Główni aktorzy państwowi.....	41
Stany Zjednoczone	42
Chiny	48
Rosja	52
ROZDZIAŁ 4	
Implikacje polityczne i geopolityczne	57
W skali globalnej.....	58
W skali regionalnej (europejskiej)	65
W skali Polski	69
ROZDZIAŁ 5	
Wyzwania dla bezpieczeństwa Polski w obszarze polityki i geopolityki w perspektywie do 2040 roku.....	71
Zakończenie	77
Bibliografia	79
Podziękowanie.....	85
O autorach.....	87
Eksperci kampanii NUP 2X35 uczestniczący w debatach poświęconych wpływowi pandemii COVID-19 i wojny w Ukrainie na obszar polityki i geopolityki...	89

WSTĘP

Dynamiczne tempo współczesnych procesów politycznych i geopolitycznych, związanych m.in. z postępującą zmianą dotychczasowego ładu międzynarodowego katalizowaną najpierw przez pandemię COVID-19, a obecnie przez wojnę w Ukrainie, skłania całe rzesze badaczy, analityków, decydentów i obserwatorów areny międzynarodowej do tego, aby – tak jak kiedyś – sięgać po geopolitykę¹ jako narzędzie poznawcze. Co ważne, rozpoczęty nowy okres walki o hegemonię, określany w literaturze przedmiotu jako era strategicznej rywalizacji państw, sprawił, że zarówno w Polsce, jak i w wielu innych krajach odżyły klasyczne teorie, język i metody postrzegania rzeczywistości politycznej znane w geopolityce od ponad stu lat.

Rozumienie otaczającego nas świata leży u podstaw badań prowadzonych w zakresie problematyki bezpieczeństwa jednostek, społeczności, społeczeństw, państw, społeczności międzynarodowej, ich organizacji oraz podejmowanych i prowadzonych działań (Gryz, 2013, s. 7). W tym względzie zarówno w strukturach dowodzenia NATO, w siłach zbrojnych państw członkowskich oraz partnerskich Sojuszu, jak i innych krajach spoza Sojuszu prowadzone są systematycznie analizy środowiska bezpieczeństwa i środowiska operacyjnego ukierunkowane na identyfikację, analizę oraz ocenę trendów, czynników i uwarunkowań mogących mieć wpływ na wieloaspektowo rozumiane bezpieczeństwo w wymiarze sojuszniczym i narodowym oraz sposób prowadzenia działań militarnych. Na poziomie dowództw strategicznych NATO prace w tym zakresie są realizowane w ramach analiz przyszłego środowiska bezpieczeństwa (ang. *Strategic Foresight Analysis – SFA*), jak i środowiska operacyjnego (ang. *NATO Warfighting Capstone Concept – NWCC*). Podobne programy i projekty realizowane są m.in. w Stanach Zjednoczonych (*Joint Operating Environment 2040*) czy Wielkiej Brytanii (*The Global Strategic Trends Programme*).

¹ Geopolityka jako dziedzina wiedzy bada wpływ czynników geograficznych na prowadzenie polityki zagranicznej państw i ich zgrupowań (organizacji międzynarodowych, bloków polityczno-militarnych) oraz na kształtowanie się ładu i bezpieczeństwa międzynarodowego. Koncentruje się również na relacjach między siłą, polityką, czasem i przestrzenią. Jej głównymi polami badań są rywalizacja mocarstw i imperiów na przestrzeni dziejów oraz próba odkrywania prawidłowości w tym obszarze. Geopolityka, jako element nauk społecznych, nie tworzy praw na kształt praw fizyki, lecz stara się dostrzegać procesy i na ich podstawie formułować hipotezy (Potulski, 2010).

W Polsce od 2019 roku odpowiedzią na potrzebę zrozumienia zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa są analizy i dyskusje podejmowane m.in. w ramach kampanii analiz środowiska bezpieczeństwa pod kryptonimem „Nowe Urządzenie Polskie – NUP 2X35”. Zasadniczym celem wspomnianej kampanii jest zidentyfikowanie przyszłych uwarunkowań środowiska bezpieczeństwa państwa oraz wymagań, przed którymi będą stały Siły Zbrojne RP w perspektywie średniookresowej, tj. 10-15 lat. Nazwa projektu nawiązuje do chlubnych tradycji staropolskiej sztuki wojennej, które zmaterializowały się w koncepcji „Starego Urządzenia Polskiego” (Kukiel, 1929, s. 47-48), czyli sposobu uszykowania bojowego wojsk, które zapewniło Polsce szereg zwycięstw na polach bitew w okresie od XV do XVII wieku.

Powszechnie wiadomo, że kompleksowe i wieloaspektowe analizy strategiczne stanowią kluczowy element procesów planowania strategicznego w organizacjach wojskowych (Lis, 2022; Lis, Reczkowski & Gil, 2022). Dlatego też kampania „Nowe Urządzenie Polskie – NUP 2X35”, która w swoich założeniach ma generować efekty synergiczne na styku sił zbrojnych oraz środowisk akademickich i eksperckich, stanowi naturalną platformę do tworzenia i wymiany wiedzy w zakresie przyszłego środowiska bezpieczeństwa na potrzeby analiz strategicznych w Siłach Zbrojnych RP oraz zarządzania bezpieczeństwem RP (szerzej: Mokrzycki & Lis, 2020; Lis & Mokrzycki, 2022). Podstawę teoretyczną do zaprojektowania przebiegu kampanii NUP 2X35 stanowiły koncepcje osadzone w teorii zarządzania wiedzą, w tym koncepcja zdolności organizacji do absorpcji wiedzy zewnętrznej (ang. *absorptive capacity*) (por. Cohen & Levinthal, 1990; Zahra & George, 2002; Todorova & Durisin, 2007; Sudolska, 2011; Głabiszewski, 2016; Lis, 2017, 2018, Lis & Sudolska, 2015, 2017), koncepcja wspólnot praktyków (ang. *communities of practice*) (Wenger, 1996, 2000), koncepcja otwartych innowacji (ang. *open innovations*) (Chesbrough, 2003; Chesbrough & Appleyard, 2007) oraz koncepcja organizacji uczącej się (ang. *learning organization*) (por. Senge, 1990; Garvin, 1993; Wheatley, 1994; DiBella, 2010; Lis, 2014, Freeman & Calton, 2020). Co istotne, wypracowane wyniki udostępniane są zgodnie z wpisaną na stałe w działalność Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych (CDiS SZ) zasadą upowszechniania doświadczeń i zdobytej wiedzy, aby przyczynić się do podniesienia świadomości społecznej w zakresie bezpieczeństwa państwa. Należy tutaj podkreślić, że z wyników analiz kampanii NUP 2X35 korzystali nie tylko przedstawiciele komórek i jednostek organizacyjnych resortu obrony narodowej. Stały się one także wkładem do kolejnej edycji analiz w ramach natowskiego projektu *Strategic Foresight Analysis* koordynowanego przez Sojusznicze Dowództwo ds. Transformacji (ang. Allied Command Transformation – ACT). CDiS SZ ma nadzieję, że wysiłek ten stanie się także wzmocnieniem dla podwalin nowych koncepcji wypracowywanych w Polsce i Sojuszu. Stąd intensyfikacja współpracy z międzynarodowymi centrami eksperckimi NATO oraz narodowymi odpowiednikami CDiS SZ w Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Francji oraz państwach wschodniej flanki NATO.

W ocenie CDiS SZ daje to szansę generowania innowacji w obszarze strategii wojskowej oraz sztuki operacyjnej, gdyż to na nich opierają się najciekawsze i najbardziej dojrzałe koncepcje operacyjne, które stanowią intelektualny fundament budowania przewagi strategicznej Sił Zbrojnych RP. Jeśli działania CDiS SZ w ramach kampanii NUP 2X35 będą nadal tak aktywnie wspierane, to można mieć uzasadnione nadzieje, że uda się zgromadzonym potencjałem intelektualnym zbudować nowoczesne rozwiązania nawiązujące do chlubnych tradycji „Starego Urządzenia Polskiego” i nieustępujące mu skutecznością na polu walki, tylko tym razem w nowej wielodomenowej rzeczywistości operacyjnej.

W myśl powyższych założeń niniejsza monografia wpisuje się w treść debat dotyczących współczesnego środowiska bezpieczeństwa, w tym przede wszystkim jego politycznego i geopolitycznego wymiaru. Podjęte w pracy rozważania koncentrują się na aspektach odnoszących się do wpływu pandemii COVID-19 oraz wojny w Ukrainie na współczesne środowisko bezpieczeństwa w perspektywie 2040 roku². W tym względzie główny problem badawczy sprowadzono do pytania, jak będzie wyglądało środowisko bezpieczeństwa Polski po pandemii COVID-19 w perspektywie 2040 roku przy uwzględnieniu konsekwencji wojny w Ukrainie? Mając na uwadze operacjonalizację głównego problemu badawczego, został on dodatkowo uszczegółowiony w poszczególnych rozdziałach monografii.

Celem pracy jest przedstawienie, z perspektywy Polski, najbardziej prawdopodobnych zmian zachodzących we współczesnym środowisku bezpieczeństwa do 2040 roku oraz implikacji wynikających z tych zmian w kontekście wyzwań, zagrożeń i szans dla świata, regionu (Europy) i Polski. W związku z tym celami szczegółowymi są:

- wskazanie oraz opis wpływu pandemii COVID-19 na środowisko bezpieczeństwa, jak również politycznych i geopolitycznych implikacji – w odniesieniu do prac prowadzonych w ramach kampanii NUP 2X35;
- wskazanie oraz opis wpływu wojny w Ukrainie na środowisko bezpieczeństwa, jak również politycznych i geopolitycznych implikacji – w odniesieniu do prac prowadzonych w ramach kampanii NUP 2X35;
- wskazanie zasadniczych trendów (zjawisk) oraz opis postpandemicznego środowiska bezpieczeństwa w wymiarze politycznym i geopolitycznym w perspektywie 2040 roku;
- próba określenia roli najważniejszych podmiotów stosunków międzynarodowych (USA, Chin i Rosji) w kształtowaniu środowiska bezpieczeństwa w perspektywie 2040 roku;
- próba określenia implikacji dla środowiska bezpieczeństwa w skali globalnej, regionalnej (Europy) i Polski;

² Perspektywa czasowa do 2040 roku jest ściśle powiązana z pracami w ramach sojuszniczego procesu planowania obronnego (ang. *NATO Defence Planning Process* – NDPP) oraz narodowego procesu planowania i prognozowania rozwoju Sił Zbrojnych RP [przyp. aut.].

- próba określenia wyzwań oraz potencjalnych szans dla bezpieczeństwa Polski w perspektywie 2040 roku.

Takie ujęcie problematyki w zamierzeniu poznawczym pozwoliło autorom sformułować hipotezę badawczą w postaci twierdzenia, że wobec pogłębiających się zidentyfikowanych zjawisk w środowisku bezpieczeństwa, jak również akceleratorów zmian w postaci dwóch kryzysów o znaczeniu globalnym (pandemia COVID-19 i wojna w Ukrainie), wyłania się nowy (nie)ład światowy, silnie oddziałujący na naturę, charakter i kształt architektury bezpieczeństwa. Ponadto okres do 2040 r. w wymiarze politycznym i geopolitycznym prawdopodobnie będzie czasem intensywnych przemian. Prognozuje się wzrost tendencji zidentyfikowanych w raporcie wydanym przez CDiS SZ w 2020 roku w ramach kampanii NUP 2X35 pt. *Analiza środowiska bezpieczeństwa w perspektywie 2035 roku* (Mokrzycki i in. 2020), w wyniku czego odczuwana jest m.in. zmiana hierarchii ważności podmiotów stosunków międzynarodowych. Ponadto prawdopodobnie zaostrzy się walka o wpływy między mocarstwami globalnymi i regionalnymi, w której będą dominować działania zmierzające do rozwinięcia tzw. inteligentnego potencjału (ang. *smart power*) stanowiącego połączenie siły militarnej (ang. *hard power*) i siły oddziaływania dyplomacji, ekonomii, prawa międzynarodowego czy kultury (ang. *soft power*).

Monografia składa się ze wstępu, streszczenia, pięciu rozdziałów merytorycznych, zakończenia i spisu bibliografii, a jej układ został ściśle podporządkowany rozwiązaniu problemu głównego, osiągnięciu założonych celów oraz weryfikacji przyjętej hipotezy. W rozdziale pierwszym pt. *Pandemia COVID-19 i wojna rosyjsko-ukraińska jako katalizatory zmian w środowisku bezpieczeństwa* zasadnicze rozważania autorów zostały skupione na aspektach dotyczących wpływu pandemii COVID-19 i wojny w Ukrainie na szeroko rozumiane środowisko bezpieczeństwa. Ponadto w przedmiotowym rozdziale autorzy przedstawili szereg przedsięwzięć o charakterze naukowym, zrealizowanych w ramach kampanii NUP 2X35, w których podnoszono problematykę wpływu pandemii COVID-19 na środowisko bezpieczeństwa, jak również wskazała wstępne implikacje wynikające z wojny w Ukrainie będące rezultatem prac analitycznych w ramach tejże kampanii. Rozdział drugi poświęcony został identyfikacji zasadniczych trendów, które mają i będą miały największy wpływ na kształt środowiska bezpieczeństwa w wymiarze politycznym i geopolitycznym w najbliższej przyszłości. Natomiast rozdział trzeci opisuje z polskiej perspektywy rolę najważniejszych podmiotów stosunków międzynarodowych, tj. Stanów Zjednoczonych, Chin i Rosji w kształtowaniu środowiska bezpieczeństwa, przy uwzględnieniu zasadniczych determinantów, takich jak COVID-19 i wojna w Ukrainie. W rozdziale czwartym autorzy podjęli próbę określenia zasadniczych implikacji dla środowiska bezpieczeństwa w skali globalnej, regionalnej (Europy) i Polski, a w rozdziale piątym na podstawie przedmiotowych implikacji określili zasadnicze wyzwania dla bezpieczeństwa Polski w perspektywie 2040 roku.

W procesie badawczym posłużono się podejściem holistycznym. Dlatego też na potrzeby niniejszego opracowania, oprócz debat eksperckich (seminariów i konferencji naukowych) przeprowadzonych w ramach kampanii NUP 2X35, dokonano również przeglądu zasadniczych prac dotyczących analiz współczesnego środowiska bezpieczeństwa, zarówno tych prowadzonych w NATO przy aktywnym udziale CDiS SZ w ramach projektu SFA³ czy NWCC, jak i prac prowadzonych przez podmioty zagraniczne w ramach narodowych inicjatyw, np. w USA pt. *Global Trends*. Co ważne, zasadniczym punktem odniesienia był wspomniany powyżej raport wydany przez CDiS SZ w 2020 roku. Zidentyfikowane w tej analizie trendy (zjawiska) oraz wynikające z nich implikacje dla bezpieczeństwa Polski zostały poddane weryfikacji. Ponadto przedmiotowe prace wzbogacono o dodatkowe badania (wywiady eksperckie), jak również wykorzystano wyniki uzyskane w ramach pogłębionych analiz prowadzonych przez CDiS SZ w obszarze np. demografii czy urbanizacji⁴ oraz wyniki badań własnych autorów i opinie ekspertów tworzących społeczność kampanii NUP 2X35.

Zawarte w niniejszej monografii ustalenia mogą posłużyć do właściwego zrozumienia zjawisk zachodzących w środowisku bezpieczeństwa i przyczynić się tym samym do zaprojektowania działań służących wzmocnieniu bezpieczeństwa Polski. Dlatego nasze prace adresowane są głównie do instytucji oraz osób zajmujących się i zainteresowanych problematyką bezpieczeństwa państwa. Niniejsze opracowanie jest pierwszym z sześciu raportów zawierających wyniki prac analitycznych prowadzonych w ramach kampanii NUP 2X35, zaplanowanych do publikacji w latach 2023–2025. Kolejne raporty będą dotyczyły aspektów związanych z prognozowanymi zmianami w wymiarach środowiska bezpieczeństwa, takich jak: ekonomia i zasoby naturalne, społeczeństwo, urbanizacja, nowe technologie i środowisko naturalne.

³ Mowa o raportach SFA wydanych przez NATO Allied Command Transformation (2017, 2020, 2021a, 2021b, 2022) [przyp. aut.].

⁴ Analizy pt. *Zmiany demograficzne i ich wpływ na funkcjonowanie Sił Zbrojnych RP oraz Procesy urbanizacyjne i ich konsekwencje na funkcjonowanie Sił Zbrojnych RP* zostały opracowane przez CDiS SZ w 2021 roku na wewnętrzne potrzeby Sił Zbrojnych RP [przyp. aut.].

STRESZCZENIE

Ryzyko pojawienia się globalnej pandemii od lat uwzględniane było w analizach dotyczących międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa opracowywanych przez wyspecjalizowane podmioty międzynarodowe, w tym również CDiS SZ. Mimo że państwa na całym świecie przygotowywały się na taką ewentualność, to pandemia COVID-19 zaskoczyła systemowo zarówno ich władze, jak i instytucje międzynarodowe. Teoretycznym wytłumaczeniem tej pandemii może być metafora „czarnej meduzy⁵” reprezentującej znane zjawisko, które jednak nadzwyczaj szybko eskaluje i przez to wymyka się spod kontroli, wywołując ogólne zaskoczenie, co stanowi swojego rodzaju „nieznane znanego”. Co więcej, pandemia COVID-19 jest czynnikiem, który zdynamizował istniejące wcześniej trendy i tendencje obserwowane w środowisku międzynarodowym, w tym ewolucję systemu międzynarodowego, pomimo że obserwowany kierunek zmian nie jest jednoznaczny. Niemniej jednak wydaje się, że aktualny rozwój sytuacji w środowisku bezpieczeństwa może wskazywać na potencjalny kres hegemonicznej pozycji Stanów Zjednoczonych, odkrywając wiele oznak wielobiegunowości i policentryczności kształtującego się systemu międzynarodowego, ale z pewnym zastrzeżeniem, że w systemie tym będą jednak dominowały dwa bieguny – jeden z nich reprezentujący tzw. świat wolności i wartości demokratycznych, natomiast drugi reprezentujący świat będący przeciwieństwem tego pierwszego. Towarzyszy temu

⁵ Prof. Atanu Biswas, reprezentujący Indyjski Urząd Statystyczny, poświęcił tej problematyce jeden ze swoich artykułów zamieszczony na poczytnym i renomowanym indyjskim portalu informacyjnym Scroll.in. Biswas w swoich rozważaniach odwołuje się do teorii tzw. czarnej meduzy (ang. *Black Jelly*), której podstaw doszukuje się m.in. w pracach słoweńskiego filozofa Slavoj Žižka. Jak zauważa Biswas, Žižek już w 2004 roku wskazał na możliwość „nieznanego znanego”, co w 2007 roku zostało zinterpretowane przez niemieckich socjologów Christophera Daase i Olivera Kesslera jako „to, czego nie lubimy wiedzieć” (Daase & Kessler, 2007). W rozumieniu Biswasa może to jednak być przykładem rzeczy, o których myślimy, że je znamy i rozumiemy, ale które okazują się bardziej złożone i niepewne. Za przykład takiego toku rozumowania, zdaniem Biswasa, może posłużyć właśnie „czarna meduza”, która ma potencjał przechodzenia poza swój normalny stan poprzez szybką eskalację. Badania nad tym gatunkiem wskazują między innymi, że np. rosnąca temperatura i poziom kwasowości wody w oceanach, spowodowane zmianami klimatycznymi, mogą stworzyć bardzo korzystne warunki dla szybkiego wzrostu populacji meduz, prowadząc np. do zablokowania dopływu wody i wymuszenia zamknięcia elektrowni czy reaktorów jądrowych zlokalizowanych w strefach przybrzeżnych. Stało się tak m.in. w 2013 roku w elektrowni Oskarshamn w Szwecji, gdzie znajduje się jeden z największych reaktorów jądrowych na świecie. W dalszej konstatacji prof. Biswas stwierdza, że kwitnienie meduz zapewnia idealną reprezentację postnormalności w nieprzewidywalnej przyszłości (Biswas, 2020).

m.in. przenoszenie się środka ciężkości siły gospodarczej, a w pewnym stopniu również siły politycznej i militarnej, ze strefy transatlantyckiej na Indo-Pacyfik, który jednocześnie staje się głównym obszarem rywalizacji o globalną dominację pomiędzy USA a Chinami.

Obok pandemii COVID-19 istotnym czynnikiem zmian w środowisku bezpieczeństwa w minionym okresie stała się również rosyjska agresja na Ukrainę, która *de facto* – jak to określił Robert Pszczel – strukturalnie złamała całą architekturę bezpieczeństwa budowaną cierpliwie na kontynencie europejskim przez wiele dziesięcioleci, w tym zobowiązania międzynarodowe uzgodnione w ciągu ostatnich 30 lat. Co więcej, „putinowska” Rosja zgodnie z własną terminologią wybrała konfrontację z „kolektywnym Zachodem”, niezależnie od kosztów dla samej Rosji, celem przede wszystkim zniwelowania wpływów USA w Europie. Wszelkie wysiłki obejmujące środki bezpieczeństwa i budowy zaufania lub rozwiązania instytucjonalne mające na celu zachowanie pokoju nagle wydają się bardzo kruche w obliczu siły militarnej. Po wielu miesiącach angażowania się Moskwy w pozorowany dialog oraz rażącego okłamywania innych krajów i instytucji, w tym NATO i OBWE, wszelkie zaufanie zostało nadszarpnięte. Ponadto, wywołując wstrząsy gospodarcze na rynkach energetycznych i wykorzystując głód jako instrument polityczny, Rosja jeszcze bardziej zglobalizowała konsekwencje swojej wojny (Pszczel, 2022).

W kontekście skutków pandemii COVID-19 oraz trwającej wojny w Ukrainie, w nadchodzącej dekadzie, a prawdopodobnie również w perspektywie 2040 roku, w wymiarze politycznym i geopolitycznym szczególne znaczenie dla środowiska bezpieczeństwa Polski oraz zmieniającego się porządku międzynarodowego będą miały trzy megatrendy:

- nasilenie się rywalizacji o wpływy między podmiotami o odmiennych systemach wartości, normach i rozwiązaniach polityczno-gospodarczych, w tym państwami (wśród których na pierwszym planie znajdzie się trio państw-mocarstw: USA–Chiny–Rosja⁶ oraz balansujące pomiędzy nimi Indie), jak również podmiotami niepaństwowymi;
- dalsze, choć okresowo spowolnione konsolidacją wokół wojny w Ukrainie, osłabianie się komparatywnej pozycji strategicznej Zachodu w wyniku przesunięcia geopolitycznego i gospodarczego środka ciężkości z obszaru transatlantyckiego na obszar Indo-Pacyfiku;
- tworzenie nowych lub rekonfigurowanie istniejących konkurencyjnych geopolitycznych oraz gospodarczych i militarnych bloków wpływów i wartości.

⁶ W ocenie ekspertów kampanii NUP 2X35 w konsekwencji wojny w Ukrainie najprawdopodobniej Rosja zostanie wykluczona z tej rywalizacji lub jej rola zostanie mocno zmarginalizowana [przyp. aut.].

Ponadto w ocenie ekspertów kampanii NUP 2X35 w perspektywie do 2040 roku w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa obserwowane mogą być m.in. następujące trendy:

- **wyłanianie się globalnej próżni władzy** – rolę globalnych instytucji regulujących procesy gospodarcze i polityczne będą zastępować regionalne bloki gospodarcze, stopniowo przekształcające się również w bloki polityczne lub polityczno-wojskowe;
- **utrzymywanie się w Rosji mocarstwowych ambicji i prób przywrócenia kontroli nad obszarem postradzieckim** – postawa taka może utrzymać się nawet w przypadku poniesienia przez Rosję porażki w wojnie w Ukrainie; Rosja będzie próbowała odbudować się gospodarczo i militarnie, a w konsekwencji będzie nadal prowadzić agresywną politykę wobec sąsiadów;
- **przemieszczanie się punktu ciężkości siły** – głównie gospodarczej i technologicznej w kierunku Azji Południowo-Wschodniej;
- **generowanie niepewności i napięć między USA a Chinami** – USA będzie próbowało utrzymać dominującą pozycję strategiczną bloku zachodniego (demokratycznego), czemu przeciwstawiać się będzie blok autorytarny z Chinami i Rosją na czele;
- **narastanie niestabilności politycznej w państwach** – wynikać będzie to z pogłębiania się skłonności populistycznych elit politycznych, a z drugiej strony nasilania się tendencji antyestablishmentowych;
- **pogłębianie się niestabilności gospodarczej** – będzie konsekwencją zawirowań w systemach finansowych, na rynkach surowcowo-energetycznych oraz żywnościowych;
- **wzmocnienie roli i znaczenia globalnych organizacji międzynarodowych** – jako konsekwencja wzrostu zagrożeń, rywalizacji mocarstw i partykularyzmów narodowych;
- **nasilanie się migracji, w tym migracji niekontrolowanych** – w szczególności w kierunku Europy;
- **prolifercja broni masowego rażenia i zaawansowanych systemów rakietowych** – zarówno przez podmioty państwowe, jak i niepaństwowe, w wyniku kwestionowania nuklearnego tabu przez niektóre państwa atomowe, jak również odejścia Rosji od traktatów międzynarodowych w tym względzie.

Jednocześnie w nowym łańdże międzynarodowym będzie odczuwana konieczność stworzenia nowej architektury globalnego systemu bezpieczeństwa. Stawia to wyzwanie zarówno przed NATO, które stanie przed koniecznością zredefiniowania swojego miejsca w tym systemie, najlepiej z zachowaniem zasady „360 stopni”, aby być w stanie

skutecznie przeciwdziałać i reagować na kompleksowe spektrum zagrożeń, jak i przed Siłami Zbrojnymi RP.

Prognozuje się, że głównymi aktorami państwowymi świata postpandemicznego pozostaną Stany Zjednoczone, Chiny i Rosja, gdzie:

- **Stany Zjednoczone** poprzez zaangażowanie w wojnie w Ukrainie będą dążyć do utrzymania dominującej pozycji strategicznej w środowisku międzynarodowym. O ile postrzegają one Chiny i Rosję jako główne mocarstwa rewizjonistyczne, o tyle jedynie potencjał Chin uważają za realnie zagrażający ich pozycji na świecie, a Rosję traktują przede wszystkim jako destabilizatora stosunków międzynarodowych. Utrzymując dominującą pozycję strategiczną, a tym samym czerpiąc z tego korzyści, USA chce jednak ograniczać koszty globalnego zaangażowania, co niesie za sobą potencjalne ryzyko dla bezpieczeństwa obszaru euroatlantyckiego, w tym Polski. Obecnie jednak USA potwierdza swoje gwarancje bezpieczeństwa dla sojuszników z NATO oraz wsparcie militarne dla Ukrainy. Prawdopodobne osłabienie pozycji strategicznej Rosji da Stanom Zjednoczonym perspektywiczną możliwość skupienia się na rywalizacji z strategicznym konkurentem – Chinami. Rywalizacja ta będzie wielowymiarowa (w obszarze politycznym, gospodarczo-ekonomicznym oraz technologicznym), a istotne w niej będzie zweryfikowanie polityki uzależniania się szeroko rozumianego demokratycznego Zachodu od Chin jako globalnego producenta towarów przemysłowych. Aby ta rywalizacja z Chinami była efektywna, Waszyngton prawdopodobnie będzie zacieśniać sojusze, w tym w obszarze Azji i Pacyfiku, oraz koncentrować się na modernizacji technologicznej własnych sił zbrojnych i zdolności działania we wszystkich domenach operacyjnych, w tym w cyberprzestrzeni. Aby to osiągnąć, konieczne będzie równoczesne podejmowanie działań na rzecz stabilizacji politycznej i społecznej wewnątrz kraju.
- **Chiny** wraz z dynamicznym rozwojem gospodarczym i militarnym w ostatnich dekadach zwiększają swoje ambicje polityczne, dążąc do osiągnięcia rangi globalnego mocarstwa. Chiny są coraz bardziej stanowcze w środowisku międzynarodowym, a obecne problemy gospodarcze nie ograniczą tej tendencji. Stanowczość ta obserwowana była w stosunku do Hongkongu, a obecnie coraz bardziej widoczne będą jej symptomy wobec Tajwanu, a także innych sojuszników i partnerów USA z regionu, w tym Indii i państw ASEAN. Głównym rywalem strategicznym Chin są i pozostaną Stany Zjednoczone, a Pekin będzie próbował przeciwdziałać amerykańskiej polityce ograniczenia wpływów Chin w regionie i tym samym budowania regionalnej hegemonii. Z powodu izolacji Rosji przez Zachód, wywołanej wojną w Ukrainie, będzie wzrastać znaczenie

współpracy Chin z Rosją. Realizacja przez Komunistyczną Partię Chin celów międzynarodowych będzie wymagać też stabilności wewnętrznej państwa, ku czemu ma się przyczyniać zwiększanie inwigilacji społeczeństwa.

- **Rosja** w kolejnych latach prawdopodobnie będzie się zmagać z poważnymi turbulencjami gospodarczymi spowodowanymi przez pandemię COVID-19, a w szczególności sankcje nałożone przez Zachód za jej agresję zbrojną na Ukrainę oraz zmiany w założeniach budżetowych (już od 2023 roku 1/3 dochodu ma być przeznaczona na obronność i bezpieczeństwo FR). Ponadto prognozuje się, że ograniczony dostęp do zachodnich technologii spotęguje te turbulencje oraz spowoduje, że Rosja będzie miała również utrudnioną możliwość odtwarzania potencjału militarnego, który aktualnie doznaje znacznego uszczerbku na wojnie z Ukrainą. W konsekwencji Rosja będzie w większym stopniu zdana na współpracę z Chinami, które będą umacniać dominującą pozycję w tej relacji. Jednocześnie Moskwa będzie dalej próbowała rozszerzać współpracę z państwami Bliskiego Wschodu i Afryki. Mimo strategicznego osłabienia Rosja nie zrezygnuje z mocarstwowych ambicji i dążenia do odzyskania dominacji w strefie postradzieckiej. Będzie próbowała przy pomocy metod i narzędzi politycznych, wojskowych czy gospodarczych zastraszać oraz szantażować, zarówno państwa NATO, jak i sąsiadów niebędących jego członkami, ale przejawiających prozachodnie tendencje. Równolegle będzie ona dalej dążyć do pełnej „integracji” z Białorusią. Ponadto łamanie przez Rosję podstawowych zasad prawa międzynarodowego, w tym przy użyciu sił zbrojnych, powoduje, że stosunki Moskwy z dotychczasowymi partnerami (państwowymi i niepaństwowymi) mogą przerodzić się w otwartą rywalizację. W tej sytuacji Rosja będzie kontynuowała politykę wychodzenia z międzynarodowych porozumień z państwami Zachodu, w tym m.in. w zakresie nierozprzestrzeniania broni atomowej i może udzielać otwartej pomocy krajom rozwijającym swoje programy atomowe takim jak Iran czy Korea Północna. Co więcej, w tym względzie Rosja może powrócić do realnych poligonowych testów broni jądrowej celem wzmocnienia własnej polityki odstraszenia nuklearnego.

Wobec powyższego do zasadniczych implikacji politycznych i geopolitycznych dla środowiska bezpieczeństwa w perspektywie do 2040 roku należy zaliczyć:

a) w skali globalnej:

- zwiększenie poziomu niepewności w systemie międzynarodowym w odniesieniu do holistycznego postrzegania stanu bezpieczeństwa poszczególnych państw;
- zaostrzenie rywalizacji pomiędzy USA a Chinami z wykorzystaniem m.in. nowych instrumentów z obszaru geoeconomii;

- ograniczenie zaufania państw wobec międzynarodowych instytucji, organizacji, struktur i mechanizmów wymiany informacji;
 - potrzebę rozwijania nowych zdolności bazy przemysłowej na wypadek kolejnych turbulencji w łańcuchach dostaw;
 - potrzebę zwiększenia realnych działań na rzecz wzmocnienia obrony i odstraszania;
 - możliwą bierność społeczności międzynarodowej wobec kolejnej fali wyłaniania się tzw. państw upadających lub upadłych;
 - możliwą większą niż dotychczas akceptację dla użycia siły, w tym możliwą eskalację łamania międzynarodowych norm i zasad prowadzenia konfliktów zbrojnych oraz stosowania terroru państwowego przez państwo agresora wobec ludności cywilnej;
 - możliwy wpływ negatywnych zmian demograficznych w Chinach i Rosji na zdolność efektywnej rywalizacji tych państw z USA;
- b) w skali regionalnej (europejskiej):
- możliwość wystąpienia czynników skutkujących zmniejszeniem zaufania w odniesieniu do decyzji podejmowanych przez władze UE;
 - nasilenie procesów dotyczących federalizacji UE oraz wzmocnienie jej roli w polityce globalnej;
 - podkreślenie znaczenia efektywnego działania NATO, również w aspekcie zagrożeń niemilitarnych;
 - możliwość defragmentacji istniejących sojuszy gospodarczych i militarnych ze względu na różnice postrzegania zagrożeń;
 - wymóg zredefiniowania potrzeb obronnych w relacjach państwo–społeczeństwo;
 - powstawanie kolejnych płaszczyzn możliwego radykalizowania oraz wytworzenia lub/i animowania podziałów wśród społeczeństw;
- c) w skali Polski:
- potrzebę zwiększenia możliwości mobilizacyjnych resortów siłowych oraz ich współpracy z innymi organami państwa, w tym wymóg zredefiniowania potrzeb obronnych, jeśli chodzi o relacje państwo–społeczeństwo;
 - potrzebę zwiększenia odporności kraju w przypadku wystąpienia zjawiska o masowym charakterze i bezpośrednio przekładającego się na funkcjonowanie społeczeństwa w dłuższym czasie;
 - potrzebę rozwijania nowych zdolności bazy przemysłowej na wypadek kolejnych turbulencji w łańcuchach dostaw.

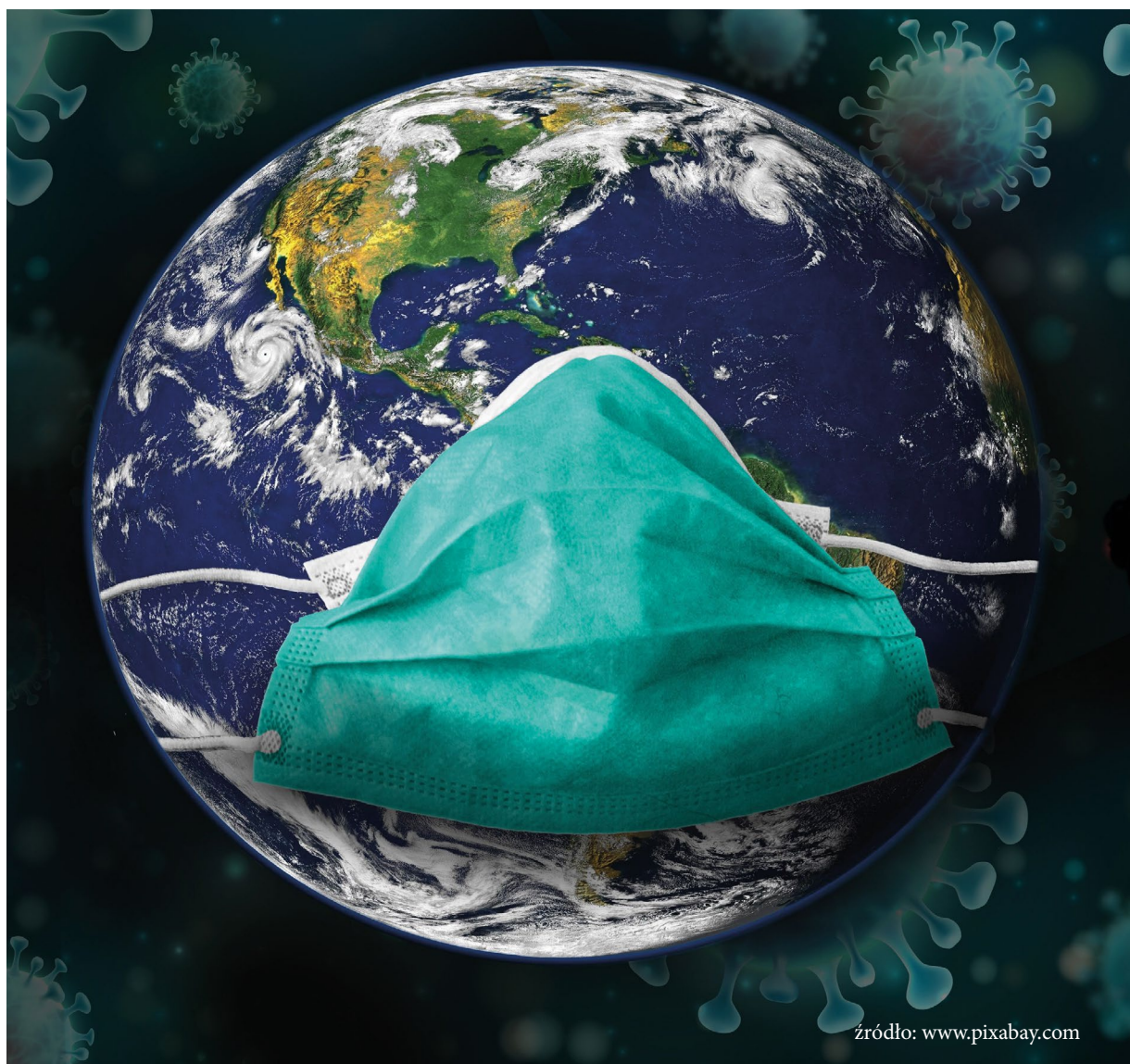
Natomiast do zasadniczych wyzwań politycznych i geopolitycznych dla Polski w perspektywie do 2040 roku należy zaliczyć:

- uzyskanie zdolności do szybkiej adaptacji w kontekście zachodzących zmian w obszarze politycznym, geopolitycznym i gospodarczym, jak również

- wprowadzenie rozwiązań, które długofalowo przeciwdziałałyby negatywnym zmianom społecznym (w szczególności demograficznym⁷), negatywnym zmianom w zakresie urbanizacji i środowiska naturalnego oraz zagrożeniom powiązanim z postępem technologicznym;
- prowadzenie racjonalnej polityki mającej na celu uzyskanie i utrzymanie dywersyfikacji dostaw surowców energetycznych oraz próby dojścia do niezależności energetycznej i niskoemisyjności CO₂ systemu energetycznego poprzez np. inwestycje w energię jądrową i odnawialne źródła energii (OZE);
 - zbudowanie zdolności do obrony powszechnej z uwzględnieniem podejścia wielodomenowego (ujęcie wielodomenowości nie tylko w aspekcie czysto wojskowym, ale też pozawojskowym);
 - podjęcie działań na rzecz wzmocnienia systemu ochrony i obrony ludności, na wypadek kryzysu, katastrofy naturalnej lub technicznej, a także uwzględniającego potencjalne działania militarne na terenie kraju;
 - utrzymanie wśród obywateli oraz głównych podmiotów wysoce zantagonizowanej sceny politycznej konsensusu społeczno-politycznego względem potrzeb finansowania potrzeb obronnych, w tym prowadzenie działań mających na celu uzasadnienie konieczności ponoszenia zwiększonych wydatków na zbrojenia i rozwijanie potencjału sił zbrojnych;
 - podjęcie wysiłków dotyczących wdrożenia perspektywicznego *Planu Modernizacji Technicznej* – PMT dla sił zbrojnych akceptowanego przez pryzmat jego długookresowego wymiaru (politycznie, militarnie, technologicznie);
 - podejmowanie przez Polskę dalszych działań na rzecz utrzymania spójności NATO nie tylko w rejonie Europy Środkowej i Wschodniej;
 - podtrzymywanie zdolności do efektywnej kooperacji sojuszniczej z USA, a także z sojusznikami europejskimi, w tym z Niemcami, Francją, Wielką Brytanią oraz państwami Europy Środkowo-Wschodniej.

⁷ Szerzej patrz: Hrynkiewicz i in. (2020).

PANDEMIA COVID-19 I WOJNA ROSYJSKO-UKRAIŃSKA JAKO KATALIZATORY ZMIAN W ŚRODOWISKU BEZPIECZEŃSTWA

Wpływ pandemii COVID-19 na środowisko bezpieczeństwa

Pandemia COVID-19 jest i będzie przez długi czas po jej zakończeniu odniesieniem dla szeregu studiów oraz analiz dokonywanych obecnie, ale też w przyszłości przez ekspertów/analityków z różnych dziedzin. Jej implikacje społeczne, polityczne, gospodarcze czy nawet militarne mogą oddziaływać na bezpieczeństwo globalne, regionalne i krajowe w perspektywie długookresowej. Należy jednak zachować wstrzeźliwość wobec wprowadzania narracji rewolucyjnego charakteru zmian, które przyniosło pojawienie się patogenu SARS-CoV-2. Niemniej jednak warto zaznaczyć, że COVID-19 znacznie przyspieszył i w perspektywie kolejnych lat jeszcze bardziej przyspieszy upowszechnianie się chociażby nowoczesnych technologii zarówno wśród społeczeństwa, jak i na poziomie państw. Mamy więc tu do czynienia raczej ze zjawiskiem, które może stać się elementem dynamizującym i podkreślającym pewne, już wcześniej obserwowane, trendy oraz tendencje w przestrzeni międzynarodowej.

W tym kontekście najbardziej wartościowe staje się animowanie wielowątkowej oraz bazującej na wymianie doświadczeń i ujęć debaty w formule *lessons learned*. Gdy problematyka dotyczy bezpieczeństwa Polski, winni jesteśmy skontrastowania naszych badań z założeniami *Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* z 2020 r. i uzyskania dzięki temu niezbędnego instrumentarium do zmian w systemie bezpieczeństwa kraju w perspektywie kolejnych lat (Polcikiewicz, 2020).

Należy podkreślić, że pojawienie się globalnej pandemii, wywołanej przez koronawirusa SARS-CoV-2, w żadnym razie nie stanowiło zaskoczenia dla systemów bezpieczeństwa w skali całego świata, decydentów, służb i sił zbrojnych, a może nawet i społeczeństw, oraz dla tych państw, które dysponują rozwiniętą synergią działań wywiadu, przestrzeni badań i nauki (w szczególności w dziedzinach odnoszących się do medycyny) oraz wojska. W tym ostatnim przypadku należy zwrócić uwagę, że siły zbrojne państw na całym świecie nieustannie prowadzą analizy w obszarze zagrożeń biologicznych. Dotyczą one w pierwszej kolejności minimalizacji ryzyk w sytuacji wysyłania kontyngentów na misje zagraniczne lub ochrony własnych żołnierzy, jeśli ich służba odbywa się w środowisku występowania niebezpiecznych patogenów oraz ochrony przed możliwym użyciem broni biologicznej, zarówno przez potencjalnych aktorów państwowych, jak i niepaństwowych (organizacje terrorystyczne, sekty itp.). Należy też podkreślić, że pod koniec XX i na początku XXI wieku (szczególnie w związku z atakami terrorystycznymi „9/11”) groźba bioterroryzmu była istotnym punktem odniesienia dla tworzenia analiz związanych z całościowymi planami antyterrorystycznymi wielu państw. Wielokrotnie spekulowano na temat użycia o wiele groźniejszych patogenów, np. wywołujących gorączki krwotoczne (Ebola). Podyktowane było to m.in. obawami odnoszonymi się chociażby do obserwacji regionalnej epidemii Eboli w państwach Afryki Zachodniej (lata 2014–2016). Co więcej, wcześniejsze

epidemie wywołane przez koronawirusy SARS (SARS-CoV-1)⁸ i MERS-EMC/2012⁹ stanowiły bogate źródło analiz. Problematyka możliwych potrzeb działania w dobie epidemii/pandemii zakorzeniona była również w przestrzeni debaty społecznej i naukowej – od wysoce eksperckich prac wirusologów, epidemiologów – po publikacje popularnonaukowe obecne w literaturze, filmie czy źródłach internetowych. Można jedynie zastanowić się, na ile refleksja strategiczna, względem innych niż epidemie/pandemie zagrożeń dla bezpieczeństwa, przekłada się na postawy obywateli przede wszystkim w aspektach, które na pierwszy rzut oka są widoczne i wysoce pozycjonowane w agendach debat społeczno-politycznych w poszczególnych państwach, w tym w Polsce?

Przed pandemią można było odnieść wrażenie, że państwa były przygotowane do zdarzeń o charakterze epidemicznym, ponieważ w tym względzie prowadziły szereg przygotowań obejmujących takie komponenty funkcjonalne zdolności jak: personel, sprzęt, obiekty infrastruktury, procedury itd. Jednakże realna sytuacja kryzysowa o globalnej skali oddziaływania wykazała szereg niedoskonałości. Finalnie pandemia COVID-19 (w różnym stopniu) zaskoczyła systemowo władze większości państw na świecie. Co istotne, dotyczyło to także państw o najsilniejszej pozycji regionalnej, a nawet globalnej, jeśli spojrzymy np. na walkę z pandemią w Stanach Zjednoczonych czy Chinach. W najgorszej sytuacji znalazły się te państwa, które nie rozwijały odpowiedniego zaplecza w zakresie „obrony totalnej”, czyli mówiąc w uproszczeniu – nowoczesnego ujęcia relacji obronności danego państwa, jego obrony cywilnej, systemu opieki zdrowotnej, gospodarki, systemu finansowego itd. Uwidoczniły się również wszelkie mankamenty, jeśli chodzi o specyfikę zarządzania kryzysowego w przypadku łańcuchów dostaw kluczowych środków ochronnych oraz urządzeń z zakresu ratowania życia i zdrowia. Trzeba bowiem podkreślić, że wysoce problematyczne było chociażby pozyskiwanie maseczek ochronnych, ubrań ochronnych, nie mówiąc o bardziej skomplikowanym sprzęcie medycznym (np. respiratory). W odniesieniu do tego problemu kluczowa stała się dyskusja o dwóch elementach: służbach specjalnych oraz globalizacji z jej rozbudowanymi łańcuchami dostaw oraz rozmieszczeniem procesów produkcyjnych w państwach o najniższych kosztach pracy lub/i posiadających niższe standardy, jeśli chodzi o regulacje prawne względem przemysłu. Służby specjalne gwarantowały bowiem możliwości reaktywnego, ale mniej lub bardziej skutecznego wyławiania zmniejszających się w toku pierwszych fal pandemii zapasów. Co więcej,

⁸ Wirus SARS, czyli SARS-CoV-1, był odpowiedzialny za epidemię SARS (chorobę dróg oddechowych, określaną też mianem „zespołu ostrej, ciężkiej niewydolności oddechowej” w latach 2002–2003. Jest to wirus należący do rodziny koronawirusów – podobnie jak znany nam dzisiaj SARS-CoV-2 – odpowiedzialny za chorobę COVID-19 [przyp. aut.].

⁹ MERS-EMC/2012, inaczej HCoV-EMC/2012 jest szóstym koronawirusem, o którym wiadomo, że infekuje ludzi i pierwszym ludzkim wirusem w linii betakoronawirusa C. Jest związany z koronawirusami nietoperzy, w szczególności egipskim nietoperzem grobowym, i nie jest tym samym, co SARS-CoV, ale jest z nim spokrewniony, i wywołuje ostrą niewydolność oddechową [przyp. aut.].

stały się kluczowym komponentem w sferze utrzymania orientacji przez rządy w warunkach szumów informacyjnych oraz zmieniającej się sytuacji polityczno-gospodarczej w skali globalnej, nie mówiąc nawet o wzrastających potrzebach kontrwywiadowczych. Zakres tych zadań był niezwykle szeroki począwszy od ochrony państwa przed możliwym oddziaływaniem informacyjnym, ukierunkowanym na destabilizację, tworzenie podziałów czy też wywoływanie paniki i niechęci względem władz, służb mundurowych i służby zdrowia aż po niezbędne zwiększenie ochrony sfery badań i rozwoju – w szczególności w obszarze medycyny i farmacji.

Co ciekawe, w ujęciu historycznym epidemie nie są zjawiskami wyjątkowymi, jednak w zglobalizowanym, rozwiniętym świecie, w którym gospodarka opiera się na niezwykle złożonych, międzynarodowych łańcuchach produkcji, na taką skalę jeszcze nie występowały. W ocenie Polskiego Instytutu Ekonomicznego (PIE) pandemia COVID-19 – w odróżnieniu od ostatniego światowego kryzysu mającego miejsce w latach 2007–2009 – dotknęła kluczowe mechanizmy rynkowe, zarówno podaż, jak i popyt. Podaż została zachwiana w momencie przerwania łańcuchów dostaw, przede wszystkim z Chin, obnażając przy okazji nieodłączne słabości tych łańcuchów czy powodując przetasowania w globalnych łańcuchach dostaw. Następnie działania rządów doprowadziły do obniżenia poziomu aktywności gospodarczej, społecznej, oświatowej i kulturalnej począwszy od odwołania imprez masowych i ograniczenia zgromadzeń przez zawieszenie działalności większości usług i branż, szczególnie w sektorze turystyki i transportu aż po wstrzymanie całej działalności poza niezbędną do funkcjonowania (ang. *lockdown*). Te działania z kolei obniżyły podaż, ale też ograniczyły popyt, redukując niemal w jednej chwili źródła dochodów wielu pracowników (Polski Instytut Ekonomiczny, 2020).

W ocenie ekspertów kampanii NUP 2X35 pandemia COVID-19 przybrała dwa oblicza. Z jednej strony, jak każdy kryzys, wygenerowała olbrzymie zagrożenia (np. zagrożenie epidemiczne, wzrost niepokojów społecznych spowodowanych wzrostem nakazów i zakazów ze strony państwa czy szerzącą się dezinformację w mediach społecznościowych itd.), w tym zagrożenia gospodarcze wynikające z zerwania tradycyjnych łańcuchów dostaw, głównie z Azji. Z drugiej jednak strony dostrzec należy szanse kreowane przez COVID-19 (np. skrócenie łańcuchów dostaw poprzez przeniesienie produkcji do Polski lub regionu Europy Środkowo-Wschodniej itd.).

Problematyka COVID-19 w kampanii NUP 2X35 – wyniki badań empirycznych

Pojawienie się na przełomie 2019 i 2020 roku pandemii COVID-19 uznano za czynnik istotnie wpływający na procesy w obszarach będących w zainteresowaniu analiz strategicznych realizowanych w ramach kampanii NUP 2X35¹⁰. Stąd też w kolejnym cyklu kampanii główną uwagę skupiono na wieloaspektowej analizie środowiska bezpieczeństwa (w wymiarze geopolitycznym, ekonomicznym, społecznym, technologicznym, procesów urbanizacyjnych i zmian środowiskowych) z uwzględnieniem wpływu pandemii COVID-19. W rozważaniach przyjęto perspektywę 2040 roku dlatego, że odpowiada to założeniom metodycznym obowiązującym w procesach planowania długoterminowego, zarówno w NATO, jak i Siłach Zbrojnych RP. Ważne jest również to, że tak jak w przypadku poprzednich cykli kampanii do wspólnej debaty w okresie od kwietnia 2020 roku do listopada 2021 roku zaproszono szerokie grono pracowników naukowych i ekspertów z cywilnych oraz wojskowych uczelni w kraju i z zagranicy, jednostek administracji publicznej, krajowych i międzynarodowych think-tanków, a tak-

¹⁰ Jak wskazują Mokrzycki & Lis (2020, s. 15) „(...) rozpoczynając w 2019 roku kampanię analiz środowiska bezpieczeństwa pk. „Nowe Urządzenie Polskie – NUP 2X35” i decydując o jej podstawach metodycznych, zastanawialiśmy się nad kierunkami i sposobami działań. Opierając się na teorii zarządzania strategicznego, bazowaliśmy na modelu procesu analizy strategicznej i wykorzystywanej w niej metodzie, dostosowując rozwiązania do uwarunkowań Sił Zbrojnych RP. W dyskusjach o środowisku bezpieczeństwa próbowaliśmy rozstrzygnąć, jakie przyjąć podejście do zjawiska wielowymiarowości. Traktując środowisko bezpieczeństwa jako otwarty, lecz złożony system, wazyliśmy, czy należy posłużyć się podejściem holistycznym, rozważając elementy w ich środowisku, czy też oprzeć się na założeniach linearnej analizy bazującej na kategoryzacji strategicznych wymiarów środowiska bezpieczeństwa, takiej jak PMESII” (ang. *Political, Military, Economic, Social, Infrastructure, Information*). Warto zauważyć, że CDiS SZ ma świadomość, że analiza PMESII była z powodzeniem wykorzystywana w wojsku do analizowania środowiska operacyjnego. Wielu żołnierzy i pracowników resortu obrony narodowej zetknęło się z nią podczas służby przy okazji realizacji zadań w dowództwach i sztabach NATO czy w czasie misji w Iraku i Afganistanie, zdobywając praktyczne umiejętności w jej stosowaniu oraz doświadczając jej użyteczności w procesach planowania. Jednakże to model, który sprawdza się w przypadku, gdy rozpatrywane środowisko jest dobrze ustrukturyzowane. Państwa, organizacje międzynarodowe, podmioty transnarodowe, siły zbrojne, struktury społeczne, gospodarka, infrastruktura oraz środowisko informacyjne tworzą zasadnicze składniki środowiska bezpieczeństwa środkowo-europejskiego teatru działań. Stąd wybór metody i sposób budowania analiz, które uwzględniają szeroki kontekst polityczno-prawny, ekonomiczny, społeczno-kulturowy i technologiczny, ale także wyzwania dla sił zbrojnych wynikające z globalizacji, dynamiki procesów klimatycznych i demograficznych, urbanizacji czy rozwoju cyberprzestrzeni. Dążąc do zapewnienia metodycznej spójności analiz prowadzonych w ramach kampanii NUP 2X35 z pracami analitycznymi, realizowanymi m.in. w NATO w ramach projektu *Strategic Foresight Analysis (SFA)*, w kampanii NUP 2X35 przyjęto segmentację środowiska bezpieczeństwa obejmującą wymiar geopolityczny, ekonomiczny, społeczny, technologiczny i środowiska naturalnego. Dodatkowo, mając na uwadze rosnące znaczenie terenów zurbanizowanych jako fizycznego środowiska prowadzenia działań zbrojnych dziś i w przyszłości, wyodrębniono z obszaru społecznego procesy urbanizacyjne jako odrębny obszar objęty analizą [przyj. aut.].

że żołnierzy i pracowników komórek oraz jednostek organizacyjnych resortu obrony narodowej. W tym czasie zorganizowano 13 wydarzeń o charakterze naukowym (11 webinarium oraz 2 międzynarodowe konferencje naukowe z cyklu GlobState – patrz tabela 1), które w sumie zgromadziły ponad 3 tysiące uczestników z 38 państw.

Tabela 1.

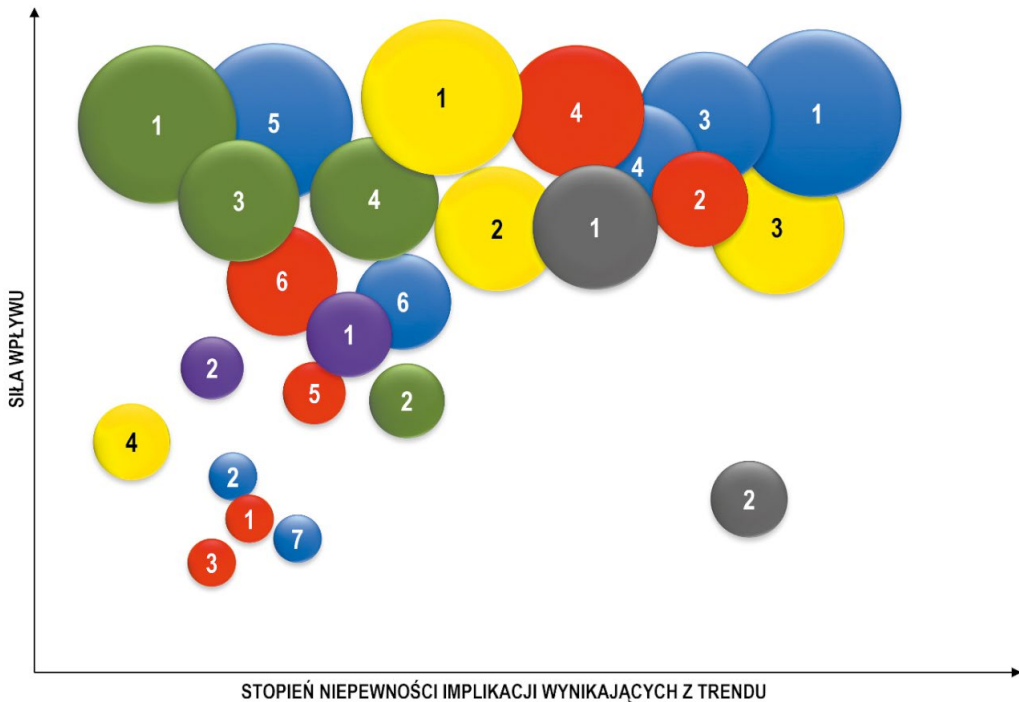
Seminaria i konferencje naukowe uwzględniające wpływ pandemii COVID-19 na środowisko bezpieczeństwa, przeprowadzone w ramach kampanii NUP 2X35

Temat konferencji/seminarium	Forma	Termin
<i>Pandemia COVID-19 a środowisko bezpieczeństwa: wymiar ekonomiczny</i>	webinarium	16.04.2020 r.
<i>Globalna i regionalna rozgrywka pandemią COVID-19</i>	webinarium	28.04.2020 r.
<i>COVID-19 a środowisko bezpieczeństwa: wymiar społeczny</i>	webinarium	14.05.2020 r.
<i>Innowacyjne technologie a przyszłość społeczeństwa postpandemicznego</i>	webinarium	04.06.2020 r.
<i>Wpływ pandemii COVID-19 na środowisko bezpieczeństwa i operacje wojskowe</i>	webinarium	24.06.2020 r.
<i>Principles of War and Operational Art in the Context of the Future Security Environment: Central and East European Perspective</i>	konferencja naukowa (GlobState III)	16–20.11.2020 r.
<i>Świat po pandemii COVID-19: wymiar geopolityczny</i>	webinarium	17.02.2021 r.
<i>Świat po pandemii COVID-19 w wymiarze ekonomicznym i zasobów naturalnych</i>	webinarium	18.03.2021 r.
<i>Świat po pandemii COVID-19 w wymiarze społecznym i urbanizacji</i>	webinarium	14.04.2021 r.
<i>Świat po pandemii COVID-19: obszar nowych technologii i środowiska naturalnego</i>	webinarium	12.05.2021 r.
<i>Eskalacja strachu i rosnące napięcie</i>	webinarium	21.05.2021 r.
<i>Żeby wygrać trzeba grać. Polska w erze rywalizacji mocarstw</i>	seminarium naukowe	27.10.2021 r.
<i>Security Environment in the (Post) Pandemic World and Its Implications for the Conduct of Military Operations</i>	konferencja naukowa (GlobState IV)	30.11–02.12. 2021 r.

Źródło: opracowanie własne CDiS SZ

Efektom tego wysiłku są m.in. publikacje naukowe prezentujące wyniki ustaleń badawczych i prowadzonej debaty eksperckiej (Jureńczyk i in., 2020; Mokrzycki i in., 2021; Lis & Reczkowski, 2022a; Lis & Reczkowski, 2022b). Wiedza, opinie i poglądy przedstawiane przez członków społeczności NUP 2X35 podczas wyżej wymienionych seminariów i konferencji naukowych pozwoliły na wykrystalizowanie się treści zawartych w sześciu raportach tematycznych podsumowujących obecny cykl kampanii. Punktem wyjścia do prowadzonych debat i dyskusji były trendy w środowisku bezpieczeństwa opisane w pierwszym raporcie NUP 2X35 pt. *Analiza środowiska bezpieczeństwa w perspektywie 2035 roku* wydanym w 2020 roku (Mokrzycki i in., 2020). W okresie luty–maj 2021 w trakcie seminariów i konferencji naukowych wymienionych w tabeli 1 zapytano naszych ekspertów między innymi o wpływ pandemii COVID-19 na zmianę (wzmocnienie lub osłabienie) trendów zidentyfikowanych w ramach pierwszego cyklu kampanii NUP 2X35. Sumaryczne wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród ekspertów kampanii NUP 2X35 zostały przedstawione w formie graficznej na rys. 1.

Analiza wyników przedmiotowych badań wskazuje, że w obszarze polityki i geopolityki w opinii respondentów dominować będą zjawiska związane przede wszystkim z tworzeniem się nowego ładu międzynarodowego połączonego z dalszym pogłębieniem się polaryzacji społeczeństw oraz kontynuacją procesu przenoszenia gospodarczego środka ciężkości z obszaru transatlantyckiego w rejon Indo-Pacyfiku. W obszarze ekonomii i zasobów naturalnych respondenci są zdania, że COVID-19 wpłynie na dalszy wzrost nierówności ekonomicznych na świecie, a także wrośnie rola zasobów naturalnych w grze geopolitycznej państw (w szczególności surowców energetycznych oraz metali ziem rzadkich). Natomiast zmiany demograficzne (w szczególności dotyczące starzenia się społeczeństw państw rozwiniętych) oraz migracje ludności to kluczowe trendy w obszarze społecznym, których implikacje będą rezonować na pozostałe rozpatrywane wymiary środowiska bezpieczeństwa. W obszarze technologii respondenci zgodnie przyznali, że COVID-19 znacznie przyspieszył i w perspektywie kolejnych lat jeszcze bardziej przyspieszy upowszechnianie się nowoczesnych technologii zarówno wśród społeczeństwa, jak i państw, w konsekwencji czego wrośnie również ich poziom zaawansowania technologicznego. Rozwój nowoczesnych technologii wpłynie również na dalszy intensywny rozwój np. koncepcji *Smart City*, jednego z kluczowych trendów w obszarze urbanizacji. Z kolei w obszarze środowiska naturalnego nadal będą dominować zjawiska związane ze zmianą klimatu, których skutki, w ocenie respondentów, prawdopodobnie pogłębią braki w dostępie do żywności i wody pitnej w krajach ubogich, co w konsekwencji może przyczynić się do zwiększenia poziomu intensywności innych niekorzystnych zjawisk w środowisku bezpieczeństwa, w tym w szczególności do wzrostu prawdopodobieństwa wybuchu konfliktu zbrojnego czy migracji.

LEGENDA:**OBSZAR GEOPOLITYKI**

- 1 Wielobiegunowość/policentryczność świata
- 2 Globalizacja
- 3 Przeniesienie globalnego środka ciężkości do Azji Płd.-Wsch.
- 4 Wzrost wpływów podmiotów niepaństwowych
- 5 Polaryzacja społeczeństwa
- 6 Wyzwania w zarządzaniu państwem
- 7 Tożsamość i rola państwa

OBSZAR SPOŁECZEŃSTWA

- 1 Zmiany demograficzne
- 2 Migracje ludności
- 3 Polaryzacja społeczeństwa
- 4 Sekularyzacja na tle zmian kulturowych

OBSZAR ROZWOJU TECHNOLOGII

- 1 Rosnący poziom zaawansowania technologicznego
- 2 Upowszechnianie stosowania nowoczesnych technologii
- 3 Rosnąca rola sektora komercyjnego
- 4 Rozwój sieci globalnej

OBSZAR EKONOMII I ZASOBÓW NATURALNYCH

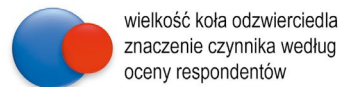
- 1 Globalizacja rynków finansowych
- 2 Zachwianie globalnej równowagi sił
- 3 Pojawienie się nowych silnych gospodarek
- 4 Wymiar geopolityczny zasobów naturalnych
- 5 Wzrost nierówności ekonomicznych
- 6 Wyzwania związane z wydatkami

OBSZAR URBANIZACJI

- 1 Znaczne przyspieszenie procesów urbanizacji
- 2 Intensywny rozwój *Smart City*

OBSZAR ŚRODOWISKA NATURALNEGO

- 1 Zmiana środowiska i klimatu
- 2 Katastrofy naturalne

Rys. 1. Graficzne przedstawienie wyników badań ankietowych dotyczących wpływu pandemii COVID-19 na wzmocnienie lub osłabienie zidentyfikowanych trendów w środowisku bezpieczeństwa w ramach kampanii NUP 2X35 przeprowadzone przez CDiS SZ w okresie luty–maj 2021 roku [N=227 ekspertów]

Źródło: opracowanie własne CDiS SZ

Wpływ wojny rosyjsko-ukraińskiej na środowisko bezpieczeństwa

Świat jeszcze dobrze nie otrząsnął się po pandemii COVID-19, gdy 24 lutego 2022 r. środowisko bezpieczeństwa dotknął kolejny wstrząs, który podobnie jak pandemia wpływa i prawdopodobnie będzie jeszcze przez co najmniej kilka kolejnych lat wpływać na dynamikę procesów w środowisku bezpieczeństwa. Mowa o rosyjskiej agresji zbrojnej na Ukrainę, o skali niespotykanej w Europie od czasów II wojny światowej, która jest rażącym naruszeniem prawa międzynarodowego (m.in. pogwałceniem Karty Narodów Zjednoczonych oraz zasad Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, OBWE) i zagraża bezpieczeństwu oraz stabilności całej Europy, zarówno w perspektywie krótko-, jak i długoterminowej. Co znamienne, od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku Polska ostrzegała nie tylko Europę, ale i świat przed rosnącym zagrożeniem ze strony odradzającej się i rewizjonistycznej Rosji (Francis, 2023). Jednakże świat zaabsorbowany wyzwaniem społeczno-ekonomicznymi, a w ostatnich latach dodatkowo walką z pandemią, nie dopuszczał do siebie myśli o możliwym wybuchu tego konfliktu, zwyczajowo licząc na skuteczność metod i narzędzi z obszaru *soft power*. Stało się jednak inaczej, co sprawia, że wielowymiarowe turbulencje na świecie wywołane pandemią prawdopodobnie co najmniej do 2030–2040 roku jeszcze bardziej się pogłębią, a skutki wojny w Ukrainie będą je dodatkowo katalizować.

Tocząca się wojna pobudza dyskusję ekspertów i obserwatorów na temat jej możliwego wpływu na zidentyfikowane trendy oraz zjawiska w środowisku bezpieczeństwa w obszarze politycznym i geopolitycznym, ekonomicznym, społecznym, urbanizacji, technologicznym, a nawet środowiska naturalnego w perspektywie co najmniej najbliższych 5–10 lat. Co ważne, jak wskazują eksperci kampanii NUP 2X35, niekoniecznie zależą one od samego rezultatu tego konfliktu, ponieważ gdy patrzy się holistycznie na środowisko bezpieczeństwa, przedmiotowy konflikt stanowi tylko jedną z wielu zmieniających się wzajemnie przenikających w poszczególnych segmentach tego środowiska, a które mają istotny wpływ na całokształt prognozowanych trendów i zjawisk.

W ocenie ekspertów kampanii NUP 2X35 skutków wojny w Ukrainie nie można bagatelizować, tym bardziej, że nie jest wykluczona jej eskalacja, a to bezpośrednio przełożyłoby się na obszar polityczny i geopolityczny, ekonomiczny, a także społeczny. O tym mówił m.in. prezydent Polski Andrzej Duda podczas przemowy w ramach 77. sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ we wrześniu 2022 r., podkreślając, że

[...] nie jest to tylko konflikt regionalny. Wojna Rosji z Ukrainą jest „potencjalnym źródłem globalnej pożogi. Ta wojna dotknie zarówno nasze kraje, jak i wasze, jeśli jeszcze tego nie zrobiła (United Nations, 2022).

Co więcej, spowodowane wojną przyspieszenie dotychczas zidentyfikowanych negatywnych trendów i zjawisk w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa zmniejsza szansę na urzeczywistnienie się harmonijnej wizji świata prezentowanej przez wielu idealistów na rzecz świata opartego na zaostrej się konfrontacji i twardej rywalizacji interesów. Dlatego też, pozostając w zgodzie z tezami wielu geopolityków, w tym m.in. Jose Miguela Alonso-Trabanco – eksperta z Geopolitical Monitor Intelligence Corporation, należy wyraźnie zaznaczyć, że w wymiarze politycznym i geopolitycznym wojna w Ukrainie nie jest wydarzeniem peryferyjnym. W rzeczywistości wojna ta jest elementem współczesnej rywalizacji mocarstw, w tym przypadku o sam rdzeń euroazjatyckiego serca – Ukrainę, czyli kluczowego obszaru, którego kontrola jest niezbędna do dominacji nad częścią świata, co nie miało miejsca na tak dużą skalę od czasów II wojny światowej. Dla Ukraińców jest to walka egzystencjalna o bycie częścią świata zachodniego (świata wolnego, demokratycznego), a nie częścią tzw. ruskiego miru opartego na dyktacie Rosji. Z kolei dla Rosjan jest to brutalna walka o miejsce i rolę w zmieniającym się systemie międzynarodowym, gdyż – jak pisał Zbigniew Brzeziński w *Wielkiej szachownicy* – bez Ukrainy Rosja nigdy nie będzie imperium euroazjatyckim (Brzeziński, 1997, s. 46). Dlatego też, patrząc z perspektywy rosyjskiej geopolityki, sukces w konfrontacji z Ukrainą mógłby przywrócić rolę Rosji jako głównej siły, z którą należy się liczyć na arenie międzynarodowej i odwrócić niepowodzenia, których Moskwa doznała po upadku Związku Radzieckiego, zresztą upadku uważanego przez Władimira Putina za największą katastrofę geopolityczną w XX wieku z powodu utraty przez Rosję m.in. tzw. głębi strategicznej. Istotne jest również to, że dla wielu państw świata zachodniego, jak chociażby USA, Wielkiej Brytanii czy Polski, kryzys ten przede wszystkim jest moralnym i prawnomiędzynarodowym sprawdzianem otwartości na aspiracje narodu ukraińskiego, jak również oferuje swego rodzaju możliwość strategicznego osłabienia Rosji i – co ważne – bez konieczności bezpośredniego prowadzenia walki zbrojnej. Ponadto stanowi doskonałą okazję do bezpośredniego wzmocnienia nie tylko spójności zachodnich polityczno-wojskowych struktur międzynarodowych (UE, NATO), ale też pośrednio zdolności operacyjnych NATO i jego członków. W powyższym rozumieniu osłabienie Rosji jako mocarstwa mogłoby być pierwszym krokiem np. w tworzeniu przez USA zbiorowego wysiłku lub sojuszu zaprojektowanego do rywalizacji z Chinami zidentyfikowanymi przez USA jako ich główny strategiczny rywal w perspektywie co najmniej 20–30 lat. Ponadto, w ocenie wielu obserwatorów sceny geopolitycznej, niepowodzenia Rosji w Ukrainie spowodowałyby większą wstrzeźliwość Chin w kwestii ewentualnego podjęcia decyzji o próbie zbrojnego przyłączenia Tajwanu oraz podważyłyby ambitne plany Chin, by umocnić swoją pozycję zarówno jako filaru eurazjatyckiej osi geoeconomicznej, jak i supermocarstwa, które w sposób pokojowy (tj. niemilitarny) przejmie globalne przywództwo po USA. Z drugiej strony, dla kontynentalnych potęg europejskich, takich jak Francja czy Niemcy, wojna w Ukrainie stanowi przełom, można nawet powiedzieć

przebudzenie i przypomnienie, że zarówno strategiczne zaniedbania (np. w utrzymywaniu i doskonaleniu posiadanych zdolności wojskowych oraz nabywaniu nowych), jak i marzenia o iluzji wiecznego pokoju są prostymi receptami na katastrofę geopolityczną (Alonso-Trabanco, 2022). Tak na marginesie, przez cały okres swoich rządów Putin wykazał zdolność do przeciągania na swoją stronę francuskich i niemieckich polityków oraz biznesmenów różnego rodzaju umowami handlowymi, udziałami w projektach energetycznych (np. Nord Stream) czy innymi zachętami. Dlatego też to nie przypadek, że Putin wybrał właśnie Niemcy i Francję w 2014 roku do udziału w rozmowach formatu normandzkiego, aby zakończyć wojnę wywołaną przez Rosję na wschodzie Ukrainy. Powyższe podejście, w ocenie wielu ekspertów, doprowadziło do niepowodzeń porozumień mińskich i tak naprawdę przygotowało grunt pod inwazję na Ukrainę na pełną skalę w 2022 roku (Francis, 2023).

Wobec powyższego, jak podkreślają obserwatorzy międzynarodowi i eksperci kampanii NUP 2X35, wojna w Ukrainie spowodowała wytworzenie się swego rodzaju geopolitycznej próżni będącej konsekwencją osłabienia tradycyjnie dominujących sił w europejskiej polityce zagranicznej, tj. Niemiec i Francji. W efekcie (z punktu widzenia geopolityki) przyspieszył proces zmiany równowagi sił w Europie, której centrum oddala się od tzw. starej Europy – na czele właśnie z Niemcami i Francją, ceniącej dążenia do „resetu” i ułożenia relacji z Rosją – i przesuwa to centrum bardziej na wschód i północ (do Polski i krajów bałtyckich), gdzie wciąż żywe są wspomnienia sowieckiej okupacji połączone z niechęcią do oddania części odzyskanej suwerenności Brukseli (Erlanger, 2023; Francis, 2023; Morning Joe, 2023). Czas więc pokaże, czy Paryż i Berlin odkryją na nowo intelektualną tradycję sztuki rządzenia inspirowanej racją stanu i tzw. *Realpolitik*, którą kultywowały przez wieki, czy też utracą posiadaną pozycję strategiczną w kontekście zmieniającego się ładu międzynarodowego. Dla wszystkich innych państw (zwłaszcza dla mocarstw regionalnych) wojna w Ukrainie generuje przede wszystkim sporą liczbę dylematów, wyzwań, zagrożeń i szans. Dlatego państwa, które starają się wzmocnić swoją pozycję strategiczną („wschodzące potęgi”), takie jak Turcja, Indie, Iran, Izrael czy nawet Brazylia są świadome, że wojna rosyjsko-ukraińska i jej konsekwencje mogą wywołać tektoniczne implikacje dla ich własnych środowisk kontekstowych i interesów narodowych. W międzyczasie mogą one beznamiętnie czekać, aż osiągnięty zostanie jasny wynik tego starcia, zabezpieczając swoje interesy lub opowiedzieć się po którejś ze stron (Alonso-Trabanco, 2022).

Niestety aktualnie trudne jest prognozowanie, jak długo potrwa jeszcze ten konflikt i jak szybko środowisko bezpieczeństwa będzie mogło powrócić do akceptowalnego poziomu stabilności, w szczególności w Europie Środkowo-Wschodniej i Euroazji.

Polityczne i geopolityczne implikacje wojny w Ukrainie w analizach kampanii NUP 2X35

W ocenie ekspertów pandemia COVID-19 oraz tocząca się wojna w Ukrainie niewątpliwie przyśpieszają i pogłębiają negatywne trendy w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa. Z tego też względu, w ramach kampanii analiz środowiska bezpieczeństwa NUP 2X35, Centrum Doktryny i Szkolenia Sił Zbrojnych podjęło szereg działań mających na celu określenie zasadniczych implikacji dla środowiska bezpieczeństwa Polski i regionu wynikających z konfliktu w Ukrainie¹¹. W ramach tych przedsięwzięć prowadzono dyskusje nt. potencjalnych implikacji dla środowiska bezpieczeństwa w obszarze polityki i geopolityki, energetyki, urbanizacji, społeczno-ekonomicznym, jak również implikacji dla funkcjonowania Sił Zbrojnych RP i prowadzenia przyszłych operacji wojskowych. Przy tej okazji należy również wspomnieć, że CDiS SZ prowadzi szereg analiz dotyczących obszaru militarnego, wyłączonych z publicznej debaty i dedykowanych wyłącznie potrzebom informacyjnym Sił Zbrojnych RP.

W ogólnej konstatacji, na podstawie przeprowadzonych dotychczas debat, można stwierdzić, że wraz z agresją militarną Rosji na Ukrainę system bezpieczeństwa na świecie uległ dynamicznym zmianom, a jego dotychczasowa architektura została przeorientowana. Agresywne działania Rosji odcisnęły głębokie piętno na wielu aspektach środowiska bezpieczeństwa – nie tylko w sferze wojskowej, ale także m.in. w wymiarze ekonomicznym, energetycznym czy społecznym. Co więcej, konflikt w Ukrainie stał się wydarzeniem bezprecedensowym w najnowszej historii Europy, którego implikacje mają zasięg globalny. Jak zaznaczył generał Rajmund T. Andrzejczak – Szef Sztabu Generalnego WP, podczas corocznej międzynarodowej konferencji naukowej z cyklu

¹¹ Tylko w 2022 roku w ramach kampanii NUP 2X35 we współpracy ze środowiskiem akademickim oraz stałymi partnerami CDiS SZ zorganizowało pięć przedsięwzięć naukowych (cztery seminaria naukowe i jedną międzynarodową konferencję naukową), a w styczniu i lutym 2023 roku dwa kolejne seminaria naukowe. I tak już 19 stycznia 2022 r. w obliczu zbliżającego się konfliktu w Ukrainie CDiS SZ we współpracy z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zorganizowało seminarium naukowe pn. *Rzecz o energetyce w erze rywalizacji mocarstw*. Następnie, zaledwie po tygodniu rosyjskiej agresji na Ukrainę, we współpracy z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu, 3 marca 2022 r. przeprowadzone zostało seminarium pn. *Rozwój przestrzenny miast w kontekście przyszłych operacji wojskowych*. Kolejne seminarium zostało zorganizowane 14 września 2022 r. we współpracy z Uniwersytetem Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, na którym rozmawiano o konsekwencjach wojny w Ukrainie w obszarze polityki i geopolityki, a 25 października 2022 r. w kooperacji z Politechniką Rzeszowską przeprowadzono dyskusję pn. *Společno-ekonomiczne skutki wojny w Ukrainie*. Rok 2022 zakończono międzynarodową debatą w ramach corocznej konferencji naukowej z cyklu „GlobState” przeprowadzonej w dniach 28–30 listopada 2022 r., podczas której wątki rosyjskiej agresji na Ukrainę przewijały się w każdym aspekcie prowadzonych rozmów. 19 stycznia 2023 r. odbyło się seminarium naukowe *Společne skutki rosyjskiej inwazji na Ukrainę* zorganizowane wspólnie przez CDiS SZ, Uniwersytet Wrocławski oraz Akademię Wojsk Lądowych. Podsumowaniem cyklu debat i analiz było seminarium przeprowadzone przez społeczność kampanii NUP 2X35 w Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie, w pierwszą rocznicę agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę 24 lutego 2023 r. [przyp. aut.].

„GlobState” organizowanej przez CDiS SZ, diametralna zmiana stanu bezpieczeństwa w naszym najbliższym otoczeniu obliguje środowiska wojskowe oraz naukowe w Polsce i w pozostałych państwach regionu do zdiagnozowania źródeł potencjalnych zagrożeń. W dalszej kolejności, wraz z kontekstem historycznym, powinny one stanowić punkt wyjścia do opracowania nowych strategii wojskowych (Andrzejczak, 2022).

Obserwatorzy sceny międzynarodowej zauważają również, że konflikt zbrojny na Ukrainie otworzył także zupełnie nowy etap w sytuacji wewnętrznej i zagranicznej Rosji. System polityczny Rosji ewoluuje w kierunku systemu totalitarnego, radykalizują się nastroje społeczne w wyniku coraz bardziej totalnego oddziaływania władzy na społeczeństwo, nasilają się tendencje nacjonalistyczne i imperialistyczne, kryzys demograficzny pogłębiany jest przez straty osobowe na froncie oraz ucieczkę z kraju obywateli uchylających się przed poborem, a gospodarka nastawiona na eksport surowców traci wielu tradycyjnych partnerów. Daleko idącemu osłabieniu uległa międzynarodowa pozycja polityczna Rosji. Ponadto podnoszone są głosy, że przestała działać dotychczasowa rosyjska taktyka straszenia użyciem broni jądrowej, na której skuteczność liczyło rosyjskie kierownictwo polityczne (Trenin i in., 2023). W tym względzie w ostatnim okresie zauważa się, że Rosja w wymiarze propagandowym i politycznym zaostrzyła retorykę dotyczącą broni nuklearnej m.in. poprzez oficjalne zawieszenie swojego udziału w traktacie „New START”¹². Akcentowanie przez Rosję swojego potencjału nuklearnego, w tym ćwiczenia strategicznych sił nuklearnych interpretowane mogą być jako przejaw potencjalnych przygotowań Moskwy do rozpętania wojny nuklearnej. Jednakże groźby Rosji co do ewentualnych konsekwencji w przypadku dalszego wspierania przez Zachód walczącej Ukrainy nie przeszkodziły państwu NATO w uzbrajaniu i szkoleniu armii ukraińskiej, przekazywaniu do Kijowa informacji wywiadowczych, szerokiej pomocy finansowej, gospodarczej i technicznej (Krzemiński, 2023).

Przy ocenie skutków wojny w Ukrainie niezwykle istotnym dla środowiska bezpieczeństwa Polski jest również stwierdzenie, że powstała luka w europejskim przywództwie w aspekcie geopolitycznym przyczyniła się również do zmiany punktu ciężkości zainteresowania Sojuszu na naszym kontynencie, który został przesunięty do państw Europy Środkowo-Wschodniej, przede wszystkim w rejon Morza Bałtyckiego. W tym kontekście wielu ekspertów i obserwatorów podkreśla szczególnie istotne dla bezpieczeństwa wschodniej flanki NATO decyzje Szwecji i Finlandii o wstąpieniu do Sojuszu¹³. W ich

¹² *New Strategic Arms Reduction Treaty* – dwustronny traktat międzynarodowy pomiędzy USA a Federacją Rosyjską w sprawie środków zmierzających do dalszej redukcji i ograniczenia zbrojeń strategicznych podpisany 8 kwietnia 2010 roku w Pradze [przyp. aut].

¹³ Podczas szczytu w Madrycie przywódcy państw członkowskich zaprosili Szwecję oraz Finlandię do NATO. 4 kwietnia 2023 roku Finlandia została 31. państwem członkowskim Sojuszu. W chwili zakończenia opracowywania niniejszego raportu procedury akcesyjne Szwecji jeszcze trwają. Akcesja tych państw spowoduje poszerzenie strefy bezpieczeństwa i współpracy w Europie, a tym samym istotnie wzmocni wspólnotę euroatlantycką w obliczu zagrożenia ze strony Rosji [przyp. aut].

ocenie zdecydowanie zmienia to układ sił w rejonie Bałtyku i skutkuje zdewaluowaniem zimnowojennego podejścia do kwestii bezpieczeństwa w Europie. Prawdopodobnie może skutkować to wzrostem roli Polski oraz pozostałych państw Europy Środkowo-Wschodniej w sojuszniczym systemie odstraszania i obrony. Dlatego też ocenia się, że również Siły Zbrojne RP będą musiały zredefiniować swoją rolę i zaangażowanie w tak szybko zmieniających się uwarunkowaniach geopolitycznych, uwzględniając w szczególności wnioski już wypływające z toczącej się wojny w Ukrainie, jak również końcowe rozstrzygnięcie tego konfliktu (zarówno wariant porażki lub wygranej Rosji, jak i rozwiązań pośrednich).

Warte odnotowania są również opinie odnoszące się zarówno do wymiaru politycznego, jak i wojskowego konfliktu w Ukrainie. Jak zauważa Jacek Raubo, jako wstępną konkluzję można przytoczyć dwa wybrane wątki z wniosków zawartych w raporcie The Royal United Services Institute (RUSI) opublikowanym 30 listopada 2022 r. (Zabrodski i in., 2022). Przede wszystkim zwrócono w nim uwagę, że w pierwszych dniach wojny sukces strony ukraińskiej w obronie swojej państwowości nie leżał w możliwościach technologicznych, ale w szybkości i zdolności do adaptacji do potrzeb, szczególnie na szczeblu taktycznym. Z tego wynika więc rekomendacja, że należy stawiać nie tylko na przewagi technologiczne, ale właśnie na umiejętność do integrowania zdolności, które są możliwe do zmobilizowania w danym momencie w jedną całość. Po drugie, mając na uwadze aktualne doświadczenia z Ukrainy, można oczywiście zadawać sobie pytania, czy ten konflikt zbrojny dowodzi efektywności czy też archaiczności sposobów prowadzenia walki oraz różnych systemów uzbrojenia? Z aktualnego punktu widzenia najważniejsza jest dyskusja, jak połączyć w jedną całość systemy nowoczesne i starsze, jak mogą się one uzupełniać i zwiększać zdolności sił zbrojnych. Dlatego też podczas modernizacji sił zbrojnych winno się zbadać, jak stare oraz nowe systemy mogą tworzyć efekty synergiczne i wpływać na rozwój zdolności obronnych. Co więcej, modernizacji nie należy traktować w kategorii procesów decydowania o tym, jaki sprzęt wojskowy powinien zostać pozyskany i wprowadzony na wyposażenie sił zbrojnych, a jaki z niego wycofany, lecz częściej stawiać na trudniejszą, ale bardziej odpowiedzialną konwergencję tych zasobów, którymi się dysponuje, i można będzie w najbliższej przyszłości dysponować (Raubo, 2023).

ŚRODOWISKO BEZPIECZEŃSTWA W WYMIARZE POLITYCZNYM I GEOPOLITYCZNYM

„Choroby nie wstrzymują geopolitycznej konkurencji, ale ją tylko kształtują.”

Roderick Kefferpütz

Postpandemiczne środowisko bezpieczeństwa w aspekcie politycznym i geopolitycznym w perspektywie do 2040 roku, jak już podkreślono we wstępie, będzie nadal charakteryzowało się rosnącą zmiennością i niepewnością. Potwierdzenie powyższej tezy mogą stanowić konstatacje odnoszące się do wpływu pandemii COVID-19 na kształt zarówno globalnego, jak i regionalnego środowiska bezpieczeństwa oraz odniesienia do konsekwencji zbrojnej agresji Rosji przeciwko Ukrainie. W kontekście pierwszego z wyżej wymienionych czynników wielu badaczy stosunków międzynarodowych w aspekcie politycznym i geopolitycznym postrzega wirus SARS-CoV-2 (który wywołał pandemię COVID-19) jako swoisty marker, *Game Changer*¹⁴ czy polityczny katalizator. Jednakże niezależnie od całego sporu o jego biologiczną naturę czy społeczną percepcję można z pewnością powiedzieć, że COVID-19 wpłynął na wiele zjawisk i trendów (patrz tabela 2), które w większości związane są z przemianami ładu światowego (Radziejewski, 2021), a wojna w Ukrainie jest jedną z wielu wypadkowych tych przemian.

Przeprowadzone w ramach kampanii NUP 2X35 badania i analizy wskazują, że aktualnie mamy do czynienia: (1) z przebudową ładu międzynarodowego – prawdopodobnie w kierunku świata wielobiegunowego i policentrycznego, ale z dwoma biegunami dominującymi pod przywództwem USA z jednej strony i Chin z drugiej strony; (2) świat znajduje się w erze rywalizacji, w której nie ma już jednego państwa (globalnego przywódcy) posiadającego dominującą nad innymi państwami pozycję strategiczną, a (3) obszar Indo-Pacyfiku staje się gospodarczym centrum świata i prawdopodobnie główną areną rywalizacji o globalną dominację pomiędzy USA a Chinami. Na powyższe wskazują nie tylko ustalenia w ramach kampanii NUP 2X35, ale również wyniki analiz prowadzone w ramach sojuszniczych programów, np. *NATO Strategic Foresight Analysis* (SFA) i *NATO Warfighting Capstone Concept* (NWCC), jak również raporty z analiz środowiska bezpieczeństwa opracowywane przez liczące się w świecie *think-tanki* czy agendy rządowe¹⁵.

W nawiązaniu do powyższego można w pewien sposób egzemplifikować się tezami wysuniętymi przez Bartłomieja Radziejewskiego, który niejako potwierdza ten stan rzeczy, ale jednocześnie zadaje pytanie: czy to, co się aktualnie dzieje, to tylko zmiana tempa czy także różnica jakościowa? Inaczej mówiąc: czy bez pandemii skutki byłyby tylko wolniej rozłożone w czasie czy też zupełnie inne? (Radziejewski, 2021). Wydaje się rów-

¹⁴ *Game Changer* – pojęcie interpretowane jako element przełomowy, zmieniający dotychczasowe zasady gry [przyp. aut.].

¹⁵ Np. publikacja amerykańskiej National Intelligence Council (2021) pt. *Global Trends 2040: A More Contested World* z marca 2021 roku [przyp. aut.].

nież, że odpowiedź na powyższe pytanie znajdziemy w wielu dotychczasowych analizach środowiska bezpieczeństwa (np. *NATO Strategic Foresight Analysis 2017 Report* (NATO Allied Command Transformation, 2017), *Global Strategic Trends – The Future Starts Today* (The Ministry of Defence UK, 2018) czy *Raport NUP 2X35: Analiza środowiska bezpieczeństwa w perspektywie 2035 roku* (Mokrzycki i in., 2020)), które jednoznacznie wskazują, że procesy związane z przebudową relacji międzynarodowych trwały już przed pandemią, a w konsekwencji można założyć, że COVID-19 oraz rosyjska agresja zbrojna w Ukrainie jedynie katalizują te zmiany. Istotne wydaje się jednak to, że przebudowa ta zmierza w kierunku trudnego do jednoznacznego określenia nowego (nie)ładu międzynarodowego – porządku postwestfalskiego, w którym alternatywnie koncentracja globalnej władzy może być rozłożona na dwóch, trzech lub więcej aktorów (Reczkowski & Lis, 2021). Inaczej mówiąc, należy mieć świadomość, że jak to zauważył Roderick Kefferpütz:

„[...] słońce zachodzi nad starym porządkiem geopolitycznym: witajcie”
w epoce światowego nieporządku (Kefferpütz, 2020).

Tabela 2.

Wpływ czynnika COVID-19 na trendy zidentyfikowane w obszarze polityki i geopolityki przed pandemią (na czarno) i nowe trendy zidentyfikowane po pandemii (na niebiesko)

Czynniki	Prognoza rozwoju
Policentryczność, wielobiegunowość świata/ wielobiegunowość i policentryczność świata, w którym dominują dwa przeciwstawne bloki państw – jeden pod globalnym przywództwem USA, a drugi pod przywództwem Chin i Rosji	↑
Globalizacja	→
Przeniesienie środka ciężkości globalnej działalności gospodarczej z Zachodu do Azji i na półkulę południową/ wzmocnienie komparatywnej globalnej pozycji strategicznej obszaru Indo-Pacyfiku kosztem obszaru euroatlantyckiego	↑
Wzrost znaczenia podmiotów niepaństwowych	↑
Polaryzacja społeczna (polityczna)	↑
Wyzwania w zarządzaniu państwem	↑
Tożsamość i rola państwa	↓
Rywalizacja między państwami o międzynarodowe zasady i normy	↑
Tworzenie konkurencyjnych geopolitycznych oraz gospodarczych bloków wpływów i wartości	↑
Legenda:	↑ trend rosnący → trend stabilny ↓ trend malejący

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych oraz materiałów z seminarium naukowego przeprowadzonego 27 października 2021 r. (Centrum Doktryny i Szkolenia Sił Zbrojnych, 2021b)

Eksperti biorący udział w kampanii NUP 2X35 prognozują, że w nadchodzącej dekadzie, a prawdopodobnie również w perspektywie 2040 roku, w wymiarze politycznym i geopolitycznym szczególne znaczenie dla Polski oraz zmieniającego się porządku międzynarodowego będą miały trzy megatrendy:

- nasilenie się rywalizacji o wpływy między podmiotami o odmiennych systemach wartości, normach i rozwiązaniach polityczno-gospodarczych, w tym państwami (wśród których na pierwszym planie znajdzie się trio państw-mocarstw: USA–Chiny–Rosja oraz balansujące pomiędzy nimi Indie), jak również podmiotami niepaństwowymi;
- dalsze, choć okresowo spowolnione konsolidacją wokół wojny w Ukrainie, osłabianie się komparatywnej pozycji strategicznej Zachodu w wyniku przesunięcia geopolitycznego i gospodarczego środka ciężkości z obszaru transatlantyckiego na obszar Indo-Pacyfiku;
- tworzenie nowych lub rekonfigurowanie istniejących konkurencyjnych geopolitycznych oraz gospodarczych i militarnych bloków wpływów i wartości.

Rys. 2. Miejsce Polski oraz podmiotów stosunków międzynarodowych uczestniczących w globalnej rywalizacji mocarstw wraz z wyodrębnieniem zasadniczych obszarów tej rywalizacji
Źródło: opracowanie własne CDiS SZ

Zidentyfikowane powyżej megatrendy wraz ze wszystkimi konsekwencjami rosyjskiej agresji zbrojnej w Ukrainie, zarówno dla bezpieczeństwa Polski, jak i pozostałych podmiotów stosunków międzynarodowych, będą tworzyły zupełnie nowe warunki funkcjonowania. Dlatego też w ocenie ekspertów kampanii NUP 2X35 w perspektywie do 2040 roku zmiany w środowisku bezpieczeństwa prawdopodobnie będą m.in.:

- a) **Coraz wyraźniej uwidaczniały tzw. globalną próżnię władzy.** Prawdopodobnie „nowy” świat będzie się składać z kilku regionalnych bloków ekonomicznych, które staną się też blokami politycznymi (być może również polityczno-militarnymi). Elementem napędzającym powstawanie bloków będzie lekcja wyniesiona z pandemii COVID-19, czyli poczucie, że nawet duże państwa narodowe – łącznie z USA – są już za słabe, żeby stanowić jedyny punkt odniesienia. Ponadto pandemia uświadomiła rządowi, że ważne procesy ekonomiczne nie mogą być lokalizowane w jednym państwie (np. w Chinach). Globalizacja będzie zmieniała swój charakter i koncentrowała się na zacieśnianiu współpracy w ramach bloków ekonomicznych organizowanych przez dominujące w nich mocarstwa. Zależności gospodarcze będą nadal miały charakter globalny, jednak w większym stopniu w ramach grup państw o podobnych rozwiązaniach politycznych i społeczno-gospodarczych.
- b) **Stwarzały warunki do dalszego agresywnego działania ze strony Rosji pomimo jej prawdopodobnej strategicznej porażki w wojnie z Ukrainą.** W ocenie ekspertów kampanii NUP 2X35 Rosja co najmniej do 2040 roku pozostanie największym źródłem zagrożeń nie tylko dla Polski, ale całego naszego regionu. Potwierdzają to obecne asertywne i agresywne działania Rosji (Reczkowski, 2022; Reczkowski & Lis, 2022; Bryc, 2016; Bryc, 2009), które wpisują się w jej globalną politykę mocarstwową (z tendencją do odzyskania swoich dawnych stref wpływów) opartą na wykorzystywaniu na szeroką skalę nie tylko narzędzi *smart power* (Budzisz, 2021a, s. 35), ale również *hard power*. Istotnym przejawem mocarstwowych działań Rosji są również m.in. stosunki z NATO, które przez okres ostatnich 20 lat ze statusu współpracy przeszły do statusu bezpośredniej konfrontacji (Reczkowski 2022; Reczkowski, 2020b; Piechowiak-Lamparska, 2019). Jednocześnie ocenia się, że bezpośrednie zagrożenie militarne dla Polski ze strony Rosji w kontekście udzielanej pomocy wojskowej oraz humanitarnej dla walczącej z Rosją Ukrainy jest dzisiaj o wiele bardziej prawdopodobne niż kilka lat wcześniej i w sytuacji stale podtrzymywanego napięcia w bliskim sąsiedztwie (Białoruś, Kaukaz, być może Bałkany czy Morze Bałtyckie) będzie w perspektywie najbliższych lat trwałym wyzwaniem dla obronności RP (Polcikiewicz, 2019b). Dlatego też Rosji nie wolno lekceważyć, ponieważ to nadal ponad 140-milionowe państwo, mocarstwo nuklearne, z bogatymi złożami surowców nie tylko energetycznych, ale również istotnych dla rozwoju nowoczesnych technologii (metali ziem rzadkich). Co więcej, Rosja po chwilowym

gospodarczo-wojskowym osłabieniu nie zrezygnuje ze swoich mocarstwowych ambicji i prawdopodobnie będzie dalej koncentrowała się na utrzymaniu strategicznej kontroli w swojej strefie wpływów¹⁶. Będzie również dążyć do maksymalizowania swoich wpływów, przy jednoczesnym minimalizowaniu wpływów USA, w Europie Środkowo-Wschodniej, na Bliskim Wschodzie oraz w Afryce.

- c) **Skutkowały przemieszczeniem się punktu ciężkości siły** – głównie gospodarczej i technologicznej w kierunku Azji Południowo-Wschodniej.
- d) **Generowały niepewności i napięcia pomiędzy USA a Chinami**. Stany Zjednoczone będą podejmować działania na rzecz utrzymania dominacji bloku znajdującego się po ich przywództwem (tzw. blok zachodni – demokracji i wolności) nad innymi blokami polityczno-gospodarczo-wojskowymi, w tym przede wszystkim nad blokiem utworzonym np. przez Chiny i Rosję (tzw. blok państw autokratycznych). W tym względzie Chiny prawdopodobnie będą stały na stanowisku, że mają swoje uzasadnione roszczenia do pozycji globalnego współlidera i żadne państwo nie może dominować nad innymi, czyli w tym przypadku nad Chinami. Dlatego też prawdopodobnie będą szukać koalicji chętnych (np. Iran czy kraje azjatyckie i afrykańskie sprzyjające Chinom) do zakwestionowania amerykańskiego *status quo*.
- e) **Stwarzały problemy w zakresie utrzymania stabilności politycznej** poprzez narastające trendy antyestablishmentowe oraz populistyczne skłonności elit politycznych, wynikające z postrzeganego rozwarstwienia i nierówności społecznych, ale także z roszczeniowych postaw i niedoceniań dorobku społeczeństw/państw obszaru transatlantyckiego w minionych dekadach.
- f) **Generowały zagrożenia dla stabilności gospodarczej**, głównie w zakresie:
- finansów poprzez: wzrost zadłużenia, ograniczone możliwości nadzoru państw nad systemem finansowym w zglobalizowanym świecie ponadpaństwowych instytucji i przepływów finansowych, niestabilność systemu bankowego, kreatywność w konstruowaniu skomplikowanych instrumentów finansowych czy bańki spekulacyjne;
 - zasobów energetycznych jako kluczowego czynnika rozwoju i bezpieczeństwa państwa poprzez: rosnące zapotrzebowanie, bezpieczeństwo dostępu do źródeł i dostaw, wykorzystywanie surowców energetycznych w grze politycznej i geopolitycznej, bezpieczną eksploatację w odniesieniu do środowiska naturalnego;

¹⁶ Rosja za wszelką cenę chce być częścią nowego koncertu mocarstw, aby stać się jednym z imperiów, które ma tyle samo do powiedzenia co Chiny i USA mimo braku realnej siły gospodarczej, braku nowoczesnych technologii, braku *soft power* i tego wszystkiego, co we współczesnym świecie decyduje o sile państwa. Co ważne, kluczowym elementem, który długoterminowo rozstrzygnie o sile Rosji, będzie niezależność państw Azji Centralnej, tj. Kazachstanu, Tadżykistanu i Uzbekistanu od Rosji. Jeżeli te państwa będą potrafiły zbudować własny potencjał i stać się w pełni niezależne od Moskwy, to pozycja strategiczna Rosji może zostać ograniczona do statusu podobnego do historycznego Księstwa Moskiewskiego (Kuraszkiewicz, cytowany w: Sroczyński, 2022).

- dostępu do wody pitnej i żywności.
- g) **Wymagały wzmocnienia roli i znaczenia globalnych organizacji międzynarodowych** – jako konsekwencję wzrostu zagrożeń, rywalizacji mocarstw i partykularyzmów narodowych¹⁷.
- h) **Generowały migracje ludności** (w tym migracje niekontrolowane) o bezprecedensowej skali, mogące zagrozić stabilności Polski, UE czy państw europejskich niebędących członkami UE.
- i) **Umożliwiły proliferację broni masowego rażenia (BMR) czy technologii rakietowych** przez podmioty niepaństwowe (Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych, 2020, 2021a).

Ponadto w opinii ekspertów kampanii NUP 2X35 nowy (nie)ład międzynarodowy będzie wymagał również tworzenia nowej architektury globalnego systemu bezpieczeństwa, w tym nowej roli NATO¹⁸, ale przy zachowaniu zasady „360 stopni”

¹⁷ Eksperti oraz obserwatorzy stosunków międzynarodowych nie wykluczają, że w perspektywie kolejnych lat/dekad systemy zarządzania organizacjami międzynarodowymi będą ewoluowały w kierunku podejmowania głosów większością głosów lub jakąś formą większości kwalifikowanej bez prawa weta [przyp. aut.].

¹⁸ Ocenia się, że po raz pierwszy od siedmiu dekad NATO musi odstraszać i bronić się zarówno przed wewnętrznymi, jak i zewnętrznymi zagrożeniami. Jak twierdzi dr Jamie Shea z University of Exeter, przez większą część minionych dekad Sojusz znajdował się w stosunkowo luksusowym położeniu, ponieważ musiał zmagać się z jednym wyzwaniem w jednym miejscu i czasie, np. podczas 50. rocznicy (1999 r.) działania Sojuszu koncentrowały się na operacji wojskowej w Kosowie, a 60. rocznica (2009 r.) była zdominowana przez dyskusje o skokowym zwiększaniu liczebności sił w Afganistanie. Obecnie NATO przekroczyło 70 lat i musi sobie radzić nie z jednym, ale z trzema frontami strategicznymi, nie tylko zróżnicowanymi pod względem geograficznym, ale także przedstawiającymi różne rodzaje zagrożeń i wymagającymi odmiennych reakcji (Shea, 2019). Na przykład na wschodniej flance NATO agresywna Rosja poprzez rozpoczęcie działań zbrojnych wobec Ukrainy podniosła alert nie tylko we wschodnich państwach członkowskich Sojuszu, ale przede wszystkim poprzez ogłoszoną w Madrycie nową koncepcję strategiczną Sojusz – po prawie 30-letniej przerwie – powrócił do swoich pierwotnych korzeni, czyli do odstraszenia, obrony i budowania zdolności niezbędnych do pokonania równorzędnego przeciwnika, dysponującego zmodernizowanymi siłami zbrojnym, bogatym doświadczeniem w zakresie prowadzenia działań zbrojnych oraz zaawansowanym technicznie uzbrojeniem. Z kolei na flance południowej Sojuszu ekstremizm, działalność bojówek czy organizacji przestępczych permanentnie generują cały szereg zagrożeń dla bezpieczeństwa, od ataków terrorystycznych po kryzysy humanitarne i niekontrolowane migracje. Do tego dochodzi pogłębiająca się polaryzacja wielu zachodnich społeczeństw, a wszechobejmujące technologie dały złowrogim podmiotom nowy zestaw narzędzi o charakterze hybrydowym do szerzenia zamętu lub wywierania wpływu. Ponadto w opinii wielu ekspertów ds. bezpieczeństwa aktualnie jednym z najważniejszych problemów dla NATO jest również strategiczne przeciążenie. Kolejne to słabo rozwiązywane kryzysy na arenie wewnętrznej (np. mocarstwowa polityka Turcji i zaostrzenie jej stosunków z Grecją). Do tego można zaliczyć jeszcze fakt, że pomimo wzrostu liczby zagrożeń, istnieje dalszy opór (a kryzys wywołany pandemią COVID-19 tylko jeszcze bardziej to pogłębia) części państw członkowskich do wydatkowania 2% PKB na obronność (Polcikiewicz, 2019a), jak również ograniczona zdolność do odparcia prowokacji poniżej progu uruchomienia art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego, co zdaniem wielu ekspertów ds. bezpieczeństwa może potencjalnie ośmielić przeciwników nawet do stawiania żądań terytorialnych [przyp. aut.].

(tj. utrzymywania gotowości Sojuszu do zdecydowanych działań na wszystkich kierunkach i odpowiedzi na różnego typu wyzwania), która pozwoli społeczności międzynarodowej uporać się z nowymi jakościowo wyzwaniami i zagrożeniami.

GŁÓWNI AKTORZY PAŃSTWOWI

Stany Zjednoczone

Pandemia stała się dla USA wyzwaniem przede wszystkim politycznym, gdyż kryzys pojawił się w roku wyborczym oraz nałożył się na już i tak mocno zdynamizowaną, pod względem ideologicznym, tamtejszą scenę polityczną. Co ważne, w kontekście wojny w Ukrainie, przywództwo USA po raz kolejny okazało się niezbędne i kluczowe w skutecznej mobilizacji wysiłków międzynarodowych zwłaszcza w koordynowaniu wsparcia politycznego i wojskowego dla Ukrainy walczącej z rosyjskim najeźdźcą. Wydaje się, że istotne znaczenie dla moderowania występujących procesów będzie miała zdolność USA do dostosowywania celów do wyzwań. W tym ujęciu warto zwrócić uwagę na nowe dokumenty planistyczne i strategiczne USA (w szczególności dotyczące celów strategicznych), które stały się fundamentem korekty międzynarodowej aktywności Waszyngtonu w okresie postpandemicznym. W marcu 2021 r. Waszyngton opublikował dokument pt. *Interim National Security Strategic Guidance* mający określać założenia amerykańskiej polityki zagranicznej do czasu ogłoszenia nowej *Strategii Bezpieczeństwa Narodowego*¹⁹, czyli do 12 października 2022 roku – oficjalnej prezentacji zapisów tego dokumentu. Już w tymczasowych wytycznych wskazano na Chiny jako jedynego rywala Stanów Zjednoczonych, ponieważ państwo to, w odróżnieniu od Rosji, posiada siłę ekonomiczną, dyplomatyczną, wojskową czy technologiczną mogącą zdestabilizować porządek globalny. Rosja natomiast jest pozbawiona takich zdolności, ale ma polityczną wolę odgrywania roli mocarstwa światowego. Co więcej, Rosja ma tylko możliwość destabilizowania świata, natomiast Chiny posiadają zdolność przeciwstawienia się potędze Stanów Zjednoczonych (The White House, 2021, s. 94-95). Dokument dowodził też, że przywództwo Stanów Zjednoczonych w Sojuszu Północnoatlantyckim będzie potwierdzane utrzy-

¹⁹ W marcu 2021 r. opublikowano raport wywiadu USA pt. *Global Trends 2040* (National Intelligence Council, 2021) zawierający analizę głównych tendencji demograficznych, politycznych i strategicznych, oddziałujących na świat do 2040 r. Według zapowiedzi amerykańskich przedstawicieli przedmiotowy raport został wykorzystany m.in. do przygotowywania nowej *Strategii Bezpieczeństwa, Strategii Obrony* oraz będzie wykorzystany również do przygotowania dokumentów doktrynalnych dla Sił Zbrojnych USA. Dokument przygotowali eksperci z 16 agencji wywiadowczych USA i stanowi on efekt czteroletniego cyklu analitycznego – jest komplementarny i wielowymiarowy. Wskazuje m.in., że głównymi rywalami Stanów Zjednoczonych będą Chiny mające na celu zbudowanie szerokiej koalicji państw w oparciu o chiński system normatywny oraz instytucjonalny. Ponadto dokument ostrzega przed prawdopodobieństwem użycia broni nuklearnej w kryzysach wywołanych przez Rosję i Chiny. Zmieniające się globalne środowisko bezpieczeństwa ograniczy skuteczność strategii odstraszenia i będzie tworzyć skłonność do zaskakujących uderzeń ze strony Rosji oraz Chin. Raport kładzie jednak większy nacisk na zagrożenie ze strony Chin. Stany Zjednoczone będą dążyły do wzmocnienia NATO, aktualizując jego strategię i wzmacniając partnerstwo z Unią Europejską oraz głównymi państwami na kontynencie europejskim. W ocenie autorów raportu działanie to m.in. na celu powstrzymywania długofalowe zagrożenia ze strony Chin i Rosji [przyp. aut.].

maniem obecności wojskowej w Europie, ale też mobilizowaniem sojuszników do większego wkładu w politykę odstraszania i obrony. Przedmiotowe wytyczne wskazały również, że ważnym elementem transformacji Sojuszu będą nowe dokumenty strategiczne uwzględniające zagrożenia ze strony Rosji oraz Chin. Sojusze Stanów Zjednoczonych z NATO oraz z Australią, Japonią, Koreą Południową czy Wielką Brytanią zostaną dostosowane do nowych zagrożeń. Nowe podejście strategiczne korzysta z paradygmatu liberalnego, opiera międzynarodowy ład na wzmocnieniu demokracji, postulacie obrony praw kobiet, mniejszości religijnych, seksualnych (LGBTQI+), wsparciu dla organizacji międzynarodowych (ONZ). Te instrumenty składają się na powtarzany slogan zwiastujący nowe podejście: *America is back*. Instrumenty, z których korzysta administracja prezydenta Joe Bidena, przypominają te z początku lat 90. XX wieku, wykorzystywane za czasów m.in. prezydenta Billa Clintona. Z pewną różnicą – obecny katalog praw człowieka został zredefiniowany i poszerzony m.in. o zagadnienia natury obyczajowej i światopoglądowej (The White House, 2021).

Nowa Strategia Bezpieczeństwa Narodowego USA z 12 października 2022 roku tylko potwierdza wcześniejsze założenia, a jak zauważa Marcin A. Piotrowski z Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych (PISM) w kontekście bezpieczeństwa Polski i wschodniej flanki NATO

[...] administracja Bidena będzie kontynuować bezprecedensowe wsparcie dla Ukrainy aż do „strategicznej porażki” Rosji, którą można rozumieć na wiele sposobów, np. jako utratę jej zdolności ofensywnych. Co więcej, dokument sygnalizuje też, że sojusznicy i partnerzy USA z Azji powinni zaangażować się w pomoc dla Ukrainy – dobrymi przykładami są jak dotąd Australia i Japonia, a wciąż negatywnym – Indie. USA wskazują jednocześnie, że zaangażowanie europejskich sojuszników w Indo-Pacyfiku może wzmacniać amerykańskie interesy bezpieczeństwa. Należy to traktować jak sygnał, że wzmacnianie bezpieczeństwa w tym regionie może być podstawą do rozwijania strategicznych relacji z USA. Jednoznaczne są też sugestie pod adresem sojuszników z NATO w sprawie zwiększenia wydatków na obronność i inwestycje w konwencjonalne zdolności wojskowe, co w wielu krajach jest bardzo zaniedbane. Chociaż administracja Bidena nie podnosi tego publicznie, warto zaznaczyć, że obecny wkład części sojuszników z Europy Zachodniej w odstraszanie i obronę wschodniej flanki jest wciąż nieproporcjonalny do obecności sił USA w tym regionie. Aczkolwiek dokument nie wspomina o Polsce, biorąc pod uwagę przyspieszoną modernizację jej sił zbrojnych, ma ona dobrą pozycję w Sojuszu i w kontekście dwustronnej współpracy wojskowej z USA. Dokument potwierdza więc cele polityki amerykańskiej w Europie,

które są zbieżne z interesami Polski. Istotne znaczenie dla rozwoju bilateralnej współpracy obronnej z USA oraz polityki kolektywnej obrony NATO może mieć fragment tego dokumentu dotyczący „zintegrowanego odstraszania”, które zakłada skoordynowane wykorzystanie wszystkich instrumentów państwa i sił zbrojnych, stanowiące podstawowe założenie nowej amerykańskiej strategii obrony (ang. National Defence Strategy) (Piotrowski, 2022).

Biorąc pod uwagę powyższy kontekst, ocenia się, że USA w perspektywie co najmniej do 2030 roku (a może i w dalszej) będą nie tylko dążyć do efektywnego utrzymania dominującej globalnej pozycji strategicznej, co wiąże się z kosztami, ale przede wszystkim starać się uzyskać akceptowalną spójność wewnątrz własnego społeczeństwa. Nie oznacza to jednak, że kierunki transformacji obecnego porządku międzynarodowego i rola w nim Stanów Zjednoczonych są całkowicie przesądzone (Podraza, 2020). W przyjmowaniu strategii rozwoju relacji z USA należy uwzględnić trzy możliwe warianty rozwoju ładu globalnego. W pierwszym scenariuszu w przypadku braku wyraźnego kwestionowania pozycji USA nastąpi generalny powrót do unipolarnego porządku międzynarodowego zdominowanego przez Stany Zjednoczone jako jedyne supermocarstwo. W drugim nie można wykluczyć powstania kooperatywnego porządku multipolarnego, w ramach którego wspólne wyzwania i zagrożenia, takie jak ocieplenie klimatu czy zwalczanie potencjalnych pandemii, będą wymagać współpracy pomiędzy państwami i organizacjami międzynarodowymi w różnych układach globalnego zarządzania. Rosnące napięcia, walka o prymat gospodarczo-ekonomiczny, różnice mentalne i światopoglądowe mogą sprzyjać powstaniu nowej ery stosunków, tworząc znany już duch zimnowojennej konfrontacji bloków ideologicznych. Względny pokój w tzw. zimnej wojnie zapewniał wyrównany potencjał w broni nuklearnej i strach przed jej użyciem. Dziś problem stanowi przewaga technologiczna i to ona decydować będzie o pokoju czy konfrontacji (Pawlak, 2022b). Jednakże obecna sytuacja wskazuje również na trzeci scenariusz, w którym istnieje duże prawdopodobieństwo powrotu do tzw. okresu zimnowojennego, w którym zarówno konflikty regionalne (np. obecny w Ukrainie), jak i działania ze strony potęg rewizjonistycznych, przede wszystkim Chin, ale też i Rosji będą stanowić narzędzia współczesnej rywalizacji państw. Przed skutkami rywalizacji Stanów Zjednoczonych z Chinami ostrzega m.in. Henry Kissinger, który uważa, że zwycięstwo w sytuacji tak znacznego rozwoju technologicznego obu potęg nie jest możliwe bez ryzyka zniszczenia ludzkości (Bagshaw, 2021). Obecnie prawdopodobny jest i taki scenariusz, który może być niepokojący z punktu widzenia stabilności systemu międzynarodowego. Jak podkreśla Richard N. Haass, w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych widoczne są tendencje nacio-

nalistyczne, bardzo wyraźnie u Donalda Trumpa w jego hasle *America First*, nieco mniej widoczne u Joe Bidena, ale przejawiające się w koncepcji „polityki zagranicznej dla klasy średniej” (Haass, 2021). Amerykańskie przekonanie, że naród jest najwyższą wartością i najważniejszą formą społecznienia, z którego wynika określona postawa polityczna, gospodarcza czy społeczna, prowadzi w pewien sposób do kształtowania się nowego realizmu, a w ostateczności może skutkować przewartościowaniem obowiązującej od II wojny światowej strategii USA, które, jak podkreśla Haass, chcą czerpać korzyści płynące z ładu międzynarodowego przy ograniczaniu i dzieleniu kosztów związanych z jego budowaniem i utrzymywaniem. Taki scenariusz byłby dosyć niepokojący z punktu widzenia bezpieczeństwa obszaru euroatlantyckiego, w tym Polski.

W odniesieniu do wyzwań geopolitycznych w przypadku USA można już mówić o pewnym konsensusie, którym nie zachwiała pandemia, a wzmocniło go zaangażowanie USA we wspieranie wysiłku wojennego Ukrainy. Społecznym priorytetem jest postrzeganie roli i znaczenia rywalizacji z Chińską Republiką Ludową (ChRL) dla funkcjonowania państwa w środowisku międzynarodowym (Jureńczyk, 2017). Obecna administracja ponosi wzmożone wysiłki na rzecz budowania zaufania wśród partnerów zagranicznych. Dotyczy to zarówno przestrzeni relacji transatlantyckich, jak i relacji w obszarze Indo-Pacyfiku. Trzeba również podkreślić, że władze USA zdają sobie sprawę, że dotychczasowe wojny (Afganistan i Irak) oraz problemy wewnętrzne (społeczne, finansowe, technologiczne czy infrastrukturalne) oraz osłabienie znaczenia ideologicznego USA względem innych państw i całych regionów doprowadziły do częściowej erozji pozycji supermocarstwa. W tym czasie następował bezprecedensowy wzrost potencjału ekonomicznego i wojskowego Chin, a w mniejszym stopniu również innych mocarstw wschodzących, co powoduje zmianę globalnego układu sił. Stąd też, w sytuacji obniżenia rangi USA do mocarstwa globalnego, kluczowe staje się zwiększenie zdolności koncyliacyjnych i utrzymywanie sojuszy. Pochodną tego jest nacisk na zbliżenie wojskowe z Australią (*casus* AUKUS²⁰), Japonią, państwami NATO itd. Istotne w tym względzie wydaje się również bardzo duże zaangażowanie USA we wsparcie polityczne i wojskowe dla Ukrainy, będące większą częścią amerykańskiego planu osłabienia strategicznego Rosji, i tym samym stworzenia sobie warunków do skoncentrowania swojej uwagi na strategicznej rywalizacji z ChRL. Przy czym powyższe należy również postrzegać jako pewną słabość Waszyngtonu, która będzie eksploatowana przez rywali amerykańskiej pozycji globalnej. Utrzymywanie sojuszy i koalicji zależy bowiem od ich sprawdzalności w chwili kryzysu. Stąd też inne państwa mogą skłaniać się do eskalacji żeby testować, w sensie negatywnym, USA i ich zdolności obronne względem partnerów. Do takiego sprawdzianu doszło m.in. po wybuchu wojny w Ukrainie, kiedy to na szczęście

²⁰ AUKUS – sojusz obronny zawarty 15 września 2021 r. pomiędzy Australią, Wielką Brytanią i USA [przyt. aut.].

okazało się, że spójność strategiczna Zachodu pod przywództwem USA jest znacznie silniejsza, niż zakładały to Rosja i Chiny. Istotne jest to, że faza otwartej wojny rosyjsko-ukraińskiej w obszarze geopolitycznym zatrzymała trend powolnego wychodzenia Stanów Zjednoczonych Ameryki z ich roli jako głównego gracza w obszarze bezpieczeństwa w Europie. Należy w tym miejscu mocno podkreślić stanowisko Wielkiej Brytanii, która przyczyniła się do coraz większego zaangażowania Amerykanów w konflikt ukraiński. Wielka Brytania była bowiem inicjatorem dostaw uzbrojenia defensywnego, zwłaszcza uzbrojenia przeciwpancernego. Co więcej, zdecydowana reakcja polityczna i militarna USA na rosyjską agresję wobec Ukrainy spowodowała, że w konsekwencji Chiny muszą bardziej powściągliwie podchodzić do możliwości siłowego zajęcia Tajwanu.

Jakkolwiek z punktu widzenia bezpieczeństwa i obronności Polski w wymiarze międzynarodowym kluczowe strategiczne (polityczne i wojskowe) znaczenie ma Sojusz Północnoatlantycki, to należy w działaniach strategicznych brać również pod uwagę pewną elastyczność Stanów Zjednoczonych w podejściu do udziału w układach sojuszniczych. Widać wyraźnie, że Waszyngton jest przede wszystkim zainteresowany modelem „piasty i szprych” (ang. *hub and spokes*), tj. rozwijaniem dwustronnych sojuszy z poszczególnymi państwami w ramach formalnych sojuszy takich jak NATO lub poza nimi, jak ma to miejsce w Azji, niż całkowitym zakotwiczeniem własnego bezpieczeństwa w procedurach decyzyjnych i strukturach instytucjonalnych NATO (Podraza, 2018). Z jednej strony Stany Zjednoczone, zgodnie z neoliberalnym paradygmatem stosunków międzynarodowych, w dużej mierze pokrywają koszty funkcjonowania NATO, z drugiej jednak, uwzględniając neorealistyczne podejście, korzystają z NATO w momencie i w sposób, które najbardziej odpowiadają Waszyngtonowi. W tym względzie ocenia się, że wojna w Ukrainie i rywalizacja strategiczna z Chinami może jeszcze bardziej wzmocnić tę tendencję w podejściu USA do sojuszy z uwagi na konieczność zbudowania niezbędnych układów sojuszniczych *vis-à-vis* Chinom. W pewnym stopniu beneficjentem takiego podejścia USA, jak również konsekwencji rosyjskiej agresji na Ukrainę, jest Polska – największy sojusznik USA w Europie Środkowo-Wschodniej, która do 2040 roku poprzez intensywną rozbudowę swoich zdolności wojskowych prawdopodobnie jeszcze bardziej wzmocni swój status. Tak wykreowana koniunktura geopolityczna paradoksalnie może przyczynić się do wypromowania projektu Międzymorza i przede wszystkim podniesienia znaczenia Polski (Pawlak, 2022a).

Trzeba jednakże zauważyć, że USA, pomimo wszystkich wyzwań oraz problemów w polityce obronnej i generalnie polityce państwa wobec zmieniającej się sytuacji międzynarodowej, utrzymują możliwości elastycznego dostosowania się. Przykładem jest, o wiele bardziej pragmatyczna niż na początku XXI wieku modernizacja sił zbrojnych oraz zwiększenie akcentów na przygotowywanie sił zbrojnych do dużego konfliktu. Co więcej, dokonywane jest to nawet kosztem osłabienia swojej własnej pewności co do możliwości utrzymania przewagi nad potencjalnym przeciwnikiem. Już raz w histo-

rii taka postawa zagwarantowała USA przeprowadzenie jednej z najbardziej udanych transformacji militarnych. Przypomnieć należy, że szereg zimnowojennych sukcesów w rywalizacji ze Związkiem Radzieckim, oraz później po zakończeniu zimnej wojny, był efektem diagnozy po wojnie wietnamskiej, dokonywanej także przy relatywnie słabej pozycji amerykańskiej gospodarki oraz systemu finansowego. Jako możliwy wyzwalacz zmian należy potraktować generację żołnierzy i polityków realistów, którzy doświadczyli kresu możliwości samodzielnego działania USA (ewentualnie przy wykorzystywaniu np. formatu koalicji chętnych – Irak 2003 r.). Tym samym istnieje prawdopodobieństwo, że USA mogą powtórzyć skuteczną transformację. Szczególnie, że wprost wskazano na ChRL jako punkt odniesienia. Wobec czego niepotrzebne będzie już dokonywanie modernizacji niejako w próżni strategicznej, ale jej kustomizacja w zakresie przygotowania się pod konkretnego adwersarza.

Wobec powyższego prognozuje się, że w perspektywie kolejnej dekady, a prawdopodobnie również w perspektywie 2040 roku, USA:

- będą dążyć do wewnętrznego konsensu politycznego w zakresie potrzeby priorytetowego traktowania rywalizacji z ChRL jako elementu determinującego politykę państwa w długiej perspektywie czasowej;
- prawdopodobnie odejdą od wizji interwencji militarnych jako udziału USA w walce z terroryzmem lub na rzecz stabilizacji całych regionów;
- skupią większą uwagę na tworzeniu lub pogłębianiu istniejących już relacji sojuszniczych, szczególnie w obszarze Indo-Pacyfiku;
- będą dążyć do trwałego strategicznego osłabienia Rosji, przez co będą mogły skupić swoją większą uwagę na strategicznej rywalizacji z Chinami;
- będą dążyć do odciążenia siebie w zakresie stanowienia kluczowego elementu w architekturze bezpieczeństwa europejskiego poprzez nacisk na wywiązanie się sojuszników europejskich z podziału obciążeń w ramach NATO, poprzez wypełnienie kryterium wydatków minimum na poziomie 2% PKB na politykę obronną przez wszystkie państwa Sojuszu, ale również, jakkolwiek w mniejszym zakresie, poprzez wspieranie nowych kompetencji europejskich z zastrzeżeniem, że działania w ramach Unii Europejskiej nie doprowadzą do naruszenia interesów strategicznych USA;
- będą akcentować rywalizację technologiczną z ChRL oraz budowanie współpracy wokół nowych i przełomowych technologii jako elementu budowania przewagi USA nad ChRL; zwiększysię nadzór kontrwywiadowczy oraz techniczny nad kluczowymi branżami w przypadku rywalizacji z ChRL, analogiczna zmiana zachodzi i będzie zachodziła, jeśli chodzi o procesy nadzoru nad segmentami edukacji oraz badań i rozwoju;
- usprawnią procesy modernizacyjne w ramach sił zbrojnych przy uzyskaniu punktu odniesienia w postaci zdolności ChRL;

- będą próbowały ustabilizować wewnętrzną sytuację społeczno-polityczną w celu dążenia do utrzymania poparcia społecznego względem obrony statusu USA w rywalizacji mocarstw;
- zwiększą się moce produkcyjne amerykańskich firm zbrojeniowych, które będą chciały skorzystać z rosnących potrzeb w tym zakresie ze strony amerykańskich sił zbrojnych, ale również możliwości zaopatrywania sił sojuszniczych oraz partnerskich. Ponadto Pentagon/Departament Obrony USA będzie chciał mieć wpływ na zdolności produkcyjne istotne z punktu widzenia prowadzenia działań zbrojnych o wysokiej intensywności (*vide* wojna w Ukrainie).

Chiny

Analiza aktualnej sytuacji międzynarodowej wskazuje, że jedynie Chiny, z uwagi na rosnący potencjał gospodarczy i militarny oraz wyraźną asertywność w polityce zagranicznej, w perspektywie do 2040 roku mogą przekształcić się w drugie globalne mocarstwo rywalizujące ze Stanami Zjednoczonymi, co oznaczałoby powrót do układu bipolarnego (Podraza, 2020). Jakkolwiek pojawiają się opinie, które podważają możliwości dalszego znaczącego rozwoju gospodarczego Chin i realizacji celów planowanych do osiągnięcia na stulecie istnienia Chińskiej Republiki Ludowej w 2049 r., to jednak od czasu prezydentury Baracka Obamy (2009–2017) widać wyraźny zwrot USA w kierunku Azji, czego wyrazem jest między innymi stopniowy rozwój polityki powstrzymywania Chin. Polityka ta była kontynuowana przez prezydenta Donalda Trumpa (2017–2021), a obecnie przez prezydenta Joe Bidena (2021–...). Obaj prezydenci interpretują relacje USA–Chiny w kategoriach rywalizacji strategicznej.

Wobec powyższego nie trudno zgodzić się z tezą wspomnianego już wcześniej niemieckiego politologa Rodericka Kefferpütza, że

[...] Chiny w kryzysie globalnym wywołanym pandemią COVID-19 dostrzegły swoją szansę, a sposób ich myślenia – nawet dzisiaj – zilustrowany jest w starym powiedzeniu Mao: „Pod niebem jest wielki chaos – sytuacja jest doskonała” (Kefferpütz, 2020).

Jednocześnie wskazuje się, że pandemia może być umownym domknięciem pewnego etapu rozwoju ChRL, gdyż dotychczasowe tzw. łagodne mocarstwo o aspiracjach globalnych na pewno w perspektywie kolejnych lat zwiększy swoją asertywność wobec nie tylko USA, ale i reszty świata (Jureńczyk, 2020a). Zanim jednak to nastąpi, Chiny

przede wszystkim muszą zmierzyć się m.in. (1) z zarzutami w zakresie przynajmniej zaniedbań, jeśli nie celowego wprowadzania w błąd społeczności międzynarodowej co do sytuacji epidemicznej w Wuhan, jak i źródeł pandemii czy (2) całkowitym odblokowaniem możliwości tamtejszej gospodarki, albowiem dla innych państw uzależnienie od łańcucha dostaw z ChRL stało się zbyt mocno widoczne w przypadku pandemii COVID-19. Będzie to zapewne jeden z czynników motywujących do budowania innych relacji z ChRL w przyszłości, mając na uwadze specyfikę polityki tego państwa. Tym samym efekty pandemii można włączyć w szersze i obecne już rozważania na temat uzależniania się od chińskich pożyczek, nierówności w wymianie handlowej z ChRL, a także niewspółmiernego bazowania na przewadze chińskich firm technologicznych w różnych regionach świata (Jureńczyk, 2020b). Trzeba też podkreślić, że pandemia zasygnalizowała skłonność tego państwa do blokowania lub znaczącego utrudniania podróżowania obywatelom innych państw. Dotychczas, przynajmniej propagandowo, starano się kamuflować wszelkie przejawy *de facto* nacjonalistycznych trendów, manipulując nimi w zależności od potrzeb polityki wewnętrznej. Przykładowo coraz częściej Chiny dążą do ulokowania akcentów szpiegowskich w narracji o obywatelach innych państw, co w pewien sposób stało się również pretekstem do dalszego rozwijania systemów inwigilujących własne społeczeństwo z wykorzystaniem najnowszych zdobyczy technologicznych (np. Artificial Intelligence, AI; Big Data itd.).

W dodatku same władze chińskie stają się coraz bardziej skłonne do odrzucania form kamuflujących ich interesy strategiczne. Oddaje to chociażby kwestia zdecydowanej postawy względem Hongkongu i *de facto* rozprawy z koncepcją jednego państwa i dwóch systemów, wiedząc, że takie działania mogą np. rezonować wśród Tajwańczyków. Co więcej, ChRL zrywa z postawą konsensualną także wobec Indii. Starcia na linii rozgraniczenia i przede wszystkim późniejsza ostra retoryka wobec Indii, może wskazywać, że Pekin jest pewny swojego potencjału, w tym potencjału militarnego. Nie mamy więc do czynienia jedynie z wizją rozwoju ChALW, ale z zaakcentowaniem posiadanego przez nią potencjału i zdolności operacyjnych. Linia rozgraniczenia z Indiami w przyszłości może okazać się swoistym papierkiem lakmusowym, którym testowane będzie wykorzystanie argumentu siły militarnej, politycznej i ekonomicznej wobec państw innych niż USA czy też w stosunku do Republiki Chińskiej na Tajwanie. Silniejsze wykorzystywanie przez Chiny elementów potencjału obronnego widać także wobec Filipin. Skalę zmiany podejścia władz chińskich do wykorzystywania w grze geopolitycznej własnych sił zbrojnych oddają kolejne manifestacje siły w rejonie całego Indo-Pacyfiku (NATO SFA, 2022). Możliwe, że strona chińska wbrew pozorom rozumie najlepiej, że efekt pandemii wytworzył swoiste okno czasowe w regionie, którego zamknięciem stanie się większa integracja polityczna, wojskowa i wywiadowcza państw obawiających się rosnącej roli Chin w świecie. W tym kontekście nie można pominąć innych państw świata, gdyż walka toczy się także o postawę państw europej-

skich. Rozgrywa się to zarówno w aspekcie jednostkowym, np. zmiana polityki francuskiej w regionie Indo-Pacyfiku, jak i na gruncie sojusznictw, czego dobitnym oraz wysoce czytelnym sygnałem są komunikaty i stwierdzenia NATO. Stąd też, w żadnym razie nie może zaskakiwać, że amerykańscy dowódcy już otwarcie spekulują np. o możliwości uderzenia Chin na Tajwan. ChALW może więc znów zacząć odgrywać rolę jako element praktycznych działań ChRL na arenie międzynarodowej, odchodząc od jedynie demonstrowania siły czy też wspierania międzynarodowych misji pokojowych. Innym aspektem jest uzyskanie możliwości wykorzystywania formacji typu PMC²¹ do realizacji własnej polityki w obrębie Afryki (NATO Allied Command Transformation, 2020).

Nie da się pominąć również faktu, że pandemia stanowi wygodne uzasadnienie dla dalszego pogłębiania działań chińskich w sferze eksperymentów z wykorzystaniem nowych rozwiązań technologicznych do kontroli społeczeństwa. Konkretnie rozwiązania wywiadowcze stają się niejako elementem rozszerzania działań chińskich poza granicami tego państwa. Tworząc chociażby pole konfliktów o takie wartości jak swoboda wypowiedzi, demokracja, prawa człowieka itd. ChRL podkreśla, że jest gotowa do zaakceptowania większej „bałkanizacji” systemu międzynarodowego oraz reżimów niedemokratycznych lub oscylujących wokół wartości kontestujących demokrację (przede wszystkim tzw. liberalną) (Jureńczyk, 2020b).

Otwartym pytaniem pozostaje wpływ ograniczeń autorytarnego systemu politycznego Chin na możliwości ich dalszego rozwoju. Choć w sferze ekonomicznej państwo to wydaje się czerpać z dobrodziejstw wolnego rynku oraz globalnej wymiany gospodarczej, to w szeroko pojętej sferze społecznej Chin wyraźnie zmierzają w kierunku coraz większych ograniczeń swobód obywatelskich, kontroli informacji i generowania postaw ksenofobicznych. Jak dowiódł przykład Związku Radzieckiego, tego typu działania nie sprzyjają osiąganiu sukcesów w konkurowaniu o globalną dominację. Próby centralnego sterowania myślami i działaniami obywateli skutkują ograniczeniem ich inicjatywy, rozrostem biurokracji, podejmowaniem irracjonalnych działań przez rządzących (brak mechanizmów kontroli) oraz innymi negatywnymi zjawiskami. Dotychczas Chiny zdawały się unikać powyższych zagrożeń, jednak obserwowane w ostatnich latach nasilenie tendencji autorytarnych (a czasem totalitarnych), może zahamować sukcesy ChRL w rywalizacji z państwami demokratycznymi i ich społeczeństwami obywatelskimi. Co więcej – podobnie jak Rosja – Chiny na arenie międzynarodowej nie mają przyjaciół, a jedynie wasali i przeciwników. Być może są one zdolne do dogonienia, a nawet prześcignięcia Stanów Zjednoczonych w dającej się przewidzieć przyszłości, ale wątpliwe, czy mogłyby przeciwstawić się połączonemu potencjałowi: USA, Indii, Japonii, Korei Południowej, Australii i innych państw rejonu Pacyfiku zaniepokojonych ich ekspansją. Stąd też kluczową dla Chin zdolnością,

²¹ PMC^s (ang. *Private Military Corporations*) – prywatne firmy wojskowe [przyp. aut.].

podobnie jak w przypadku Rosji, może stać się generowanie podziałów i konfliktów między ich przeciwnikami.

Wobec powyższego prognozuje się, że w perspektywie kolejnej dekady, a prawdopodobnie również w perspektywie 2040 roku, Chiny:

- w wymiarze długofalowym będą pozostawać w dużej niepewności co do postawy innych państw (w szczególności państw Zachodu) po zakończeniu pandemii, jeśli chodzi o budowanie relacji z Pekinem;
- zwiększą współpracę gospodarczą i wojskową z Rosją, która będzie pochodną izolacji Rosji na arenie międzynarodowej po jej ataku zbrojnym na Ukrainę; w perspektywie długoterminowej współpraca ta będzie wpływać na rywalizację strategiczną nie tylko z USA, ale z całym blokiem Zachodu;
- zwiększą swoją dominację w Azji Centralnej;
- prawdopodobnie będą próbować osłabić USA poprzez wspieranie podziałów światopoglądowych i niepokojów wewnętrznych;
- będą dążyć do osłabienia kolejnego pretendenta w globalnej rywalizacji mocarstw, tj. Indii, wspierając np. Pakistan czy Turcję, jak również intensyfikując kwestie Kaszmiru;
- będą podejmować próbę zastąpienia amerykańskiego dolara w rozliczeniach międzynarodowych;
- będą zwiększać czynnik siły militarnej w realizacji własnych celów politycznych w relacjach nie tylko z USA czy Tajwanem, co może łączyć się z akceptacją wyższego poziomu ryzyka, jeśli chodzi o przekraczanie zróżnicowanych progów w przypadku modelu spektrum konfliktów;
- prawdopodobnie mogą odwołać się do rosyjskiego modelu realizacji celów polityczno-wojskowych, czyli tworzenia płaszczyzn konfliktów albo sytuacji dwuznacznych (wieloznacznych) w innych państwach lub obszarach (np. Afryce, Azji Południowo-Wschodniej) do absorbowania uwagi innych podmiotów;
- zwiększą presję inwigilacji (w tym kontrwywiadowczej) względem własnego społeczeństwa i przede wszystkim obywateli innych państw w kontekście budowania wizji zewnętrznego zagrożenia;
- będą skłonne do testowania zdolności obronnych innych państw poprzez projekcję siły (nawet w zakresie lotniskowcowej grupy bojowej) lub/i manewry wojskowe, patrole strategicznych bombowców (m.in. we współpracy z Rosją);
- zwiększą liczbę działań w cyberprzestrzeni, aby osiągnąć własne cele polityczno-wojskowe, odchodząc raczej od priorytetu, jakim jest szpiegostwo gospodarcze, na rzecz potrzeby posiadania nowych możliwości wywierania presji okołomilitarnej na inne podmioty stosunków międzynarodowych (zarówno państwowe, jak i niepaństwowe).

Rosja

Ocenia się, że dla rosyjskiej polityki kryzys pandemiczny w połączeniu z nałożonymi przez Zachód sankcjami za zbrojną agresję na Ukrainę w perspektywie 5–10 lat może przynieść skutki wysoce negatywne. W odniesieniu do pandemii COVID-19 władze Rosji próbowały pokazać, że państwo nie jest dotknięte masowymi konsekwencjami rozprzestrzeniania się pandemii. Dotyczyło to chociażby tak symbolicznych elementów jak ćwiczenia wojskowe czy parady wojskowe. Trudno jest obecnie oszacować wpływ takiej polityki w kontekście zachorowań (a także zgonów) dużej liczby osób i przełożenia się tego na późniejszą ocenę państwa oraz jego instytucji. Trzeba jednak podkreślić, że Rosja, jako jedno z pierwszych państw, bardzo narzędziowo wykorzystywała pandemię w działaniach ofensywnych. Przede wszystkim jeśli spojrzymy na działania wywiadowcze, a także operacje dezinformacyjne i dezintegracyjne wobec społeczeństw Zachodu (Reczkowski, 2020a). Można do tego dołożyć rosyjski element polityki szczepionkowej, chociaż w jej przypadku trudno jest mówić o pozytywnym efekcie końcowym z racji niskiej skuteczności preparatu Sputnik-V (Gam-COVID-Vac) opracowanego przez rosyjskie Narodowe Centrum Epidemiologii i Mikrobiologii Gamaleya. Z perspektywy Kremla najprawdopodobniej pandemia była postrzegana w kontekście możliwości osłabienia pozycji Zachodu, a każde działania mogące ten efekt zwiększyć lub rezonować były podejmowane jako naturalna realizacja rosyjskich interesów narodowych.

Jednocześnie działania Rosji pokazały dobitnie, że nawet w czasie tak poważnych wstrząsów w środowisku bezpieczeństwa, jakim była pandemia COVID-19, nie należy koncentrować się wyłącznie na jednym wymiarze środowiska. Widoczne to było szczególnie, jeśli chodzi o kontynuowanie wysoce eskalacyjnej rosyjskiej polityki względem NATO, Ukrainy, a także poprzez utrzymywanie ekspansywnej formy obecności paramilitarnej i militarnej na Bliskim Wschodzie i w Afryce (Bryc, 2017). Prognozuje się, że również w kolejnych latach Rosja będzie starała się utrzymywać takie formaty wpływania na bezpieczeństwo poszczególnych regionów świata, zarówno w celach partykularnych (np. dostęp do surowców), symbolicznych (np. pozycja mocarstwa globalnego), jak i *stricte* militarnych (np. dalsze agresywne działania wobec Ukrainy czy innych państw postsowieckich) (Jureńczyk, 2019; Piechowiak-Lamparska, 2017). Jednym z ograniczeń dla Rosji w tym aspekcie będzie zasób środków finansowych oraz konsekwencje ekonomiczne sankcji nałożonych przez społeczność międzynarodową za rosyjską agresję na Ukrainę. Jak zauważa Robert Pszczel, wojna z Ukrainą już okazała się na tyle kosztowna dla Rosji, że 27 maja 2022 r. rosyjski minister finansów Anton Siłuanow przyznał, że do rosyjskiego budżetu stymulacyjnego potrzeba aż 8 bilionów rubli (ok. 120 mld USD). Co więcej, nałożone sankcje zaczynają działać i w perspektywie 5–10 lat spowodują znaczne skurczenie się rosyjskiej

gospodarki, która nie będzie w stanie wyprodukować ogromnej gamy towarów bez zagranicznych technologii, części czy podzespołów. Ponadto w konsekwencji kurczenia się gospodarki znacznie wzrośnie bezrobocie, a trendu tego przez wiele lat nie będzie dało się odwrócić z powodu międzynarodowych sankcji gospodarczych. Nawet w sytuacji ich ewentualnego zniesienia w przyszłości problemem będzie ograniczone zaufanie zagranicznych, w tym głównie zachodnich, inwestorów. Pomimo obecnego totalitarnego charakteru rosyjskiego systemu politycznego, niektóre oznaki sprzeciwu (nawet wśród wysokich rangą dyplomatów) pokazują rosnące zrozumienie dla tych faktów. Jak ujął to jeden z rosyjskich ekspertów, Putin „amputował przyszłość Rosji” (Pszczel, 2022). Dlatego też ocenia się z wysokim prawdopodobieństwem, że w perspektywie 5–10 lat Rosja będzie słabszym, mniej wpływowym aktorem, ale też nadal będzie stanowić istotne źródło zagrożeń dla bezpieczeństwa nie tylko Polski, ale całej Europy.

W ocenie ekspertów kampanii NUP 2X35 do 2040 roku kluczowym dylematem strategicznym dla Rosji stanie się kwestia dalszych relacji z NATO/UE/USA po wojnie z Ukrainą oraz z ChRL w kontekście narastającej rywalizacji mocarstw. O ile w przypadku NATO/UE/USA dla Rosji sprawa opiera się na dość czytelnej grze interesów, do której efektywnie przygotowywany jest aparat dyplomatyczny, wojskowy i wywiadowczy (w tym kontrwywiadowczy), to wobec ChRL mowa jest o czymś innym – o specyficznej relacji między tymi krajami. Oczywiście można te relacje określać jako wysoce koalicyjne lub wręcz sojusznicze, jednakże nie wolno pomijać skutków uzależniania Rosji od ChRL lub ograniczania zależności strony chińskiej od technologii rosyjskich. Kadra rosyjskich ekspertów badających ChRL jest akurat, z historycznej perspektywy, dobrze rozwinięta i obecne władze zapewne dysponują wysoce negatywnym obrazem trendów w relacjach pomiędzy tymi mocarstwami. Jednakże coraz trudniejsze relacje Rosji z Zachodem mogą realnie skazać Rosję na długoletnią współpracę z ChRL. Sama Rosja zapewne będzie musiała podejmować działania osłonowe względem swoich interesów, które w dłuższej perspektywie nie muszą i zapewne nie będą w większej części pokrywały się z rosnącymi aspiracjami ChRL. Drugą kwestią kluczową dla Rosji staje się utrzymanie tempa działań wzmacniających rosyjską pozycję w Arktyce. Jednakże nie da się pominąć tego, że dość agresywna polityka Rosji i akcentowanie aspiracji arktycznych przełożyło się na bardziej asertywną politykę innych państw arktycznych. Już teraz widać to chociażby poprzez rozszerzanie amerykańskiej obecności wojskowej w Arktyce poprzez rozwijanie kooperacji z partnerami europejskimi, szczególnie Norwegią i Wielką Brytanią, jak również tworzenie drugiego filara w rejonie Alaski. W przypadku USA nie mamy co prawda do czynienia ze zbyt mocnym akcentowaniem rozwoju kompetencji arktycznych w przeciwieństwie do Rosji. Jednakże budowa komponentu militarnego postępuje i jest planowana w perspektywie długoterminowej. Stąd też nie da się wykluczyć, że nie tylko Ukraina czy Morze Czarne, ale również sporne rejony arktyczne

mogą stać się obszarem generującym ryzyko wykorzystania przez Rosję siły militarnej i eskalacji konfliktu. W Arktyce Rosja zabiega przede wszystkim o potwierdzone dotychczasową polityką wpływy na zasoby surowcowe i dostrzega też przyszłą możliwość konkurowania z USA i ChRL, jeśli chodzi o efektywne wykorzystanie (pod względem finansowym) przejścia północnego.

Nie mniej istotnym problemem w określaniu przyszłości Rosji zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i międzynarodowym będzie sukcesja władzy po Władimirze Putinie. Jakkolwiek dotąd brakowało poważnych przesłanek ewentualnego kryzysu władzy w Rosji (nawet w obliczu konsekwencji społeczno-gospodarczych, jakie Rosja ponosi za agresję zbrojną wobec Ukrainy), to jednak w perspektywie kilku bądź kilkunastu lat pytanie o następcę może zyskiwać na znaczeniu²². Kwestia ta może stanowić klucz dla kontynuacji bądź zmiany polityki wewnętrznej i zagranicznej Moskwy. Bowiem, jak podkreśla Andrzej Podraza, źródła neoimperialnej polityki Rosji nie wynikają jedynie z realizacji strategii zagranicznej, ale mają w dużej mierze charakter wewnętrzny związany z obroną interesów skorumpowanego reżimu, który obawia się rozszerzania obszaru demokracji oraz ewentualnego sukcesu reform w Ukrainie, Gruzji czy Mołdawii, gdyż mogłoby to doprowadzić do erozji fundamentów reżimu Władimira Putina. Wojna na Ukrainie oraz wcześniejszy konflikt z Gruzją jest wynikiem przekonania o konieczności obrony interesów obecnego reżimu na Kremlu, ale wynika również ze wspomianej już wcześniej konstatacji Putina, że rozpad Związku Radzieckiego był największą katastrofą geopolityczną XX wieku (Podraza, 2016; Podraza, 2022).

Wobec powyższego prognozuje się, że w perspektywie kolejnej dekady, a prawdopodobnie również w perspektywie 2040 roku, Rosja:

- pomimo strategicznego osłabienia wywołanego konfliktem w Ukrainie oraz izolacji na arenie międzynarodowej dalej będzie wykorzystywała czynnik siły militarnej w formułowaniu presji względem NATO i państw zbliżonych interesami do Zachodu, szczególnie w kontekście ograniczonych pól manewrowania w innych aspektach relacji międzynarodowych (np. w obszarze handlu metalami szlachetnymi czy metalami ziem rzadkich);
- będzie dążyć do pełnej integracji z Białorusią (politycznie, gospodarczo i militarnie), *de facto* ubezwłasnowolniając Białoruś i czyniąc ją zależną tylko od siebie;

²² Znamienym tego przykładem jest tzw. bunt Prigożyna, który chciał wymusić reformy w rosyjskich siłach zbrojnych, a przez to znacząco poprawić morale wojsk walczących w Ukrainie. Istotne jest jednak to, że brak zdecydowanych działań Kremla na rzecz stłumienia rebelii oraz surowej kary dla buntowników może zostać odebrany jako sygnał rozpadu struktur bezpieczeństwa, jak również może negatywnie odbić się na prowadzeniu aktualnych działań zbrojnych przez Rosję [przyj. aut.].

- będzie pozostawać w niepewności strategicznej co do dalszego pogłębiania współpracy z ChRL, jednocześnie pozostanie skłonna do budowy tzw. bloku autokratycznego stojącego w opozycji do tzw. bloku zachodniego (demokratycznego) pod przywództwem USA;
- w celu zrekompensowania sobie strat poniesionych w wyniku rozpętania wojny w Ukrainie prawdopodobnie będzie dążyć do szybkiego przejęcia kontroli nad obszarami spornymi w rejonach arktycznych i zastosowania znanej sobie polityki faktów dokonanych; jednocześnie wywołując dodatkowe spory i napięcia, Rosja może zostać zmuszona do ograniczenia zaangażowania militarnego w innych kluczowych dla jej mocarstwowej polityki regionach świata;
- będzie kontynuowała próby podważania efektywności Zachodu, przede wszystkim w przestrzeni transatlantyckiej za pomocą rozbudowanego aparatu służb specjalnych, działań w cyberprzestrzeni oraz przestrzeni informacyjnej;
- będzie dążyć do większego zaangażowania w rywalizację na Bliskim Wschodzie oraz w Afryce; analogicznie możliwe są próby zagospodarowania rosyjskich aktywów operacyjnych w Naddniestrzu oraz w rejonie Bałkanów, szczególnie w Serbii, Bośni i Hercegowinie, Czarnogórze; możliwe są również zakulisowe działania w kooperacji z przestępczością zorganizowaną, w tym operacje pod fałszywą flagą nakierowane na zwiększenie zagrożeń niewojskowych i obniżenie poczucia bezpieczeństwa w całej Europie;
- mając status państwa „zbójckiego” na Zachodzie istnieje wysokie prawdopodobieństwo zaostrzenia konfrontacji z dotychczasowymi partnerami Moskwy, którzy w pewien sposób dla Rosji znów stali się przeciwnikami; w tym względzie Kreml może zawiesić lub całkowicie odejść od wielu porozumień z krajami Zachodu, w tym m.in. od porozumienia z USA w sprawie nierozprzestrzeniania broni atomowej, co z kolei może otworzyć drogę do otwartego wspierania przez Rosję programów atomowych realizowanych np. przez Iran czy Koreę Północną, jak również powrót do realnych poligonowych testów broni jądrowej w celu wzmocnienia swojej polityki odstraszenia nuklearnego;
- będzie zmuszona podjąć radykalne działania (zewnątrzne lub mniej prawdopodobne – wewnętrzne, reformatorskie) zmierzające do zniwelowania negatywnych skutków sankcji nałożonych po ataku na Ukrainę, zmniejszenia światowego zapotrzebowania na tradycyjne surowce energetyczne oraz wyczerpywania się własnych zdolności do eksploatacji nowych, trudno dostępnych złóż;

- będzie musiała dokonać zmian w obszarze militarnym, jeśli chodzi o potencjał przemysłu zbrojeniowego oraz okołowojskowego, szczególnie jeśli chodzi o uzyskanie zdolności do zastępowania części pozyskiwanych wcześniej z Zachodu (legalnie, nielegalnie) i zwiększania masowości produkcji sprzętu oraz wyposażenia wojskowego (na potrzeby własne – straty i zbrojenia, ale również na eksport, aby walczyć o rynki, na których może utracić lub utraciła dotychczasowe wpływy).

IMPLIKACJE POLITYCZNE I GEOPOLITYCZNE

Bezprecedensowe zmiany obserwowane w środowisku bezpieczeństwa zarówno w kontekście pandemii COVID-19, jak i wojny w Ukrainie w ocenie ekspertów kampanii NUP 2X35 będą w bezpośredni lub pośredni wpływały na funkcjonowanie państw, rządów czy społeczeństw. Tym bardziej, że przedmiotowy raport jest publikowany w czasie, kiedy wciąż trwa wojna w Ukrainie, a liczba znaków zapytania przeważa nad tym, co wydaje się przesądzone. Jednak niezależnie od skali zmian, na podstawie analiz przeprowadzonych w ramach kampanii analiz środowiska bezpieczeństwa NUP 2X35, można wskazać na kluczowe dla narodowego systemu bezpieczeństwa implikacje w wymiarze politycznym i geopolitycznym, takie jak poniżej.

W skali globalnej

- **Zwiększenie istniejącej niepewności w systemie międzynarodowym w odniesieniu do holistycznego postrzegania poziomu bezpieczeństwa poszczególnych państw.** Trzeba zaznaczyć, że szczególnie mocne akcentowanie pandemii w debacie społeczno-politycznej w państwach wysoko rozwiniętych doprowadziło do chwilowego zaburzenia pewnego rodzaju percepcji sytuacji bezpieczeństwa w skali świata. Można jednak postawić hipotezę, że najprawdopodobniej zarówno sama pandemia, jak i wojna w Ukrainie są jedynie akceleratorami zmian, a nie zmianami samymi w sobie, szczególnie redefiniującymi system zależności międzynarodowych. Wiele z omawianych w tym dokumencie zjawisk i procesów, w tym nasilającą się rywalizację między mocarstwami, obserwowaliśmy już od wielu lat, jednak pandemia i wojna w Ukrainie je zdynamizowały. Co więcej, pandemia i wojna w Ukrainie, co naturalne z racji skali zjawiska, mają także wpływ na dotychczasowe zmagania globalne pomiędzy USA i Chinami, stając się chociażby odniesieniami wykorzystywanymi w dyskusji o pochodzeniu wirusa SARS-CoV-2, tzw. polityce szczepionkowej czy określeniu jasnego stanowiska Chin w zakresie wsparcia dla konkretnej ze stron w trwającym rosyjsko-ukraińskim konflikcie.
- **Zaostrzenie rywalizacji pomiędzy USA a Chinami z wykorzystaniem m.in. nowych instrumentów z obszaru geoeconomii.** Według Edwarda Luttwaka²³, geoeconomia to instrument, służący budowie potęgi ekonomicznej, ale też przebudowie relacji ekonomicznych, tworzący strukturalne przewagi i siłę jednych państw wobec innych (Luttwak, 2000, s. 24). W tym ujęciu pandemia COVID-19

²³ Edward Luttwak – amerykański ekonomista, strateg, historyk, teoretyk wojskowości, były doradca prezydenta USA George’a W. Busha i konsultant w Departamencie Obrony Stanów Zjednoczonych, starszy konsultant w Centrum Analiz Strategicznych i Międzynarodowych w Waszyngtonie [przyp. aut.].

stała się mechanizmem trwałego przetasowania siły ekonomicznej. Dane gospodarcze, o ile nie są zafałszowane, wskazują, że gospodarka Chin lepiej była dostosowana do zaistniałego kryzysu, a jej tempo rozwoju w okresie pandemii pozostawało relatywnie wysokie²⁴. To wszystko ma miejsce w otoczeniu regulacyjnym ładu światowego, opartego na wolnych przepływach i swobodzie handlu stworzonego w ramach WTO (ang. World Trade Organization). To właśnie USA ustanowiły ten reżim wymiany handlowej i były jego głównym beneficjentem. Obecnie wydaje się, że chińska gospodarka wykorzystuje jego strukturę do uzyskiwania strukturalnej przewagi bardziej efektywnie niż gospodarka USA. W tym miejscu zatem posadowiony jest kluczowy dylemat dotyczący siły i potęgi lidera światowej gospodarki. Wskazany dylemat będzie oddziaływał na relacje międzynarodowe w zależności od tego, jak mocno Stany Zjednoczone zdecydują się na ograniczanie mechanizmów wolnego handlu (co miało miejsce za prezydentury Donalda Trumpa – poprzez wykorzystywanie mechanizmów celnych) lub jak silnie będą powstrzymywać i mitygować gospodarkę Chin za pomocą mechanizmu rozdzielania (ang. *decoupling*). W uproszczeniu mechanika tej strategii opiera się na utrzymywaniu korzystnej dla USA swobody przepływów, osadzonej na ładzie WTO, przy jednoczesnym przenoszeniu łańcuchów dostaw z Chin do innych bliskich politycznie USA państw. Jeśli ten proces będzie realizowany w kontynuacji z polityką poprzedniej ekipy prezydenckiej w USA, wówczas będziemy mieli do czynienia z utrzymywaniem kluczowego instrumentu mitygowania wzrostu chińskiej gospodarki. Co interesujące, wymiar strategiczny polityki rozdzielania będzie miał silne oddziaływanie w wymiarze regionalnym (UE) oraz lokalnym/krajowym (Polska) poprzez wysoce prawdopodobne lokowanie przenoszonych łańcuchów produkcyjnych do Polski, państw grupy V-4 czy innych państw Europy Środkowej. Wskazany tutaj proces ma miejsce w wymiarze planistycznym. Jeśli zostanie zrealizowany, nie jest wykluczone, że przyczyni się do wzrostu znaczenia Polski i Europy Środkowej w świecie.

- **Ograniczenie zaufania państw wobec międzynarodowych instytucji, organizacji, struktur i mechanizmów wymiany informacji.** W kontekście pandemii COVID-19 WHO było od początku atakowane przez administrację prezydenta Donalda Trumpa za domniemaną opieszałość w badaniu źródeł epidemii oraz występowanie niejako w interesie ChRL. Choć krytyka ze strony obecnej administracji USA jest mniej widoczna, to jednak trudno jest założyć, że źródła nieufności będzie można wyeliminować w sposób wysoce skuteczny oraz efektywny. Co więcej, trzeba zauważyć, że podobne wątpliwości rodzą się względem innych organizacji oraz mechanizmów mających gwarantować umiędzynarodowione podejście

²⁴ Wzrost PKB Chin wyraźnie zwolnił w porównaniu z 2021 r., gdy wyniósł 8,4 proc. Był też dużo niższy od celu wyznaczonego w marcu 2022 r. przez władzę, mówiącego o wyższe o około 5,5 proc. Na wyniki osiągnięte przez gospodarkę Państwa Środka bardzo mocno wpłynęła drakońska polityka lockdownów pandemicznych, od której władze zaczęły odchodzić dopiero w listopadzie 2022 roku (Kozieł, 2023).

do konkretnych kryzysów. Nie oznacza to definitywnego pożegnania się z ich rolą w budowaniu systemu relacji w skali globalnej, gdyż są one nadal wysoko użyteczne. Jednakże, należy podkreślić, że ich praca będzie obarczona większym stopniem nieufności oraz dystansowaniem się przez poszczególne państwa wobec publikowanych analiz oraz działań organizacji międzynarodowych. Jeśli USA były w stanie mocno kontestować WHO, to inne państwa zapewne będą wzorowały się na tego rodzaju postawie w kreacji własnych polityk lub działań *ad hoc*. Pamiętajmy, że w ostatnich latach widzieliśmy podobną nieufność w przypadkach międzynarodowego reżimu dotyczącego broni chemicznej, kwestionowane były też aspekty kontroli nad systemami rozwoju programów atomowych itp. W Europie doświadczono tego typu kwestii, jeśli chodzi o narzędzia, które miały budować wzajemne zaufanie i transparentność działań wojskowych (np. sprawa traktatu o całkowitej likwidacji pocisków rakietowych średniego i krótkiego zasięgu – INF, a także traktatu o otwartych przestworzach – *Open Skies*).

- **Potrzeba rozwijania nowych zdolności przemysłu na wypadek kolejnych turbulencji w łańcuchach dostaw.** Obecnie należy się zgodzić z tym, że pandemia zapewne stanie się ważnym czynnikiem przyspieszającym nowe podejście względem dotychczasowych standardów, lecz trzeba jednocześnie dostrzegać wcześniejsze zmiany w tym zakresie. Są one pochodną przemian technologicznych oraz zwiększonej chińsko-amerykańskiej i amerykańsko-europejskiej rywalizacji gospodarczej oraz walki o nowe rynki. Należy również wspomnieć chociażby o takim wydarzeniu jak zablokowanie Kanału Sueskiego – ukazującym wysoki poziom skomplikowania i powiązań wykorzystywanych szlaków komunikacyjnych (szczególnie morskich). Niezmiernie ważnym czynnikiem stanie się więc umożliwienie własnym gospodarkom przetrwania, w większym niż dotychczas stopniu, okresów kryzysów, w tym również wojennych. Swego rodzaju papierkiem lakmusowym mogą być właśnie technologie oraz wyposażenie medyczne na czele z potrzebą wspierania własnych ośrodków badawczych i naukowych oraz wdrożeniowych w sferze szczepionek i leków. Dotyczy to też, zapewne w dłuższej perspektywie, półprzewodników oraz innych strategicznych elementów, jeśli chodzi o nowe i przełomowe technologie. Istotne są również zagadnienia związane nie tylko z utrzymaniem, ale przede wszystkim zwiększeniem zdolności przemysłowego potencjału obronnego w kontekście produkcji sprzętu wojskowego, środków bojowych (amunicji), napraw, jak również podtrzymywania zdolności do prowadzenia działań zbrojnych w dłuższym horyzoncie czasowym.
- **Potrzeba zwiększenia realnych działań na rzecz wzmocnienia obrony i odstraszania.** W kontekście doświadczeń pandemicznych, rosyjskiej agresji wobec Ukrainy oraz obserwowanych przeobrażeń w systemie relacji międzynarodowych można prognozować odwrót od rozbudowanych inicjatyw międzynarodowych, skoncentrowanych w swym działaniu przede wszystkim na trudno definiowalnych

celach i bardzo rozbudowanej przestrzeni deklaratywnej, w przeciwieństwie do dostrzegania potrzeb ściślejszej kooperacji, np. w domenie militarnej lub polityczno-militarnej. Niepewność i budzące się obawy co do użycia siły w stosunkach międzynarodowych (rozpatrywanie różnych form oraz ich zróżnicowanej skali, jeśli chodzi o model progów użycia siły/konfliktów) będą skutkować dążeniem do zwiększenia efektywności reagowania kryzysowego, a to może dobrze rokować obecnie istniejącym oraz nowym formatom koalicyjnym i sojuszniczym. W tym ostatnim przypadku widać chociażby możliwości zwiększonej interoperacyjności sił będącej efektem działań szkoleniowych, współpracy na płaszczyźnie technologicznej itd. – w trakcie pokoju. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na potencjalną atrakcyjność dla innych regionów modelu natowskiego, czyli budowania struktur bezpieczeństwa nawiązujących do efektywności NATO i jego dążenia do zapewnienia długookresowej stabilizacji oraz bezpieczeństwa dla państw członkowskich. Mówiąc wprost, gdyby NATO nie było tak istotne i nie gwarantowało pewnego zakresu odstraszania i obrony, to byłoby zwyczajnie przemilczane, a potencjalni przeciwnicy/krytycy skupiliby się na innych elementach (w domyśle bardziej efektywnych) przestrzeni transatlantyckiej. Trzeba również dokładnie obserwować rozwój tzw. Sojuszu Pięciu Oczu (ang. *The Five Eyes Alliance* – FVEY) i jego potencjalną ekspansywność zarówno w sferze tematów innych niż wywiad radioelektroniczny (ang. *Signal Intelligence* – SIGINT), jak i państw członkowskich (Raubo, 2020). W tym względzie, jak słusznie podkreślają eksperci ds. bezpieczeństwa, wywiad to współcześnie jedna z najważniejszych form przygotowania się do reagowania kryzysowego.

- **Możliwa zwiększona akceptacja społeczności międzynarodowej dla wyłaniania się i istnienia tzw. państw upadających lub upadłych.** Decyzje o wycofywaniu się lub drastycznym ograniczaniu obecności wojskowej (stałe siły, misje szkoleniowe, pomoc materiałowa itd.) w rejonach konfliktów o dużej asymetrii sił walczących w żadnym razie nie wynikają z ich efektywnego (pokojowego) rozwiązania. Przykłady Afganistanu, Somalii, a także takich regionów jak chociażby Afryka Zachodnia czy Sahel wskazują wręcz na możliwość eskalacji konfliktów w kolejnych latach, gdyż z jednej strony istniejące tam siły lokalne w mniejszym lub większym stopniu w sensie negatywnym uzależniły się od wsparcia zewnętrznego. Zaś z drugiej strony organizacje terrorystyczne, bojownicy opozycyjni, partyzanci itd. nie zostali w sposób decydujący pokonani i przede wszystkim nie uzyskano sukcesu w odcięciu ich od źródeł finansowania oraz zaopatrzenia. Jednakże pandemia, koszty walki z nią, straty osobowe wśród własnych obywateli i ogólne psychologiczne zmęczenie formatem interwencji zagranicznych nie pozwalają na dalsze, efektywne (zgodnie ze standardami wcześniejszych misji/operacji) wspieranie tak wielu regionów i poszczególnych państw. Może zatem nastąpić zaakceptowanie istnienia tzw. państw upadających lub upadłych, w formacie znanym z końca lat

90. XX wieku, stanowiących bezpieczną przystań chociażby dla organizacji terrorystycznych. Trzeba uznać, że organizacje terrorystyczne będą obecnie atakowane jedynie selektywnie w ramach reakcji lub prewencji przed możliwością wykonania ataków na inne państwa (akcje bezpośrednie jednostek wojsk specjalnych i uderzenia z powietrza, w tym przez środki bezzałogowe). Analogiczna sytuacja może mieć miejsce, jeśli chodzi o potencjalne, kolejne fale rozwoju piractwa. Szczególnie, że istnieje już casus Somalii, gdzie przykładowo w Puntlandzie (autonomicznej części Somalii) wiele osób oraz struktur lokalnych uzyskało dostęp do znacznych zasobów finansowych w związku z procederem piractwa. Taka polityka oddolna bazująca na piractwie może stać się wysoce atrakcyjną odpowiedzią na znaczną pauperyzację ludności lokalnej, poczucie osamotnienia na arenie międzynarodowej czy też upadek rozwiniętego przemysłu turystycznego. Akceptacja ograniczania władztwa podmiotom państwowym lub wręcz upadku ich możliwości działania w danym obszarze, postępująca kosztem innych niepaństwowych aktorów, jest wysoce niebezpieczna, gdyż może przełożyć się na szereg zagrożeń transgranicznych. Oczywiście uwaga świata w XXI wieku, z racji efektów ataków z 11 września 2001 roku na WTC, skupia się obecnie na dyskusji na temat zagrożeń terrorystycznych. Jednakże nie można w analizach pominąć takich wątków jak presja migracyjna, produkcja–przeżytek–handel substancjami psychoaktywnymi, proliferacja broni, amunicji i materiałów wybuchowych, grabież zasobów naturalnych oraz możliwość wystąpienia czynników prowadzących do degradacji źródeł wody, środowiska naturalnego itp. Ten ostatni element wydaje się być najrzadziej poruszany w kontekście problematyki państw upadających lub upadłych, ale przypomnieć należy sytuację z wywozem odpadów chemicznych i być może nawet radioaktywnych do Somalii w latach 90. XX wieku. Skala tego zjawiska nie została dokładnie przedstawiona opinii międzynarodowej z racji ówczesnego i obecnego poziomu bezpieczeństwa w rejonie Rogu Afryki.

- **Możliwa większa niż dotychczas akceptacja dla użycia siły, w tym możliwa eskalacja łamania międzynarodowych norm i zasad prowadzenia konfliktów zbrojnych oraz stosowania terroru państwowego przez państwo agresora wobec ludności cywilnej.** W sytuacji wybuchu konfliktu zbrojnego wysoce prawdopodobne jest stosowanie wielkoskalowych czystek wobec przedstawicieli grup i warstw społecznych państwa zaatakowanego, które zostały zidentyfikowane przez agresora jako szczególnie wrogie. Jest również prawdopodobne stosowanie odpowiedzialności zbiorowej wobec ludności cywilnej. Wdrażanie tego rodzaju działań pokazuje konflikt na Ukrainie, gdzie ogromnisz zniszczeń jest trudny do zaakceptowania i z dnia na dzień wciąż rośnie. Ukraińcy (zarówno wojskowi, jak i cywile) są zabijani z powodu swojej narodowości i przywiązania do niej. Metody działań wobec ludności cywilnej stosowane przez Federację Rosyjską są całkowicie odmienne od tych stosowanych przez państwa NATO w ramach np.

paradygmatu dotarcia „do serc i umysłów”. Podejście to miało zminimalizować użycie śmiertelnej siły wobec ludności cywilnej oraz chronić godność i integralność życia ludzkiego, a co za tym idzie – przyczynić się do akceptacji społecznej stacjonowania wojsk NATO w rejonie misji. Natomiast rosyjska strategia opiera się na zanegowanym przez państwa cywilizacji zachodniej paradygmacie populacyjno-centrycznym. Działania aktywne przeciwko populacji odrzucają podstawowy aksjomat strategii Clausewitzowskiej, uznający zniszczenie siły militarnej przeciwnika za podstawę sukcesu. W nauce określa się je pojęciem brutalizacji działań wojennych. Są realizowane zgodnie z modelem naukowym, w którym złamanie, zastraszenie i sterroryzowanie społeczeństwa ma w konsekwencji doprowadzić do utraty woli oporu przez ośrodek kierowniczy państwa. Działania takie mają wywołać nieakceptowalne koszty dla społeczeństwa i w konsekwencji postawę uległości i biernej akceptacji nowego porządku, tak aby obrońcy nie mogli znaleźć oparcia w ludności cywilnej (Colombo & Souleimanov, 2022). Niezbędnym podsystemem wykonawczym modelu brutalizacji działań wojennych jest tworzenie sieci obozów filtracyjnych, które mają za zadanie zidentyfikowanie wrogo nastawionej do agresora ludności cywilnej. W obozach przeprowadzany jest proces rejestracji, przetrzymywania, przesłuchiwania i wtórnego przesłuchiwania oraz więzienia ludności cywilnej. Część ludności jest deportowana w odległe rejony Federacji Rosyjskiej, zaś dzieci są zabierane z miejsc zamieszkania i wysyłane do Rosji. Rosja poinformowała, że do połowy sierpnia 2022 r. w ciągu pięciu i pół miesiąca od rozpoczęcia agresji przeniosła na swoje terytorium ok. 3,4 mln obywateli ukraińskich, w tym ok. 550 tys. dzieci (Poltras, 2022). Wydaje się, że celem systemowym Rosji jest poprawienie własnych wskaźników demograficznych poprzez systemowe działania na rzecz sprowadzania na swoje terytorium milionów obywateli państwa ukraińskiego. W tym ujęciu obywatele państwa atakowanego stają się cennym zasobem ludzkim, którego zatrzymanie na terytorium Rosji może być jednym z pozamilitarnych celów strategicznych państwa agresora. Jednocześnie, aby złamać wolę i morale ludności cywilnej, obiekty cywilne stają celem ataków z użyciem techniki wojskowej. Całe miasta – jak np. Mariupol czy Bachmut – są równane z ziemią. Ewidentne okrucieństwa (Buczka, Irpień i inne miejscowości) spełniające kryteria zbrodni wojennych są notorycznie popełniane przez stronę rosyjską, a przy tym gloryfikowane w rosyjskiej telewizji państwowej czy rosyjskich mediach społecznościowych. Ponad osiem milionów osób musiało uciekać z Ukrainy, a o wiele więcej zostało wewnątrz przesiedlonych. Co więcej, szpitale, szkoły, infrastruktura krytyczna (w tym energetyczna), dobra kultury, domy prywatne i ośrodki przemysłowe są systematycznie niszczone lub plądrowane, a skradzione przedmioty są wysyłane do Rosji w zorganizowany sposób (Pszczel, 2022). Wymienione wyżej okrucieństwa działań militarnych oraz stosowanie terroru wobec ludności cywilnej wywodzą się z długiej, prawie 100-letniej

sowieckiej sztuki wojennej określanej mianem tzw. strategii zniszczenia i wyniszczenia oraz terroru państwowego²⁵. Tzw. rosyjska „specjalna operacja wojskowa” w Ukrainie opiera się właśnie na tej koncepcji, która zakłada m.in. tzw. denazyfikację społeczeństwa ukraińskiego. To pojęcie jest rozwijane jako zespół działań represyjnych wobec ok. 5 proc. społeczeństwa ukraińskiego, które należy ukarać, wyeliminować lub zmusić do emigracji. Jeśli w 2021 r. ludność Ukrainy wynosiła ok. 41,3 mln, to 5-procentowa skala oznacza zaplanowanie represji wobec ponad 2 mln obywateli (M. Wojnowski, wywiad ekspercki, 28 lutego, 2023). Te liczby dobitnie uzmysławiają olbrzymią skalę zjawiska terroru państwowego Rosji, z jakim prawdopodobnie należy się mierzyć w przyszłości.

- **Możliwy wpływ negatywnych zmian demograficznych w Chinach i Rosji na zdolność rywalizacji tych państw z USA.** Niekorzystne zmiany demograficzne, rysujące się już w obydwu krajach prawdopodobnie do 2030 roku lub w dłuższej perspektywie, mogą skutkować rewizją polityki w tych krajach. Jak zauważają demografowie, rok 2021 był pierwszym rokiem od 1950, kiedy zmniejszyła się populacja Chin. Tylko że w przeciwieństwie do wydarzeń z przeszłości, kiedy przyczyną był masowy głód wywołany polityką industrializacji w ramach zarządzanego przez Mao „wielkiego skoku”, dziś do głosu dochodzą czynniki innej natury, a mianowicie niski wskaźnik urodzeń w Chinach, gdzie statystycznie każda kobieta ma 1,3 dziecka. W efekcie nie ma mowy nawet o prostej zastępowalności pokoleń, bo tu potrzebny byłby wskaźnik na poziomie 2,1 dziecka na statystyczną chińską matkę, a władze Chin muszą liczyć się z przyspieszonym starzeniem się społeczeństwa i spadkiem liczebności populacji, i to już w najbliższych latach. W Rosji sytuacja wygląda podobnie. Zdaniem demografów w 2050 roku liczba ludności Rosji może spaść z obecnych 146 mln do 121 mln. Tendencje te zmniejszają możliwości obydwu krajów, jeśli chodzi o perspektywę wzrostu gospodarczego, ale również rozwoju i modernizacji sił zbrojnych w tych państwach. W opinii amerykańskiego eksperta – Andrew Michty – czynniki te oznaczają, że czas nie pracuje na korzyść mocarstw rewizjonistycznych, a ich relatywna przewaga będzie się zmniejszać. W ocenie ekspertów elity w Moskwie i w Pekinie mają tego świadomość, stąd też jeśli państwa te chcą rozegrać światową sytuację na swoją korzyść, to znajdują się obecnie pod ogromną presją czasową w zakresie podjęcia ewentualnych działań o charakterze rewizjonistycznym (Budzisz, 2021b; Michta, 2021).

²⁵ Prekursorem w sowieckiej myśli i sztuce wojennej działań wojennych wobec ludności cywilnej opartych na strategii zniszczenia był Aleksandr Andriejewicz Swieczin – rosyjski i radziecki wojskowy, teoretyk i historyk wojskowości, naukowiec i publicysta. Generał w armii carskiej i komdyw w Armii Czerwonej, uczestnik wojen: rosyjsko-japońskiej, I światowej i domowej, wykładowca Akademii Wojskowej im. Frunzego i Akademii Sztabu Generalnego. Kawaler Orderu św. Jerzego. Rozstrzelany w okresie czystek stalinowskich [przyp. aut.].

W skali regionalnej (europejskiej)

- **Możliwość wystąpienia czynników skutkujących zmniejszeniem zaufania w odniesieniu do decyzji podejmowanych przez władze UE.** Stanowi to *de facto* kontynuację procesów zauważonych jeszcze w trakcie kryzysu imigracyjnego w latach 2015–2016. Kontrowersje wokół niektórych decyzji podejmowanych przez władze Unii w czasie pandemii, np. związanych z kontraktowaniem szczepionek, oraz zachowawczość w udzielaniu wsparcia dla Ukrainy w pierwszej fazie konfliktu, mogą w najbliższych latach spowodować zmniejszenie zaufania państw i przede wszystkim społeczeństw do możliwości UE w sferze reagowania kryzysowego. Nie oznacza to automatycznej utraty wpływów UE na kontynencie, biorąc pod uwagę takie kwestie jak powiązania ekonomiczne, ideologiczne itd. czy być może zewnętrzną presję ze strony silniejszych podmiotów oraz rywalizację z innymi regionami. Jednakże słabnące może być przekonanie, że tego rodzaju format pozostanie elementem kluczowym dla bezpieczeństwa, w tym tego twardego. Trzeba odnotować, że rola unijnej subsydiarności zostanie *de facto* sprawdzona w ramach PESCO i Europejskiego Funduszu Obronnego. Jeśli tego rodzaju inicjatywy nie przełożą się na konkretne sukcesy technologiczne i organizacyjne, to mogą stworzyć przestrzeń dla erozji unijnych i okołounijnych wizji w kwestii bezpieczeństwa.
- **Nasilenie procesów dotyczących federalizacji UE oraz wzmocnienie jej roli w polityce globalnej.** Obecnie jesteśmy świadkami szeroko zakrojonych procesów instytucjonalnych, w wyniku których Unia Europejska potencjalnie może przekształcać się stopniowo z konfederacji, tj. dobrowolnej unii suwerennych państw w federację, tj. państwo federalne na wzór USA z rządem centralnym. W wizjach oraz wytycznych umowy koalicyjnej podpisanej przez niemieckie partie SPD, Zielonych i FDP zapisane są działania mające na celu zintensyfikowanie rozwoju UE oraz powstanie federalnego państwa europejskiego. Przewiduje się, że w najbliższym czasie mogą pojawić się inicjatywy oddziałujące na rządy państw członkowskich UE dotyczące zmian legislacyjnych, w tym w odniesieniu do obowiązujących traktatów. Pierwszym sygnałem tej presji jest próba zniesienia prawa weta na rzecz podejmowania decyzji większością głosów. Realizacja tego projektu może mieć istotne konsekwencje co do przyszłości i kształtu obecnych państw narodowych. Oczywiście z drugiej strony nasilenie procesów dążących do federalizacji może być również przyczyną wzrostu nastrojów eurosceptycznych w krajach członkowskich i w konsekwencji doprowadzić do konfliktów polityczno-dyplomatycznych oraz podziałów np. już sugerowanych tzw. Europy dwóch prędkości lub wystąpienia poszczególnych państw z UE, czego przykładem jest Wielka Brytania.

- **Podkreślenie znaczenia efektywnego działania NATO również w aspekcie zagrożeń niemilitarnych.** NATO w toku walki z pandemią uwidocznilo swoje znaczenie strategiczne chociażby na przykładzie wykorzystania takich narzędzi jak programy współpracy w sferze transportu strategicznego (SAC oraz SALIS we współpracy ze Szwecją i Finlandią, państwami spoza NATO), ale też poprzez możliwość budowania wymiany doświadczeń pomiędzy personelem wojskowym i personelem medycznym zajmującym się walką z pandemią itd. Przy czym najbardziej kluczowym elementem okazała się zdolność do utrzymania pełnej gotowości operacyjnej w czasie przesilenia związanego z COVID-19²⁶. Chociaż ograniczona została liczba ćwiczeń i manewrów wojskowych, to jednak zademonstrowano zdolności do skutecznego zapewnienia statutowych misji odstraszania i obrony państw członkowskich. Stało się to ważną lekcją geopolityczną dla wszystkich członków NATO. Pomimo znacznych turbulencji wewnątrz państw dzięki zaangażowaniu znacznych sił i środków państw członkowskich do walki z pandemią relacje sojusznicze potrafiły skompensować tego rodzaju problemy. Trzeba też odnotować, że system natowski sprawdził się również w kontekście zaognionej sytuacji we wschodniej części Morza Śródziemnego. Pandemia i eskalacja napięcia pomiędzy Grecją a Turcją w sierpniu 2020 roku mogły zaowocować wystąpieniem wysoce nieprzewidywalnego kryzysu. Dziś można stwierdzić, że dyplomacja wewnątrz NATO pozwoliła załagodzić spór i dokonać wymaganej deeskalacji. Dodać warto, że NATO nie stanowi podmiotu, który jest ukierunkowany na długofalowe rozwiązywanie tego rodzaju sporów, stąd nie powinno się oczekiwać od Sojuszu innego rodzaju efektów końcowych. Niewątpliwie efektywność Sojuszu została potwierdzona działaniami w odniesieniu do konfliktu w Ukrainie, w szczególności wzmocnieniem obecności wojskowej w krajach wschodniej flanki NATO, jak również w koordynowaniu wsparcia wojskowego i pomocy humanitarnej dla Ukrainy w oparciu o istniejącą infrastrukturę cywilno-wojskową. To pokazuje, że większość krajów europejskich zwróciła się ku sprawdzonemu parasolowi bezpieczeństwa ochronnego NATO, wspieranemu przez amerykańskie zdolności wojskowe.
- **Możliwość defragmentacji istniejących sojuszy gospodarczych i militarnych ze względu na różnice postrzegania zagrożeń.** Już na długo przed wybuchem wojny w Ukrainie część analityków sugerowała, że zauważalny brak lub różne wizje przeciwnika, odmienne interesy gospodarczo-ekonomiczne, polityczne, społeczne i ideologiczne pomiędzy krajami członkowskimi NATO oraz na linii USA–Niemcy, Francja wskazywały na możliwość zachwiania spójności Sojuszu, co w skrajnym scenariuszu mogłoby skutkować podziałem Sojuszu lub nawet jego rozpadem (Pawlak, 2020). Możliwość takiego rozwoju sytuacji była jednym

²⁶ Np. udało się w reżimie sanitarnym nadal rotować siłami wchodzącymi w skład operacji realizowanych pod egidą NATO np. Air Policing czy enhanced Forward Presence (eFP) [przypr. aut.].

z potencjalnych scenariuszy środowiska bezpieczeństwa analizowanych przez Bundesverę w perspektywie 2040 roku, o czym informował niemiecki dziennik „Der Spiegel”. Wskazywał on ryzyko defragmentacji NATO i możliwość wystąpienia konfliktu interesów pomiędzy państwami tzw. starej UE a państwami Europy Środkowo-Wschodniej (Pawlak, 2019). Tocząca się obecnie wojna w Ukrainie potwierdziła te oceny. Jak podaje brytyjski dziennik „The Sun”, według założeń rosyjskich wojna w Ukrainie miała doprowadzić do rozpadu NATO w dotychczasowej formie (Bojanowicz, 2023). Putin znając aspiracje Niemiec oraz Francji do odgrywania dominującej roli w Europie oraz licząc na scedowanie przez USA kwestii bezpieczeństwa na starym kontynencie na rzecz Niemiec, kalkulował, że wygrana wojna z Ukrainą przyspieszy ten proces i na stałe wypchnie USA z Europy. W konsekwencji otworzyłoby to możliwość realizacji tzw. paktu od Lizbony do Władywostoku. Przebieg wojny i klęska założeń strategicznych Rosji wyhamowała chwilowo zapędy dominacyjne państw tzw. starej UE. Jednak wielu ekspertów stosunków międzynarodowych twierdzi, że cele strategiczne dotyczące dominacji w Europie wciąż są aktualne. Opieranie się lub nawet niechęć niektórych państw wobec wspierania walczącej Ukrainy, zwłaszcza w początkowej fazie wojny, może być przejawem takiego podejścia. Ponadto przeorientowanie uwagi USA na flankę wschodnią NATO, budowa silnej armii w Polsce i zwiększenie obecności USA na jej terenie wskazuje również na możliwość wystąpienia rywalizacji pomiędzy USA a państwami tzw. starej UE o wpływy w regionie. Dlatego też przewiduje się, że w najbliższej dekadzie może dojść do zintensyfikowania aktywności państw tzw. starej UE na niwie politycznej, światopoglądowej, a przede wszystkim gospodarczo-ekonomicznej, gdzie motorem inicjującym będzie tzw. zielony ład i polityka zeroemisyjności. W efekcie działania te mogą generować ryzyko defragmentacji sojuszy gospodarczych, a także militarnych.

- **Wymóg zredefiniowania potrzeb obronnych w relacjach państwo–społeczeństwo.** W przypadku państw europejskich spotykamy się z wysoce problematycznym, szczególnie w wymiarze długookresowym, wyzwaniem w zakresie zbudowania lub/i odtworzenia masowego zaplecza kadrowego dla całościowej aktywności obronnej państw. Musi to następować przy uwzględnieniu istniejących zmian (nie zawsze pozytywnych – jeśli chodzi o przełożenie na realną sytuację) zachodzących w perspektywie społecznej, politycznej, ekonomicznej oraz technologicznej, determinujących np. obniżenie poziomu utożsamiania się obywateli z potrzebami obronnymi państw, a także z mniejszą konkurencyjnością służby wojskowej względem możliwości rozwoju zawodowego poza wojskiem. Trzeba pamiętać, że państwa europejskie rezygnowały z systemów armii masowych i masowego utrzymywania rezerw w związku z zakończeniem zimnej wojny. Wypracowano *de facto* europejski model uproszczonej wersji amerykańskiej wizji AVF (ang. *all-volunteer force*), częstokroć bez istniejących w USA rozwiązań takich jak Gwardia Narodowa

i Rezerwa. Dziś państwa natowskie i unijne (np. Finlandia i Szwecja) dostrzegają zwiększone zapotrzebowanie na rezerwy, ale z przyczyn politycznych lub/i praktycznych budowanie zasobów rezerw osobowych staje się o wiele trudniejszym wyzwaniem niż nawet dość niepopularne, z racji kosztów, procesy modernizacyjne. W zakresie konsensusu wokół finansowania sił zbrojnych należy wskazać na wyzwania dotyczące aspektów postpandemicznych. Z jednej strony wojska wykazały możliwości wsparcia operacyjnego państwa w dobie kryzysu, chociażby w sferze transportu, logistyki, czy ewakuacji medycznej. Z drugiej – kwestie obciążeń finansowych związanych z walką z pandemią oraz pogarszająca się sytuacja gospodarcza mogą być kolejnymi argumentami w krytyce procesów wydatkowania środków na obronność, szczególnie w państwach nadal uznających swoje środowisko bezpieczeństwa za relatywnie stabilne. Być może punktem zwrotnym dla tych państw w zmianie ich podejścia do aspektów obronnych będzie wojna w Ukrainie, tak jak ma to miejsce w państwach Europy Środkowo-Wschodniej, gdzie czynnik ten stał się głównym determinantem do skokowego wzmacniania własnych zdolności obronnych (*vide* Polska czy kraje bałtyckie).

- **Powstawanie kolejnych płaszczyzn możliwego radykalizowania oraz wytwarzania lub/i animowania podziałów wśród społeczeństw.** W tym obszarze kluczowe staje się obserwowanie wszelkiej aktywności dezinformacyjnej, dezintegracyjnej itd. najpierw wokół kwestii szczepień oraz szeregu (niejednokrotnie radykalnych) obostrzeń pandemicznych, a w ostatnim okresie wokół kwestii dotyczących wojny w Ukrainie. Przestrzeń europejska już teraz została poddana znacznej polaryzacji względem tematów, takich jak m.in.: polityka migracyjna i zagrożenia z niej płynące; postawa względem Rosji i jej polityki w stosunku do Ukrainy oraz innych państw regionu; postawa względem rywalizacji amerykańsko-chińskiej i jej wydźwięku europejskiego; kwestie definiowania populizmu oraz relacji politycznych z podmiotami wykluczonymi ze sfery mainstreamu polityczno-społeczno-medialnego; postawy względem wielokulturowych form społeczeństw; zagrożenie terrorystyczne w Europie; postawy państw europejskich wobec Wielkiej Brytanii i jej polityki po brexicie itd. Stąd też walka z pandemią i wszelkie wątpliwości co do jej skuteczności, przyjmowanych form działania oraz dalsze wsparcie humanitarne i wojskowe dla walczącej Ukrainy mogą potencjalnie być przekładane na istniejące pola kreacji i dalszej radykalizacji sporów społeczno-politycznych. Trzeba przy tym zakładać, że dochodzi i będzie dochodziło do wykorzystywania tego rodzaju tematów przez aktorów zewnętrznych (w tym podmiotów niepaństwowych) do osłabiania struktur państwowych oraz instytucji europejskich. Począwszy od mniej antagonistycznej wersji polityki szczepionkowej po bardziej antagonistyczne wykorzystanie postaw antywojennych będących konsekwencją m.in. pogłębiającego się kryzysu energetycznego i ekonomicznego w Europie, także poprzez fizyczny opór (masowe demonstracje, walki z policją itd.).

W skali Polski

- **Potrzeba zwiększenia możliwości mobilizacyjnych resortów siłowych oraz ich współpracy z innymi organami państwa, w tym wymóg zredefiniowania potrzeb obronnych, jeśli chodzi o relacje państwo–społeczeństwo.** Polska w przypadku COVID-19, kryzysu migracyjnego na granicy z Białorusią oraz wielomilionowej fali uchodźców z ogarniętej wojną Ukrainy została po raz pierwszy postawiona przed potrzebą tak masowego odwołania się do zróżnicowanych zasobów kadrowych oraz materiałowych w warunkach sytuacji kryzysowej odnoszącej się do całego państwa, całej populacji, wszystkich aspektów działania państwa (struktury publiczne, ale też i prywatne) i co ważne – sytuacji kryzysowej trwającej w dłuższej perspektywie czasowej. Należy zaobserwować, że na podstawie przypadku pandemii COVID-19 czy kryzysu migracyjnego można było dokonać analizy efektywności systemu bezpieczeństwa w przypadku zagrożenia niemilitarnego. Skutkiem tego jest chociażby dostrzeżenie roli i znaczenia współpracy wojska z innymi instytucjami państwa. Kluczową refleksją winno być jednak potwierdzenie znaczenia systemu obrony totalnej (powszechnej) bazującej na zróżnicowanym podejściu do kwestii obronności, jeśli chodzi o płaszczyznę militarną, społeczną, ekonomiczną, cyfrową, psychologiczną i informacyjną), a także zaangażowanych w działania strukturach (siły zbrojne, służby mundurowe, służby specjalne, instytucje państwa oraz samorząd, organizacje pozarządowe itd.).
- **Potrzeba zwiększenia odporności państwa w przypadku wystąpienia zagrożenia o charakterze masowym, bezpośrednio przekładającego się na funkcjonowanie społeczeństwa w dłuższej perspektywie czasu.** Nie tylko pandemia COVID-19, ale przede wszystkim wojna w Ukrainie uwypukliła strategiczną rolę zaplecza gospodarczego oraz surowcowego, a także dostosowania państwa do funkcjonowania w warunkach zakłóceń ciągłości łańcuchów dostaw lub/i konkurowania, w sytuacji kryzysu, z innymi podmiotami państwowymi o zminimalizowane zasoby. Trzeba również spojrzeć bardziej krytycznie na takie aspekty funkcjonowania społeczeństwa jak dostawy żywności oraz innych dóbr w sytuacji kryzysowej na potrzeby utrzymania ciągłości handlu i aprowizacji, szczególnie w momencie wystąpienia presji zakupowej na obszarach zurbanizowanych. Odporność dotyczy również zbudowania kanałów komunikacji strategicznej oraz zredefiniowania potrzeb i możliwości w zakresie edukacji społeczeństwa, w tym kształtowania postaw proobronnych. Powyższe niejako potwierdza potrzebę wszechstronnego i holistycznego podejścia do kwestii szeroko rozumianej odporności, a ze względu na silne współzależności wymaga sprawnej i skutecznej współpracy pomiędzy stroną cywilną a wojskową w celu uzyskania efektu wzmocnienia. Potwierdzeniem

tego są wypowiedzi np. uczestników corocznej konferencji GlobState organizowanej poprzez Sztab Generalny Wojska Polskiego oraz Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych, którzy zwracają uwagę, że odporność ma kluczowe znaczenie dla skutecznego odstraszenia i obrony. Co więcej, ranga odporności w Polsce została podniesiona poprzez zatwierdzenie przez Prezydenta RP w maju 2020 r. *Strategii Bezpieczeństwa Narodowego*²⁷, w której obok obrony powszechnej²⁸ odporność została wskazana jako podstawowy imperatyw wzmacniający bezpieczeństwo Polski.

- **Potrzeba rozwijania nowych zdolności bazy przemysłowej na wypadek kolejnych turbulencji w łańcuchach dostaw.** Funkcjonowanie podmiotów rynkowych i tworzonych przez nie łańcuchów dostaw w zmiennej i nieprzewidywalnej rzeczywistości wymaga szczególnej dbałości o odporność łączących je sieci oraz ich podatność na adaptację. Tym samym należy dążyć do zachowania odporności łańcuchów dostaw w sytuacji wystąpienia negatywnych scenariuszy w środowisku gospodarczym. Jednocześnie powinny one zachowywać wysoką zdolność do adaptacji w przypadku pojawienia się szans w otoczeniu zewnętrznym. W tym względzie należy oczekiwać, że w najbliższych latach adaptacyjność łańcuchów dostaw będzie stanowić symptomatyczny przejaw rosnących kompetencji rynkowych, a skuteczne zarządzanie nimi nieodłącznie będzie związane z wdrażaniem nowych rozwiązań w połączeniu z nowoczesnymi technologiami. Co ważne, konieczne podnoszenie odporności łańcucha dostaw obejmować powinno niwelowanie wewnętrznych i zewnętrznych czynników powodujących zakłócenia w jego funkcjonowaniu. W rezultacie wzrastać będzie zdolność do zapobiegania transmisji tych zakłóceń na kolejne ogniwa – i tym samym – propagacji negatywnych skutków ryzyka na większą liczbę podmiotów w łańcuchu dostaw. Wymaga to właściwego modelowania współpracy podmiotów w tych strukturach, którymi są właśnie łańcuchy dostaw (Bukowska-Piestrzyńska i in., 2022, s. 129-130).

²⁷ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* jest dokumentem określającym kompleksową wizję kształtowania bezpieczeństwa narodowego we wszystkich jego wymiarach. Zapisy ww. dokumentu stanowią podstawę do ich dalszego rozwinięcia w krajowych dokumentach strategicznych w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego i rozwoju Polski [przyp. aut.].

²⁸ Koncepcja obrony powszechnej polega na tym, że do obrony suwerenności państwa angażuje się całe państwo i społeczeństwo, a siły zbrojne są tylko jednym z wielu elementów systemu obronnego [przyp. aut.].

WYZWANIA DLA BEZPIECZEŃSTWA POLSKI W OBSZARZE POLITYKI I GEOPOLITYKI W PERSPEKTYWIE DO 2040 ROKU

W obszarze polityki i geopolityki w perspektywie do 2040 roku autorzy zidentyfikowali osiem kluczowych wyzwań:

1. **Uzyskanie zdolności do szybkiej adaptacji w kontekście zmian zachodzących nie tylko w obszarze politycznym i geopolitycznym, ale również zmian w obszarze gospodarki, społecznym (w szczególności demograficznym), urbanizacji, technologicznym czy środowiska naturalnego.** Ocenia się, że w najbliższych dekadach najsukcesywniejszymi państwami prawdopodobnie będą te, które potrafią zbudować konsensus społeczny i zaufanie do zbiorowych działań w zakresie adaptacji oraz będą potrafiły wykorzystać wiedzę fachową, zdolności i relacje podmiotów niepaństwowych w celu uzupełnienia potencjału państwa²⁹.
2. **Prowadzenie racjonalnej polityki mającej na celu uzyskanie i utrzymanie dywersyfikacji dostaw surowców energetycznych oraz próby dojścia do niezależności energetycznej i niskoemisyjności CO₂ systemu energetycznego poprzez np. inwestycje w energię jądrową i odnawialne źródła energii (OZE).** Biorąc pod uwagę zmiany na rynkach energetycznych w latach 2021–2022 wywołane pandemią COVID-19 oraz przede wszystkim inwazją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, już 29 marca 2022 r. Rada Ministrów przyjęła założenia do aktualizacji *Polityki energetycznej Polski do 2040 roku*, PEP2040. Dokument ten wskazuje, że zaktualizowana polityka energetyczna Polski musi poza już przyjętymi trzema filarami, takimi jak: sprawiedliwa transformacja, zeroemisyjny system energetyczny, dobra jakość powietrza uwzględniać również czwarty filar – suwerenność energetyczną, której szczególnym elementem jest zapewnienie szybkiego uniezależnienia krajowej gospodarki od importowanych paliw kopalnych (węgiel, ropa naftowa i gaz ziemny) oraz pochodnych (LPG, olej napędowy, benzyna, nafta)

²⁹ W amerykańskim raporcie pt. *Global Trends 2040: A More Contested World* (National Intelligence Council, 2021) w kwestii adaptacji do zachodzących zmian w świecie do 2040 roku podkreślono, że [...] adaptacja będzie zarówno imperatywem, jak i kluczowym źródłem korzyści dla wszystkich aktorów na tym świecie. Na przykład zmiana klimatu zmusi prawie wszystkie państwa i społeczeństwa do przystosowania się do konsekwencji wzrostu średnich temperatur na Ziemi. Niektóre środki są tak tanie i proste, jak przywracanie lasów namorzynowych lub zwiększanie magazynowania wody deszczowej; inne są tak złożone, jak budowanie potężnych zapór morskich czy planowanie relokacji dużych populacji. Zmiany demograficzne również będą wymagały szerokiej adaptacji. Kraje o bardzo starzejących się populacjach, takie jak Chiny, Japonia i Korea Południowa, a także Europa, staną w obliczu ograniczeń wzrostu gospodarczego w przypadku braku strategii adaptacyjnych, takich jak automatyzacja i zwiększona imigracja. Technologia będzie kluczową drogą do uzyskania przewagi poprzez adaptację. Na przykład kraje, które będą w stanie wykorzystać wzrost produktywności dzięki sztucznej inteligencji (AI), będą miały rozszerzone możliwości gospodarcze, które pozwolą rządowi świadczyć więcej usług, zmniejszyć dług publiczny, finansować niektóre koszty starzejącej się populacji i pomóc niektórym krajom wschodzącym uniknąć pułapki średniego dochodu. Korzyści z technologii, takiej jak sztuczna inteligencja, będą nierównomiernie rozłożone w obrębie państw i między nimi, a szerzej, adaptacja prawdopodobnie ujawni i zaostrzy nierówności (National Intelligence Council, 2021, s. 3).

z Federacji Rosyjskiej³⁰ oraz innych krajów objętych sankcjami gospodarczymi poprzez dywersyfikację dostaw, inwestycje w moce produkcyjne, infrastrukturę sieciową i magazynowanie oraz w paliwa alternatywne. Ponadto mając na uwadze takie czynniki jak: presja regulacyjna ze strony Komisji Europejskiej, zmiana myślenia biznesu międzynarodowego upatrującego szans w transformacji niskoemisyjnej oraz rozwój technologiczny powodujący spadek cen energii ze źródeł odnawialnych, w Polsce podjęto już działania mające na celu sprostanie tym wyzwaniom poprzez wdrożenie m.in. tzw. koncepcji energii rozproszonej, której istotą jest rozproszenie źródeł, czyli ich fizyczne umiejscowienie w wielu lokalizacjach. W tym kontekście przewiduje się działania mające na celu:

- rozbudowę krajowych źródeł wytwórczych, w tym rozproszonych technologii odnawialnych i niskoemisyjnych, a także szybszą integrację odnawialnych źródeł energii we wszystkich sektorach w ramach zwiększenia dywersyfikacji technologicznej oraz niezależności energetycznej, z uwzględnieniem zapewnienia stabilności pracy systemu energetycznego i ograniczania jego wpływu na środowisko;
- dalszy rozwój odnawialnych źródeł jako element dywersyfikacji miksu elektroenergetycznego, zakładający w perspektywie 2040 r. dążenie do osiągnięcia około połowy produkcji energii elektrycznej z OZE; wraz z kontynuacją wzrostu zainstalowanej mocy źródeł wiatrowych i słonecznych zakładana jest intensyfikacja działań mających na celu zwiększenie wykorzystania OZE niezależnych od warunków atmosferycznych (m.in. źródeł energetyki wodnej, biomasowej, biogazowej, biometanowej, geotermalnej); w planach tych szczególnie pożądane będzie wykorzystanie OZE w społecznościach energetycznych (w tym w klastrach energii i spółdzielniach energetycznych) oraz w ramach instalacji hybrydowych;
- działania wzmacniające rozwój sieci elektroenergetycznych, mechanizmów automatyzacji, technologie zapewniające wysoki poziom cyberbezpieczeństwa, a także zwiększenie potencjału magazynowania energii elektrycznej i ciepła na poziomie prosumentów, wytwórców OZE, operatorów sieci oraz agregatorów;
- perspektywiczne wdrożenie technologii małych modułowych reaktorów jądrowych (SMR) jako alternatywę dla jednostek konwencjonalnych m.in. do wytwarzania ciepła procesowego w przemyśle i ciepłownictwie oraz wzmocnienia bezpieczeństwa energetycznego na poziomie lokalnym w elektroenergetyce;

³⁰ W ocenie wielu ekspertów ds. energetyki dodatkowo jako konsekwencja rosyjskiej agresji na Ukrainę, rosyjskie paliwa kopalne jak węgiel, ropa naftowa i w szczególności gaz ziemny powinny zostać na trwałe wyeliminowane z europejskich rynków energii. Rosja, zachowując swoją imperialną i ekspansjonistyczną doktrynę państwową, powinna być postrzegana przez Unię Europejską jako długookresowe źródło zagrożeń dla jej bezpieczeństwa i niestabilności dla środowiska międzynarodowego [przyp. aut.].

- zapewnienie finansowania i rozwoju inwestycji ukierunkowanych na rozwój oraz integrację w systemie nowych niskoemisyjnych technologii, wzmacniających jednocześnie elastyczność systemu energetycznego i bezpieczeństwo energetyczne (Ministerstwo Rozwoju i Technologii, 2022, s. 12).

W ocenie Polskiego Instytutu Ekonomicznego (PIE), jak również ekspertów kampanii NUP 2X35, dynamiczne zmiany polskiego miks energetycznego wymagają zastąpienia węgla jako dominującego źródła energii paliwem przejściowym. Według różnych ocen paliwem przejściowym energetyki może być gaz. W krajach, gdzie zrezygnowano z węgla i postawiono na OZE, jak np. w Danii, gaz okazał się paliwem przejściowym na okres kilku dekad. Zalety błękitnego paliwa to przede wszystkim mniejsza emisyjność względem węgla. Należy jednak pamiętać, że regulacje unijne zmierzają w kierunku całkowitej eliminacji paliw kopalnych, do których zalicza się także gaz. Dlatego też analizując możliwe kierunki rozwoju technologicznego w najbliższych latach, można zaobserwować, że alternatywą dla elektryfikacji gospodarki w oparciu o źródła odnawialne będzie mieszana gazu i wodoru. Jak pokazują niektóre badania, po odpowiednich modyfikacjach sieci gazowe są w stanie transportować mieszanę, której nawet 20–50 proc. może stanowić wodór. Potrzeba zapewnienia stabilności dostaw przy jednoczesnym spełnieniu wymogów polityki klimatycznej wymaga również myślenia o wielkoskalowych i niskoemisyjnych źródłach. Do takich należy energetyka jądrowa. Projekt PEP2040 przewiduje uruchomienie pierwszego bloku jądrowego o mocy 1–1,5 GW w 2033 r., zaś kolejnych pięciu do 2043 r. Łączna moc reaktorów miałaby wynieść 6–9 GW. Jak jednak pokazują doświadczenia międzynarodowe, energia jądrowa pochłania olbrzymie środki finansowe. W przypadku Polski podaje się kwoty rzędu 15–19,2 mld PLN za 1000 MW. Ponadto energetyka jądrowa potrzebuje potężne ilości wody do chłodzenia – dlatego przejście od energetyki węglowej do jądrowej podtrzyma również problem malejących zasobów hydrologicznych w kraju (Polski Instytut Ekonomiczny, 2019).

- 3. Zbudowanie zdolności do obrony powszechnej z uwzględnieniem podejścia wielodomenowego (ujęcie wielodomenowości nie tylko w aspekcie czysto wojskowym, ale też pozawojskowym).** Mowa tu o rozszerzeniu debaty o rezerwach kadrowych, włączeniu się cywilnych struktur państwa w planowanie obronne czy przygotowaniu nowoczesnego systemu ochrony ludności (obrony cywilnej). Założyć należy przy tym niezbędną synergii w rozumieniu współczesnego pojęcia bezpieczeństwa państwa – od bezpieczeństwa militarnego i energetycznego po zwiększony poziom bezpieczeństwa technologicznego, cyberbezpieczeństwa, bezpieczeństwa informacyjnego, a także wodnego i żywnościowego.
- 4. Podjęcie działań na rzecz wzmocnienia systemu ochrony ludności na wypadek katastrof naturalnych i technicznych, kryzysów humanitarnych oraz uwzględniającego potencjalnego agresora – Federację Rosyjską.** Należy

uwzględnić działanie Obrony Cywilnej w sytuacjach kryzysowych oraz klęsk poprzez rozbudowę i adaptację parkingów podziemnych na ukrycia dla ludzi oraz budowę parkingów w nowo powstających obiektach przy uwzględnieniu wszystkich parametrów technicznych umożliwiających pełne ich wykorzystanie w tym celu. W tym względzie należy rozważyć zmiany m.in. w prawie budowlanym, jak również rozważyć rozbudowę alternatywnych ujęć wody (np. pompy osiedłowe). Jeśli Rosja stosuje terror państwowy oraz strategię zniszczenia i wyniszczenia wobec społeczeństwa państwa atakowanego, to kluczowym wyzwaniem jest zbudowanie spójnego krajowego i być może regionalnego systemu ochrony ludności, pozwalającego efektywnie zapewnić bezpieczeństwo własnym obywatelom. Tak dostosowany do aktualnych wyzwań system powinien obejmować także ochronę infrastruktury krytycznej z jej kluczowymi, niezbędnymi do funkcjonowania społeczeństwa usługami m.in. zaopatrzenia w energię, ciepło, wodę, usługi transportowe, środki medyczne oraz system rządzenia.

5. **Utrzymanie konsensusu społeczno-politycznego względem potrzeb finansowania sił zbrojnych wśród obywateli, ale też głównych podmiotów zantagonizowanej sceny politycznej.** Obecnie istniejąca akceptacja względem wydatkowania niezbędnych środków na obronność (szeroko pojmowaną) spowodowana rosyjską agresją na Ukrainę może zostać podważona w najbliższych latach, szczególnie w przypadku wystąpienia turbulencji w obszarze systemu ekonomicznego państwa. Strategicznym celem staje się więc osiągnięcie konsensusu politycznego i społecznego, analogicznego do tego, które np. miało miejsce w kwestii akcesji Polski do NATO.
6. **Wdrożenie perspektywicznego Planu Modernizacji Technicznej – PMT akceptowanego przez pryzmat jego długookresowego wymiaru (politycznie, technologicznie, militarnie).** Mowa tu o połączeniu czynnika dozbrojenia z przygotowaniem się do przeobrażeń technologicznych, definiujących w przyszłości nowe wymagania względem przestrzeni walki (utrzymanie możliwości B+R w przypadku polskiego przemysłu, nauki itd., a także włączenie Polski w działania sojusznicze wobec nowych, przełomowych technologii, których dostępność byłaby niemożliwa z racji braku wystarczających środków finansowych w jednym kraju). Trzeba przy tym optować za jak najszerzym wykorzystaniem natowskiego inkubatora innowacyjności czy też Europejskiego Funduszu Obronnego i innych formatów sojuszniczych.
7. **Podejmowanie przez Polskę działań na rzecz utrzymania spoiwości NATO nie tylko w rejonie Europy Środkowej i Wschodniej.** Z perspektywy doświadczeń z rosyjskiej agresji na Ukrainie kluczowym wyzwaniem jest uzyskanie zdolności do zatrzymania sił agresora na linii granicy państwa. Z tych przyczyn w interesie państw całej wschodniej flanki NATO, w tym Polski, jest zmiana priorytetu w strategii NATO zgodnie z zasadą: od wysuniętej obecności do wysuniętej obrony. Ponadto Polska powinna stać się kluczowym partnerem zwolenników natowskiego podejścia „360 stopni” do postrzegania strategicznych zagrożeń. Widząc

potrzebę lobbowania wzmocnienia i utrzymania obecności sojuszniczej w Europie Środkowej i Wschodniej, niezbędne jest zrozumienie również potrzeb strategicznych w rejonach m.in. Morza Czarnego, Morza Śródziemnego, Arktyki, a nawet misji reagowania kryzysowego poza obszarem europejskim (np. Afryka Północna, Sahel). Podejście „360 stopni” jest zbudowane na filarze tworzenia aktywnego NATO, które pomimo naturalnych partykularyzmów powinno wypracować balans pomiędzy potrzebami obronnymi sojuszników a funkcją odstraszania.

8. **Podtrzymywanie zdolności do efektywnej kooperacji sojuszniczej z USA, a także z europejskimi sojusznikami, w tym z Niemcami, Francją, Wielką Brytanią oraz państwami Europy Środkowo-Wschodniej.** Z perspektywy Polski trudno jest współcześnie uznawać za realne zastępowanie roli naszych sojuszników transatlantyckich innymi podmiotami. Kwestią sporną byłaby w tym zakresie sfera wartości sojuszniczych, nie wspominając o zdolnościach do realnego wypełnienia zobowiązań sojuszniczych. Stąd, pomimo pewnych różnic ideologicznych czy też politycznych, istnieje strategiczna potrzeba rozwijania współpracy wojskowej z USA, Niemcami, Francją czy też Wielką Brytanią. Nie oznacza to pomijania wzmocnionej kooperacji z innymi państwami (np. Szwecją, Finlandią czy Ukrainą), w ramach której trzeba szczególnie uwzględnić położone w analogicznej co Polska sytuacji Rumunię i państwa bałtyckie. Wydaje się jednak, że Polska wciąż ma ograniczone zdolności (choć te w obliczu trwającej wojny w Ukrainie te zdolności znacznie wzrosły) do samodzielnego kształtowania otaczającej ją przestrzeni (przede wszystkim w obszarze bezpieczeństwa) w dłuższej perspektywie, ale za to posiada zdolności do odgrywania roli moderatora w tym zakresie w Europie Środkowo-Wschodniej. Przemawia za tym chociażby fakt, że Polska charakteryzuje się wysokim poziomem wypełniania zobowiązań sojuszniczych oraz możliwością jednoczesnego, twardego akcentowania zagrożeń i form minimalizowania tych zagrożeń w regionie.

ZAKOŃCZENIE

Niniejsza analiza postpandemicznego środowiska bezpieczeństwa z wojną w Ukrainie w tle w wymiarze politycznym i geopolitycznym w perspektywie do 2040 roku zrealizowana w ramach kampanii pk. Nowe Urządzenie Polskie – NUP 2X35 pozwala stwierdzić, że obecne oraz przyszłe środowisko bezpieczeństwa będzie nadal charakteryzować się dużą dynamiką zmian i niepewnością oraz występowaniem szeregu wyzwań i zagrożeń związanych z przemianami ładu międzynarodowego, możliwością wystąpienia globalnego kryzysu gospodarczego, migracjami oraz zmianą klimatu.

W aspekcie politycznym i geopolitycznym przyszłe środowisko bezpieczeństwa dalej będzie się cechować nieprzewidywalnością i niepewnością. Tworzący się na naszych oczach nowy (nie)ład międzynarodowy (najprawdopodobniej wielobiegunowy i policentryczny, ale z dwoma dominującymi biegunami) – ukształtowany częściowo przez wyzwania pochodzące z imperialistycznych ambicji Rosji i Chin – w ocenie ekspertów kampanii NUP 2X35 będzie przede wszystkim platformą do wzmożonej rywalizacji pomiędzy podmiotami stosunków międzynarodowych. Co ważne, prawdopodobnie nowy ład może być przyczynkiem do rozpoczęcia zarówno nowych, jak i odmrożenia starych konfliktów zbrojnych, ponieważ państwa i podmioty niepaństwowe będą wykorzystywać nowe instrumenty oddziaływania, a przy okazji niszczyć normy międzynarodowe, które zapewniały stabilność polityczną w ostatnich dziesięcioleciach. Powyższe sprawia, że możemy wyobrazić sobie wiele prawdopodobnych scenariuszy dla świata w perspektywie do 2040 r. – od demokratycznego renesansu po transformację globalnej współpracy – oczywiście w zależności od interakcji czy ludzkich wyborów po drodze.

Między innymi w wyniku szybkiego postępu technologicznego, w tym technologii informacyjnych, świat w 2040 roku będzie jeszcze bardziej złożony, ale i wrażliwszy na te procesy niż jest obecnie. Wiele trendów będzie się wzajemnie przenikać, dając w rezultacie kompleksową grę zmian i efektów, jak chociażby poważne zmiany w polityce światowej, zmiany w funkcjonowaniu poszczególnych społeczności i całej ludzkości, dalszy dynamiczny rozwój nowoczesnych technologii czy zwiększoną dbałość o środowisko naturalne. Przedmiotowe zmiany zwielokrotnią testy systemów odporności państw czy adaptacji społeczności do zmieniających się uwarunkowań geopolityczno-społeczno-ekonomiczno-technologicznych, często przekraczając zdolność istniejących systemów i modeli. Co więcej, nierównowaga między istniejącymi

a przyszłymi wyzwaniami/zagrożeniami a zdolnością państw/institucji i systemów do reagowania na nie prawdopodobnie jeszcze bardziej wzrośnie.

Należy zauważyć, że kampania pk. Nowe Urządzenie Polskie – NUP 2X35 jest jednym z działań mających na celu rozwijanie zdolności do identyfikowania uwarunkowań przyszłego środowiska bezpieczeństwa państwa oraz wymagań, przed którymi będą stały Siły Zbrojne RP. W kolejnych cyklach kampanii NUP 2X35 zamierzamy podjąć działania ukierunkowane na określenie wpływu zidentyfikowanych czynników i trendów w środowisku bezpieczeństwa na środowisko operacyjne i sposób użycia Sił Zbrojnych RP z wykorzystaniem metod prognozowania heurystycznego (ang. *foresight*) oraz prognozowania scenariuszowego opartego na grach wojennych (ang. *wargaming*). Kontynuowana będzie również praca w inkluzywnych wspólnotach praktyków integrujących ekspertów z różnych dyscyplin naukowych badających stany otoczenia oraz procesy w środowisku bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej. Jednocześnie wyrażamy nadzieję, że niniejsza monografia oraz inne wyniki prac prowadzonych w ramach kampanii NUP 2X35 będą inspiracją do kontynuowania szerokiej debaty eksperckiej na temat wyzwań dla bezpieczeństwa państwa oraz przyczynią się do zwiększenia świadomości społecznej w tym obszarze.

BIBLIOGRAFIA

- Alonso-Trabanco, J. M. (2022, 22 sierpnia). *Assessing potential outcomes of the Ukrainian war*. Geopolitical Monitor. <https://www.geopoliticalmonitor.com/assessing-potential-outcomes-of-the-ukraine-war/>
- Andrzejczak, R. T. (2022, 28-30 listopada). *Shaping National Security to Meet Challenges of Future Operational Environment: The Central and East European Perspective* [Wystąpienie inauguracyjne konferencji]. 5th Annual International Research Conference GlobState, Warszawa
- Bagshaw, E. (2021, 17 listopada). *Kissinger: US and China must realise there can be no victor without destroying humanity*. The Sydney Morning Herald. <https://www.smh.com.au/world/asia/kissinger-us-and-china-must-realise-there-can-be-no-victor-without-destroying-humanity-20211117-p599oc.html>
- Biswas, A. (2020, 18 maja). *Not black swan or grey rhino: Why black jellyfish is the perfect metaphor for the COVID-19 pandemic*. Scroll.in. <https://scroll.in/article/961823/not-black-swan-or-grey-rhino-why-black-jellyfish-is-the-perfect-metaphor-for-the-Covid-19-pandemic>
- Bojanowicz, R. (2023, 5 marca). „The Sun”: Zdaniem Putina wojna na Ukrainie miała doprowadzić do rozpadu NATO. Forsal.pl. <https://forsal.pl/swiat/rosja/artykuly/8673941,the-sun-putin-wojna-w-ukrainie-rozpad-nato.html>
- Budzisz, M. (2021a). *Wszystko jest wojną. Szkice o rosyjskiej kulturze strategicznej*. Wydawnictwo Zona Zero.
- Budzisz, M. (2021b, 15 grudnia). *W obliczu chińsko-rosyjskiego aliansu wojskowego*. wPolityce.pl. <https://wpolityce.pl/swiat/578178-w-obliczu-chinsko-rosyjskiego-aliansu-wojskowego>
- Bukowska-Piestrzyńska, A., Doński-Lesiuk, J., Karkowski, T. A., & Motowidlak, U. (2022). *Adaptacyjność łańcuchów dostaw we współczesnej gospodarce. Studium na przykładzie produktów leczniczych i wyrobów medycznych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. https://dspace.uni.lodz.pl/bitstream/handle/11089/41813/Bukowska_Piestrzynska_i%20in._Adaptacyjnosc.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Bryc, A. (2009). *Rosja w XXI wieku: Gracz światowy czy koniec gry?* Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Bryc, A. (2016). Is Russia back to the game? *Kultura i Edukacja*, 4(114), 115–124. <https://doi.org/10.15804/kie.2016.04.08>
- Bryc, A. (2017). The Russian Federation in reshaping a post-cold war order. *Politeja*, 62, 161–174. <https://doi.org/10.12797/Politeja.16.2019.62.09>
- Brzeziński, Z. (1997). *The Grand Chessboard*. Basic Books.
- Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych. (2020, 24 kwietnia). *Globalna i regionalna rozgrywka pandemią COVID-19* [Webinarium].
- Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych. (2021a, 17 lutego). *Świat po pandemii COVID-19: wymiar geopolityczny* [Webinarium].
- Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych. (2021b, 27 października). *Żeby wygrać trzeba grać. Polska w erze rywalizacji mocarstw* [Webinarium].

- Chesbrough, H. W. (2003). The era of open innovation. *MIT Sloan Management Review*, 44(3), 35–41.
- Chesbrough, H. W., & Appleyard, M. M. (2007). Open innovation and strategy. *California Management Review*, 50(1), 57–76. <https://doi.org/10.2307/41166416>
- Cohen, W. M., & Levinthal, D. A. (1990). Absorptive capacity: A new perspective on learning and innovation. *Administrative Science Quarterly*, 35(1), 128–152. <https://doi.org/10.2307/2393553>
- Colombo, R., & Souleimanov, E. A. (2022). *Counterinsurgency Warfare and Brutalisation The Second Russian-Chechen War*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Daase, Ch., & Kessler, O. (2007). Knowns and unknowns in the “war on terror”: Uncertainty and the political construction of danger. *Security Dialogue*, 38(4), 411–434. <https://www.jstor.org/stable/26299636?refreqid=excelsior%3A6a46b8b204cce5223e1d1e8acb832095>
- DiBella, A. J. (2010). Can the U.S. Army become a learning organization? *Joint Force Quarterly*, 56, 117–122.
- Erlanger, S. (2023, 26 stycznia). *Ukraine war accelerates shift of power in Europe to the East*. New York Times. <https://www.nytimes.com/2023/01/26/world/europe/eu-nato-power-ukraine-war.html>
- Francis, D. (2023, 28 stycznia). *Poland is leading Europe's response to the Russian invasion of Ukraine*. Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/poland-is-leading-europes-response-to-the-russian-invasion-of-ukraine/>
- Freeman, T. E., & Calton, M. A. (2020). Building military learning organizations: Many birds, one stone. *The Learning Organization*, 28(3), 257–269. <https://doi.org/10.1108/TLO-12-2019-0181>
- Garvin, D. A. (1993). Building a learning organization. *Harvard Business Review*, 71(4), 78–91.
- Glabiszewski, W. (2016). *Potencjał absorpcyjny przedsiębiorstw finansowych w Polsce w procesie transferu innowacyjnych technologii*. Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Gryz, J. (2013). *Bezpieczeństwo państwa. Władza – polityka – strategia*. Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej.
- Haass, R. (2021, 29 września). The age of America first. Washington's flawed new foreign policy consensus. *Foreign Affairs*, 100(6). <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-09-29/biden-trump-age-america-first>
- Hrynkiewicz, J., Gałązka, A., Hut, P., Knap, J., Kurkiewicz, J., Kuroпка, I., Potrykowska, A., Sobczak, I., Śleszyński, P., & Szukalski, P. (2020). *Sytuacja demograficzna Polski*. Rządowa Rada Ludnościowa.
- Jureńczyk, Ł. (2017). Polityczno-wojskowy wymiar rywalizacji między Chińską Republiką Ludową a Stanami Zjednoczonymi Ameryki w XX i XXI wieku. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K. Politologia*, 24(2), 9–27.
- Jureńczyk, Ł. (2019). Okoliczności i postawa NATO wobec polityki militarnej Rosji na Ukrainie. *Rocznik Integracji Europejskiej*, (13), 115–128.
- Jureńczyk, Ł. (2020a). Uwarunkowania budowy i rozwoju bazy morskiej Chińskiej Republiki Ludowej w Dżibuti. *Roczniki Humanistyczne*, 68(9), 5–20.
- Jureńczyk, Ł. (2020b). Analysing China's „Angola model”: A pattern for Chinese involvement in Africa? *Strategic Review for Southern Africa*, 42(2), 42–56.
- Jureńczyk, Ł., Mokrzycki, J., & Reczkowski, R. (red.). (2020). *Principles of War and Operational Art in the Context of the Future Security Environment*. Doctrine and Training Centre of the Polish Armed Forces; Kazimierz Wielki University.
- Kefferpütz, R. (2020, 18 czerwca). *Geopolitics in pandemic times*. Green European Journal. <https://www.greeneuropeanjournal.eu/geopolitics-in-pandemic-times/>
- Kozieł, H. (2023, 17 stycznia). *Chiny: PKB wzrósł o 3 procent w 2022 roku*. PARKIET. <https://www.parkiet.com/gospodarka-swiatowa/art37789471-chiny-pkb-wzroslo-o-3-procent-w-2022-roku>

- Krzemiński, A. (2023, 28 stycznia). Nowa żelazna kurtyna. Rosja ustawia się plecami do Zachodu. *Tygodnik Polityka*. <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/2199542,1,nowa-zelazna-kurtyna-rosja-ustawia-sie-plecami-do-zachodu.read>
- Kukiel, M. (1929). *Zarys historii wojskowości w Polsce*. Krakowska Spółka Wydawnicza.
- Lis, A. (2014). Knowledge creation and conversion in military organizations: How the SECI model is applied within armed forces. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, 10(1), 57–78. <https://doi.org/10.7341/20141012>
- Lis, A. (2017). Relacyjny wymiar zdolności organizacji do absorpcji wiedzy zewnętrznej. *Organizacja i Kierowanie*, 2, 313–328.
- Lis, A. (2018). Rozwój badań naukowych w zakresie zdolności absorpcyjnej organizacji. *Organizacja i Kierowanie*, 3, 77–96.
- Lis, A., & Mokrzycki, J. (2022). Inclusive network approach to conduct military foresight analysis: The case study of the NUP 2X35 campaign. *Wiedza Obronna*, 281(4), 149–162. <https://doi.org/10.34752/2022-I281>
- Lis, A., & Reczkowski, R. (red.). (2022a). *Security Environment in the (Post) Pandemic World and its Implications for the Conduct of Military Operations*. Wydawnictwo Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych.
- Lis, A., & Reczkowski, R. (red.). (2022b). *Strategic and Operational Challenges in the (Post) Pandemic World*. Doctrine and Training Centre of the Polish Armed Forces.
- Lis, A., & Sudolska, A. (2015). Absorptive capacity and its role for the company growth and competitive advantage: The case of Frauenthal Automotive Toruń company. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, 11(4), 63–91. <https://doi.org/10.7341/20151143>
- Lis, A. & Sudolska, A. (2017). Inter- and intra-firm learning synergy through integrating absorptive capacity and employee suggestion processes: The case study of Frauenthal Automotive Toruń company. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, 13(1), 25–67. <https://doi.org/10.7341/20171312>
- Lis, A. (2022). „Oburęczne” planowanie i myślenie strategiczne w organizacjach wojskowych: W poszukiwaniu synergii pomiędzy podejściem pozycyjnym i zasobowym. W J. Tarczyński & A. Lis (red.), *Zarządzanie informacją i wiedzą na potrzeby analiz strategicznych i operacyjnych Sił Zbrojnych RP*. Centralna Biblioteka Wojskowa; Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych.
- Lis, A., Reczkowski, R., & Gil, W. (2022). Analizy w cyklu zarządzania wiedzą w organizacjach wojskowych. W J. Tarczyński & A. Lis (red.), *Zarządzanie informacją i wiedzą na potrzeby analiz strategicznych i operacyjnych Sił Zbrojnych RP*. Centralna Biblioteka Wojskowa; Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych.
- Luttwak, E. (2000). *Turbokapitalizm. Zwycięzcy i przegrani światowej gospodarki*. Wydawnictwo Dolnośląskie.
- Michta, A. A. (2021, 14 grudnia). *Russia and China's dangerous decline*. The Wall Street Journal. https://www.wsj.com/articles/russia-and-china-dangerous-population-decline-into-pacific-pivot-research-development-taiwan-ukraine-11639497466?mod=hp_opin_pos_2#cxrecs_s
- Ministerstwo Rozwoju i Technologii. (2022). *Strategia Rozwoju Energii Rozproszonej w Polsce do 2040 roku – projekt*. Pobrano z <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/projekt-strategii-energetyki-rozproszonej>
- Mokrzycki, J., Reczkowski, R., & Cieśla, S. (red.) (2020). *Raport NUP 2X35: Analiza środowiska bezpieczeństwa w perspektywie 2035 roku*. Wydawnictwo Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych.

- Mokrzycki, J., & Lis, A. (2020). Kampania NUP 2X35 narzędziem transformacji Sił Zbrojnych RP w organizację wiedzy. *Przegląd Sił Zbrojnych*, (6), 10–15.
- Mokrzycki, J., Lis, A., & Reczkowski, R. (red.). (2021). *Principles of War and Operational Art in the Context of the Future Security Environment: Central and East European Perspective*. Wydawnictwo Centrum Doktryny i Szkolenia Sił Zbrojnych.
- Morning Joe. (2023, 8 lutego). *How Poland is leading efforts to help Ukraine*. MSNBC News. <https://www.msnbc.com/morning-joe/watch/how-poland-is-leading-efforts-to-help-ukraine-162889285516>
- National Intelligence Council. (2021, marzec). *Global Trends 2040: A More Contested World*. https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/GlobalTrends_2040.pdf
- NATO Allied Command Transformation. (2017). *Strategic Foresight Analysis 2017 Report*. Pobrano z https://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/171004_sfa_2017_report_hr.pdf
- NATO Allied Command Transformation. (2020). *Regional Perspectives Report on North Africa and The Sahel*. Pobrano z https://www.act.nato.int/application/files/6016/1376/3518/SFA_Regional_Perspectives_Report_on_North_Africa_and_the_Sahel_final_print.pdf
- NATO Allied Command Transformation. (2021a). *Regional Perspective Report on Russia*. Pobrano z <https://www.act.nato.int/application/files/9816/1350/4281/regional-perspectives-2021-01.pdf>
- NATO Allied Command Transformation. (2021b). *Regional Perspective Report on the Arctic*. Pobrano z <https://www.act.nato.int/application/files/8516/3236/7596/regional-perspectives-2021-04.pdf>
- NATO Allied Command Transformation. (2022). *Regional Perspectives Report on the Indo-Pacific*. Pobrano z <https://www.act.nato.int/application/files/1616/6118/3976/regional-perspectives-2022-07-v2.pdf>
- Pawlak, C. (2019). Budowanie odporności państwa. *Pomorskie Forum Bezpieczeństwa*, I(6), 7–11.
- Pawlak, C. (2020). Trendy geopolityczne i ich implikacje – wyzwaniem dla zapewnienia bezpieczeństwa. *Pomorskie Forum Bezpieczeństwa*, I(8), 63–67.
- Pawlak, C. (2022a, 8 czerwca). *(Nie)oczywiste skutki wojny na Ukrainie*. Defence 24. https://defence24.pl/geopolityka/nieoczywiste-skutki-wojny-na-ukrainie-opinia?fbclid=IwAR2mMnXA_H5JfxuOtxo_NecXD05PshXnT8X0Ytt-gaA1LlX0qq3kXDnE9xY
- Pawlak, C. (2022b, 18 września). *Siły zbrojne w świetle nadchodzących wyzwań*. Defence 24. <https://defence24.pl/sily-zbrojne-w-swietle-nadchodzacych-wyzwan-opinia?fbclid=IwAR1bEMgIAS5wEAI3XX3k33hGTcj2UUDLRuD4ie5FVs7q6zfdQ2FX8zepjvA>
- Piechowiak-Lamparska, J. (2017). International risk factors occurring in the Caspian Sea region. *Athenaeum*, 56, 193–204. <https://doi.org/10.15804/athena.2017.56.12>
- Piechowiak-Lamparska, J. (2019). The beginning of a new Cold War? The failure of the NATO-Russia strategic partnership. W L. Czechowska, A. Tyushka, A. Domachowska, K. Gawron-Tabor & J. Piechowiak-Lamparska (red.), *States, International Organizations and Strategic Partnerships* (s. 166–184). Edward Elgar Publishing.
- Piotrowski, M. A. (2022, 19 października). *Znaczenie relacji z Azją i Europą w Strategii bezpieczeństwa narodowego USA*. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. <https://www.pism.pl/publikacje/znaczenie-relacji-z-azja-i-europa-w-strategii-bezpieczenstwa-narodowego-usa>
- Podraza, A. (2016). Promocja demokracji a bezpieczeństwo europejskie: skuteczność i dylematy polityki wschodniej Unii Europejskiej w XXI w. *Politeja. Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego*, 41(2), 161–180.

- Podraza, A. (2018). The decline of the United States and the survival of NATO in the post-cold war period – a theoretical discussion. W A. Podraza (red.), *Transatlantic or European Perspective of World Affairs: NATO and the European Union towards Problems of International Security in the 21st Century*. Universidad de Alcalá.
- Podraza, A. (2020). Nowy porządek globalny a relatywny spadek znaczenia Stanów Zjednoczonych w XXI wieku. W A. Łukasik-Turecka & K. Słowiński (red.), *Logos i ethos w polityce: księga jubileuszowa profesora Stanisława Wójcika*. Wydawnictwo KUL.
- Podraza, A. (2022). The European Union and global competition in the post-pandemic world. W A. Lis & R. Reczkowski (red.), *Security Environment in the (Post) Pandemic World and Its Implications for the Conduct of Military Operations: GlobState, Vol. 4, Issue 2* (s. 30–35). Wydawnictwo Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych.
- Polcikiewicz, Z. (2019a). Cooperation between NATO and the European Union for shaping international security. *Copernicus Journal of Political Studies*, 1(14), 65–83.
- Polcikiewicz, Z. (2019b). Charakter współczesnego środowiska bezpieczeństwa. W Z. Polcikiewicz, P. Siemiątkowski & P. Tomaszewski (red.), *Współczesne wyzwania polityki bezpieczeństwa państwa* (s. 31–48). Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”.
- Polcikiewicz, Z. (2020). *Teoretyczne i praktyczne aspekty strategii bezpieczeństwa*. Uniwersytet Mikołaja Kopernika.
- Polski Instytut Ekonomiczny. (2019, 21 grudnia). *Dywersyfikacja polskiego miks energetycznego już nie tylko konieczna, ale i możliwa*. <https://pie.net.pl/dywersyfikacja-polskiego-miksu-energetycznego-juz-nie-tylko-konieczna-ale-i-mozliwa/>
- Polski Instytut Ekonomiczny. (2020). *Pandenomics: Zestaw narzędzi fiskalnych i monetarnych w dobie kryzysów*. <https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2020/04/PIE-Pandenomics.pdf>
- Poltras, C. (2022, August 25). *Yale researchers identify 21 sites in Donetsk oblast, Ukraine used for civilian interrogation, processing, and detention*. Yale School of Public Health. <https://ysph.yale.edu/news-article/yale-researchers-identify-21-sites-in-donetsk-oblast-ukraine-used-for-civilian-interrogation-processing-and-detention/>
- Potulski, J. (2010). *Wprowadzenie do geopolityki*. Uniwersytet Gdański.
- Pszczel, R. (2022, 7 lipca). *The consequences of Russia's invasion of Ukraine for international security – NATO and beyond*. NATO Review. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2022/07/07/the-consequences-of-russias-invasion-of-ukraine-for-international-security-nato-and-beyond/index.html>
- Radziejewski, B. (2021, 4 stycznia). *Bliżej świata post zachodniego. Polityka międzynarodowa w czasach zarazy*. Nowa Konfederacja. <https://nowakonfederacja.pl/blizej-swiate-postzachodniego-polityka-miedzynarodowa-w-czasach-zarazy/>
- Raubo, J. M. (2019, 28 grudnia). *Kontrwywiadowczy wyścig w rejonie Azji i Pacyfiku – co możemy z niego wynieść [KOMENTARZ]*. Defence 24. <https://defence24.pl/kontrwywiadowczy-wyścig-w-rejonie-azji-i-pacyfiku-co-mozemy-z-niego-wyniesc-komentarz>
- Raubo, J. M. (2020, 17 lutego). *Świat po pandemii COVID-19: Wymiar geopolityczny [Webinarium]*. Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych
- Raubo, J. M. (2023, 4 stycznia). *Wnioski z rosyjskiej agresji na Ukrainę. Po czwarte: wojna a wyzwania dla obronności innych [KOMENTARZ]*. Defence 24. <https://defence24.pl/wnioski-z-rosyjskiej-agresji-na-ukraine-po-czwarte-wojna-a-wyzwania-dla-obronnosci-innych-komentarz>
- Reczkowski, R. (2020a). Geopolityczna rozgrywka pandemią COVID-19: Rosyjski ekosystem dezinformacji i propagandy. *Świat Idei i Polityki, tom 19*, 243–256. <https://doi.org/10.15804/siip202012>

- Reczkowski, R. (2020b). Russkije igry z NATO – od współpracy do konfrontacji. *Przegląd Sił Zbrojnych*, 6, 26–33.
- Reczkowski, R. (2022). Ewolucja współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa państwa. W M. Pomykała & I. Oleksiewicz (red.), *Dylematy bezpieczeństwa państwa we współczesnym świecie* (s. 23–36). Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej.
- Reczkowski, R., & Lis, A. (2021). The day that changed the world: The security environment 20 years after the WTC attacks. *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka*, 3(XLIV), 19–34. <https://doi.org/10.48269/2451-0718-btip-2021-3-001>
- Reczkowski, R., & Lis, A. (2022). Cognitive warfare: what is our actual knowledge and how to build state resilience? *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka*, 3(XLVIII), 51–61. <https://doi.org/10.48269/2451-0718-btip-2022-3-003>
- Senge, P. (1990). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. Doubleday Currency.
- Shea, J. (2019, 5 kwietnia). 70. rocznica NATO – szansa na nowe „wzorcowanie”. *NATO Review*. <https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2019/04/05/70-rocznica-nato-szansa-na-nowe-wzorcowanie/index.html>
- Sroczynski, G. (2022, 25 kwietnia). Putin jako pożyteczny idiota Bidena. „Dzięki tej wojnie USA odnoszą same sukcesy”. *Next Gazeta.pl*. <https://next.gazeta.pl/next/7,151003,28369106,putin-jako-pozyteczny-idiota-bidena-dzieki-tej-wojnie-usa.html>
- Sudolska, A. (2011). Potencjał absorpcyjny jako fundament rozwoju organizacji uczącej się. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu*, (169), 246–255.
- The Ministry of Defence UK. (2018). *Global Strategic Trends. The Future Starts Today* (6th ed.). Development, Concept and Doctrine Centre. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/771309/Global_Strategic_Trends_-_The_Future_Starts_Today.pdf
- The White House (2021, marzec). *Interim National Security Strategic Guidance*. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf>
- Todorova, G., & Durisin, B. (2007). Absorptive capacity: Valuing a reconceptualization. *Academy of Management Review*, 32(3), 774–786. <https://doi.org/10.5465/AMR.2007.25275513>
- Trenin, D., Denisov, A., Krivopalov, A., & Lukyanov, F. (2023, 25 stycznia). *Сработает ли ядерный стоп-кран? Россия в глобальной политике*. <https://globalaffairs.ru/articles/yadernyj-stop-kran/>
- United Nations. (2022, 20 września). *Poland – president addresses the general debate of the 77th Session of the General Assembly of the UN*. UN Web TV. <https://media.un.org/en/asset/k16/k167rof6ez>
- Wenger, E. (1996). Communities of practice: The social fabric of a learning organization. *The Healthcare Forum Journal*, 39(4), 20–26.
- Wenger, E. (2000). Communities of practice and social learning systems. *Organization*, 7(2), 225–246. <https://doi.org/10.1177/135050840072002>
- Wheatley, M. J. (1994). Can the U.S. Army become a learning organization? *The Journal of Quality and Participation*, 17(2), 50–56.
- Zabrodski, M., Watling, J., Danyluk, O. V., & Reynolds, N. (2022, 30 listopada). *Preliminary lessons in conventional warfighting from Russia's invasion of Ukraine: February–July 2022*. The Royal United Services Institute [RUSI]. <https://rusi.org/explore-our-research/publications/special-resources/preliminary-lessons-conventional-warfighting-russias-invasion-ukraine-february-july-2022>
- Zahra, S. A., & George, G. (2002). Absorptive capacity: A review, reconceptualization, and extension. *Academy of Management Review*, 27(2), 185–203. <https://doi.org/10.5465/AMR.2002.6587995>

PODZIĘKOWANIE

Kluczowym czynnikiem sukcesu przeprowadzenia kolejnego cyklu analiz środowiska bezpieczeństwa w ramach kampanii pk. Nowe Urządzenie Polskie – NUP 2X35 było bez wątpienia zaangażowanie pracowników naukowych oraz ekspertów, którzy *pro publico bono* włączyli się w prace wspólnot praktyków zajmujących się aspektami politycznymi i geopolitycznymi, ekonomicznymi, społecznymi, procesami urbanizacji oraz zmianami w obszarach nowych technologii czy środowiska naturalnego.

Bez wiedzy eksperckiej przedstawicieli uczelni wojskowych i cywilnych, jednostek administracji publicznej oraz *think-tanków* nie byłoby możliwe osiągnięcie założonego celu tego cyklu kampanii, jakim było zidentyfikowanie i opisanie kluczowych trendów w postpandemicznym środowisku bezpieczeństwa w perspektywie do 2040 roku, uwzględniających wstępne wnioski z wojny w Ukrainie. Wyniki badań naukowych oraz analiz eksperckich przedstawiane podczas konferencji GlobState, webinarium i seminariów naukowych prowadzonych w ramach kampanii NUP 2X35 stanowiły podstawę do prac analitycznych realizowanych w obszarowych zespołach inkluzywnych. Tym samym zaangażowanie pracowników naukowych w prace w ramach kampanii NUP 2X35 może stanowić dojrzały przykład wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa w sferze bezpieczeństwa i obronności państwa, co jest jednym z kryteriów w ramach oceny parametrycznej jednostek naukowych.

Jesteśmy wdzięczni, że w ramach kampanii NUP 2X35 mogliśmy skorzystać z wyników badań naukowych oraz wiedzy eksperckiej przedstawicieli licznych uczelni, dowództw, jednostek administracji publicznej oraz *think-tanków*. W obszarze polityki i geopolityki do szczególnie aktywnych uczestników kampanii NUP 2X35 należały:

- Akademia Sztuki Wojennej,
- Akademia Wojsk Lądowych,
- Biuro Bezpieczeństwa Narodowego,
- Grupa *Defence24*,
- Instytut Sobieskiego,
- Instytut Zachodni,
- Katolicki Uniwersytet Lubelski,
- Sztab Generalny Wojska Polskiego,
- Uniwersytet im. Adama Mickiewicza,
- Uniwersytet Kazimierza Wielkiego,

- Uniwersytet Łódzki,
- Uniwersytet Mikołaja Kopernika,
- Uniwersytet Opolski,
- Uniwersytet Warszawski,
- Uniwersytet Wrocławski.

Chcemy podziękować za włożony wysiłek i za czas poświęcony na udział w pracach zespołów prowadzących analizę środowiska bezpieczeństwa w obszarze polityki i geopolityki. Jesteśmy przekonani, że wkład w prace analityczne realizowane w ramach kampanii NUP 2X35 przyczyni się nie tylko do rozwoju zdolności operacyjnych Sił Zbrojnych RP, ale również do podjęcia pogłębionych badań nad zidentyfikowanymi trendami czy zagrożeniami dla bezpieczeństwa państwa. Mamy nadzieję, że nasza współpraca będzie kontynuowana, jak również będzie inspiracją dla świata nauki do podejmowania badań i rozpatrywania zagrożeń związanych z ewoluowaniem środowiska bezpieczeństwa naszego kraju oraz regionu.

Dyrektor
Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych
płk dr Andrzej Lis

O AUTORACH

plk dr Robert Reczkowski

Zastępca Dyrektora – szef Pionu Rozwoju Koncepcji i Wykorzystania Doświadczeń w Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych. Jest również pracownikiem naukowo-dydaktycznym Wydziału Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Jego zainteresowania naukowe koncentrują się głównie wokół zagadnień związanych ze współczesnymi konfliktami zbrojnymi, bezpieczeństwem narodowym i międzynarodowym oraz kwestiami związanymi z geopolityką i geostrategią zarówno w ujęciu historycznym, jak i współczesnym.

dr Jacek M. Raubo

Analitik zajmujący się kwestiami bezpieczeństwa i obronności, związany od 2015 r. z Grupą Defence24. Jest również nauczycielem akademickim na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Jego zainteresowania naukowe koncentrują się głównie wokół zagadnień związanych z bezpieczeństwem narodowym i międzynarodowym, wpływem rozwoju technologii na konflikty zbrojne, jak również kwestiami związanymi z aktywnością współczesnych służb specjalnych.

dr hab. Łukasz Jureńczyk, prof. UKW

Profesor Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Kierownik Katedry Polityki Bezpieczeństwa na Wydziale Nauk o Polityce i Administracji. Redaktor naczelny czasopisma naukowego „Świat Idei i Polityki”.

Jego zainteresowania naukowe obejmują międzynarodowe stosunki polityczne i międzynarodowe stosunki wojskowe oraz różne aspekty polityki bezpieczeństwa.

prof. dr hab. Andrzej Podraza

Kierownik Katedry Stosunków Międzynarodowych i Bezpieczeństwa w Instytucie Nauk Politycznych i Administracji Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Od stycznia do maja 2023 r. Visiting Fellow w Nanovic Institute for European Studies, Keough School of Global Affairs, University of Notre Dame, USA.

Jego zainteresowania naukowe obejmują teorie stosunków międzynarodowych, integrację europejską (historyczny rozwój integracji europejskiej, reformy traktatowe, instytucje UE i procedury decyzyjne), stosunki zewnętrzne i bezpieczeństwo UE (wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony), stosunki transatlantyckie (polityka zagraniczna USA, NATO, stosunki USA-UE), bezpieczeństwo międzynarodowe, bezpieczeństwo energetyczne, cyberbezpieczeństwo, Europę Środkowo-Wschodnią.

Paweł Turowski

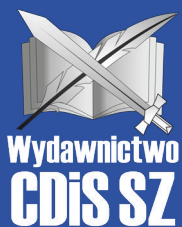
Od 2007 r. pracuje w Departamencie Prawa i Bezpieczeństwa Pozamilitarnego Biura Bezpieczeństwa Narodowego w Warszawie. Absolwent Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Zajmuje się głównie tematyką odporności państwa, w tym: bezpieczeństwa energetycznego, ekonomicznego, wyzwań geoeconomicznych, zagrożeń o charakterze hybrydowym oraz informacyjnych.

EKSPERCI KAMPANII NUP 2X35

UCZESTNICZĄCY W DEBATACH POŚWIĘCONYCH WPŁYWOWI PANDEMII COVID-19 I WOJNY W UKRAINIE NA OBSZAR POLITYKI I GEOPOLITYKI:

- Bryc Agnieszka, dr – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
- Cesarz Maciej, dr hab., prof. Uczelni – Uniwersytet Wrocławski
- Gryz Jarosław, prof. dr hab., – Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie
- Hut Paweł, dr hab., prof. Uczelni – Ministerstwo Obrony Narodowej, Uniwersytet Warszawski
- Jureńczyk Łukasz, dr hab., prof. Uczelni – Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
- Makowiec Paweł, dr – Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Akademia Wojsk Lądowych we Wrocławiu
- Pawlak Cezary, ppłk dr – Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych, Uniwersytet Łódzki
- Pawłuszko Tomasz, dr – Uniwersytet Opolski, Instytut Sobieskiego
- Piechowiak-Lamparska Joanna, dr – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
- Pieczywok Andrzej, dr hab., prof. Uczelni – Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
- Podraza Andrzej, prof. dr hab. – Katolicki Uniwersytet Lubelski
- Polcikiewicz Zdzisław, płk rez. dr hab. inż., prof. Uczelni – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
- Raubo Jacek M., dr – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Grupa Defence24
- Reczkowski Robert, płk dr – Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (koordynator obszaru)
- Reginia-Zacharski Jacek, dr hab., prof. Uczelni – Uniwersytet Łódzki
- Repetowicz Witold, dr – Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie
- Sadowski Sławomir, dr – Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
- Szpak Agnieszka, dr hab., prof. Uczelni – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
- Świętochowski Norbert, płk rez. dr hab., prof. Uczelni – Akademia Wojsk Lądowych

- Tomaszycy Marek, gen. broni w st. spocz., dr – Akademia Wojsk Lądowych we Wrocławiu
- Turowski Paweł – Biuro Bezpieczeństwa Narodowego
- Wałdoch Marcin, dr – Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
- Winławska Maria, dr hab., prof. Uczelni – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
- Wojciechowski Sebastian, prof. dr hab. – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytut Zachodni;
- Wróblewski Paweł, dr – Uniwersytet Wrocławski

**Wydawnictwo
Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych**

ul. Szubińska 105
85-915 Bydgoszcz
wydawnictwo.cdissz@mon.gov.pl
www.cdissz.wp.mil.pl

ISBN 978-83-66731-32-5 (online)
ISBN 978-83-66731-31-8 (druk)